Mark Forsyth

SCURTĂ ISTORIE A BEȚIEI

Cum, de ce, unde şi când s-au îmbătat oamenii, din Epoca de Piatră până în prezent

POLIROM

Mark Forsyth, *A Short History of Drunkenness*

Original English language edition first published by Penguin Books Ltd, London in 2017
Text copyright © Mark Forsyth
The author has asserted his moral rights. All rights reserved.

Mulțumiri United Agents LLP, reprezentant al The Executors of the Estate of Jocelyn Herbert, M.T. Perkins și Polly M.V.R. Perkins, pentru permisiunea de a cita din A.P. Herbert, „Some Aspects of Hyperhydrophilia", din Cyril Ray (ed.), *The Compleat Imbiber*, vol. I

© 2018 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Pieter Brueghel cel Tânăr (1564-1638), *Nunta țărănească* (ulei pe lemn, detaliu), Muzeul Hallwyl, Stockholm, Suedia

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

FORSYTH, MARK
Scurtă istorie a beției / Mark Forsyth; trad. de Cristian Fulaș. – Iași: Polirom, 2018
Conține bibliografie
Index

ISBN print: 978-973-46-7422-0
ISBN ePub: 978-973-46-7430-5
ISBN PDF: 978-973-46-7431-2

I. Fulaș, Cristian (trad.)

613.81

Printed in ROMANIA

Mark Forsyth

SCURTĂ ISTORIE A BEȚIEI

Cum, de ce, unde şi când s-au îmbătat oamenii, din Epoca de Piatră până în prezent

Traducere de Cristian Fulaș

POLIROM
2018

MARK FORSYTH (n. 1977) e jurnalist și scriitor britanic specializat în etimologia și istoria limbii engleze. Este autorul volumelor *The Etymologicon: A Circular Stroll through the Hidden Connections of the English Language* (2011), *The Horologicon: A Day's Jaunt through the Lost Words of the English Language* (2012), *The Elements of Eloquence: How to Turn the Perfect English Phrase* (2013). Este de asemenea autorul popularului blog The Inky Fool, dedicat gramaticii, retoricii și artei scrisului.

Introducere

Mă tem că nu prea știu ce e beția. Poate părea o confesiune stranie din partea cuiva care se pregătește să scrie o istorie a beției, dar, ca să fiu cinstit, dacă autorii ar lăsa un lucru atât de neînsemnat ca ignoranța să-i împiedice să mai scrie, librăriile ar fi goale. Oricum, am o idee despre ce e vorba. Am întreprins cercetări empirice extinse asupra beției încă de la frageda vârstă de paisprezece ani. În multe feluri, îmi place să mă consider un soi de nou Sfânt Augustin, care întreba: „Ce este deci timpul? Dacă nu-mi pune nimeni această întrebare, atunci știu ce este timpul. Dar, dacă aș vrea să-l lămuresc pe cel care întreabă, nu mai știu”*. Înlocuiți cuvântul *timp* cu *beție* și obțineți în mare sfânta mea poziție.

Cunosc câteva date medicale de bază. Vreo două pahare de gin tonic îți vor afecta reflexele; vreo zece îți vor face din nou cunoștință cu prânzul pe care l-ai mâncat și îți va fi greu să te ridici, iar un număr nedeterminat de pahare, pe care nu vreau să-l cercetez, te va ucide. Dar nu asta știm (în manieră augustiniană) că e beția. Sigur, dacă un extraterestru mi-ar bate la ușă și m-ar întreba

---

* Sfântul Augustin, *Confesiuni*, traducere de Eugen Munteanu, ediția a II-a revăzută, Editura Nemira, București, 2006, p. 258 (n.tr.).

de ce oamenii de pe această planetă ciudată continuă să bea alcool, nu aș răspunde: „O, e doar ca să ne slăbească reflexele. În mare, ca să nu devenim prea buni la ping-pong".

În acest punct, se vehiculează de obicei o altă idee, cum că alcoolul ar reduce inhibițiile. Nimic mai fals. Fac tot felul de lucruri când sunt mangă pe care nu am *vrut* niciodată să le fac când eram treaz. Pot vorbi ore întregi cu oameni pe care treaz i-aș considera plicticoși. Îmi amintesc cum m-am aplecat odată pe fereastra unui apartament din Camden Town, agitând un crucifix și strigându-le trecătorilor să se pocăiască. Nu e un lucru pe care mi-aș dori să-l fac treaz, dar pentru care nu am curajul necesar.

Oricum, unele dintre efectele alcoolului nu sunt provocate de alcool. E foarte ușor să le dai oamenilor bere fără alcool și să nu le spui că nu conține alcool. Apoi te uiți la ei cum beau și iei notițe. Sociologii fac asta tot timpul și rezultatele sunt consecvente și concludente. În primul rând, nu poți să ai încredere într-un sociolog într-un bar; trebuie să fii cu ochii pe el ca un uliu. În al doilea rând, dacă provii dintr-o cultură în care se crede că alcoolul predispune la agresivitate, vei deveni agresiv. Dacă vii dintr-o cultură în care alcoolul predispune la religiozitate, vei deveni religios. Lucrurile se pot schimba chiar de la o ședință de băut la alta. Dacă vicleanul sociolog anunță că investighează alcoolul și libidoul, toată lumea devine libidinoasă; dacă spune că e despre cântat, toată lumea începe dintr-odată să cânte.

Oamenii își schimbă comportamentul până și în funcție de tipul de băutură pe care cred că îl consumă. Chiar dacă ingredientul activ – etanolul – e identic, oamenii își

vor modifica comportamentul în funcție de originea și asocierile culturale ale băuturii în cauză. Englezii devin adesea agresivi după câteva halbe de bere, dar dă-le vin – care e asociat cu rafinamentul și Franța – și vor deveni timizi, sofisticați și chiar, în cazuri grave, vor afișa o beretă. Există un motiv pentru care avem bădărani băutori de bere, dar nu și vandali băutori de vermut sau scandalagii băutori de Campari.

Unii oameni se înfurie rău când le spui asta. Ei insistă că alcoolul cauzează ceea ce nu le place lor – să spunem violența. Dacă le atragi atenția că violența e prezentă și în culturile în care alcoolul e interzis, pufnesc dezaprobator. Dacă eu susțin, și o pot face, că beau mult mai mult decât majoritatea oamenilor, dar nu am lovit pe nimeni de pe la opt ani (cu mult înainte ca licorile intoxicante să-mi atingă pașnicele buze), ei spun: „De acord, dar cum rămâne cu ceilalți?". Întotdeauna e vorba de ceilalți, lua-i-ar naiba – ceilalți sunt iadul. Totuși, majoritatea oamenilor sunt capabili să bea toată seara la o petrecere plăcută fără să-l înjunghie nici măcar o dată pe comeseanul din dreapta lor.

Iar în cazul puțin probabil în care ai fi transportat brusc în alt timp și spațiu, un egiptean din Antichitate ar fi de bună seamă foarte surprins că nu bei ca să ți se arate zeița-leoaică Hathor – credeam că *toată lumea* face asta. Iar un șaman din neolitic s-ar întreba de ce nu comunici cu strămoșii. Un suri din Etiopia s-ar întreba probabil de ce nu ai început încă munca. Asta fac cei din tribul Suri când beau; cum se spune: „Unde nu e bere, nu e nici muncă". Ca să notăm în trecere un amănunt tehnic, lucrul acesta se numește consum de tranziție: se

bea pentru a marca trecerea de la un moment al zilei la următorul. În Anglia bem pentru că am terminat munca, suri beau pentru că au început-o.

Altfel spus, când a murit, Margaret Thatcher nu a fost îngropată cu toate paharele ei de vin și cu un magazin întreg de băuturi. Considerăm acest lucru normal. De fapt, ni s-ar fi părut ciudat dacă s-ar fi întâmplat invers. Dar noi suntem ciudații, bizarii, excentricii. De-a lungul celei mai mari părți a istoriei cunoscute, liderii politici au fost înmormântați cu toate cele necesare unei beții crâncene post-mortem. Așa s-a întâmplat cu regele Midas, în Egiptul protodinastic, cu șamanii din China antică și, cum naiba altfel, cu vikingii. Chiar și celor care au încetat de mult să respire le place să se machească din când în când – întrebați-i pe cei din tribul Tiriki din Kenya, care merg și varsă bere pe mormintele strămoșilor, pentru orice eventualitate.

Beția e aproape universală. Cam orice cultură din lume are băutură. Singurele care nu s-au dovedit prea interesate – America de Nord și Australia – au fost colonizate de băutori. Și, de fiecare dată și în fiecare loc, beția e un lucru diferit. E o sărbătorire, un ritual, o scuză pentru a lovi oameni, un mod de a lua decizii sau de a încheia contracte și o mie de alte practici stranii. Când vechii perși aveau de luat o decizie politică importantă, dezbăteau problema de două ori: o dată beți, o dată treji. Dacă ajungeau la aceeași concluzie de fiecare dată, acționau.

Iată subiectul acestei cărți. Nu e despre alcool în sine, e despre beție: despre capcanele și zeii ei. De la Ninkasi, zeița sumeriană a berii, la cei 400 de iepuri bețivi din Mexic.

Să clarificăm două lucruri înainte de a începe. În primul rând, aceasta e o *scurtă* istorie. O istorie completă a beției ar însemna o istorie completă a umanității și ar necesita mult prea multă hârtie. În schimb, am decis să aleg câteva momente din istorie pentru a vedea cum se chercheleau oamenii. Cum era de fapt într-o cârciumă din Vestul Sălbatic, într-o berărie medievală englezească sau la un banchet grecesc? Când o fată egipteană voia să se îmbete într-o seară, ce anume făcea? Sigur, fiecare seară e diferită, dar ne putem face o idee, chiar și neclară.

Din cărțile de istorie aflăm că unul sau altul era beat, dar nu ni se explică detaliile consumului de alcool. Unde bea? Cu cine? În ce moment al zilei? Întotdeauna s-a băut după anumite reguli, dar ele sunt foarte rar scrise. În Marea Britanie a zilelor noastre, de exemplu, deși nu există vreo lege în acest sens, absolut toată lumea știe că nu trebuie să bei înainte de prânz, decât, nu se știe de ce, dacă ești într-un aeroport sau la un meci de crichet.

Dar în miezul regulilor se află nelegiuita beție. Anarhista de la petrecere. Pe ea (cred că e o ea, zeitățile băuturii sunt de obicei feminine) vreau să o urmăresc. Ideal ar fi să o arestez și să-i fac poza de cazier, dar nu sunt sigur că e posibil. Cel puțin în acest caz, când extraterestrul curios m-ar întreba ce e beția, aș avea ce să-i arăt.

Capitolul 1

Evoluţia

Știm bine c-al naturii drum
Nu e deloc frivol
Și-n toate cele, cum-necum
Găsești puțin alcool.
Iar dac-a vrut firea a-l pune
În plantă și în pom,
E natural să se adune
Ceva spirt și în om.

A.P. Herbert (1956)

Înainte de a fi oameni, am fost băutori. Alcoolul apare și a apărut mereu în mod natural. Când a început viața, acum patru miliarde și ceva de ani, existau microbi unicelulari care înotau fericiți în supa primordială, hrănindu-se cu zaharuri simple și excretând etanol și dioxid de carbon. În mare, urinau bere.

Din fericire, viața a progresat și au apărut copacii și fructele care, atunci când putrezesc, fermentează natural. Fermentația produce zahăr și alcool, pe care musculițele-beție le caută și le consumă. Nu știm dacă

musculițele se îmbată într-un mod pe care noi, oamenii, l-am putea înțelege. Din păcate, nu pot să vorbească, să cânte sau să conducă mașini. Tot ce știm sigur e că, dacă un mascul își vede avansurile romantice respinse de o musculiță femelă crudă și disprețuitoare, consumul lui de alcool crește dramatic.

Din nefericire pentru animale, alcoolul nu apare în natură în cantități suficient de mari încât să permită o petrecere pe cinste. Deși uneori se întâmplă și asta. Există o insulă în largul coastei Panama unde maimuța urlătoare cu mantie se poate ospăta în voie cu fructele căzute din palmierul astrocaryum (4,5% alcool). Maimuțele devin violente și zgomotoase, apoi somnoroase și amețite și după aceea uneori cad din copaci și se rănesc. Dacă ajustăm consumul de alcool la greutatea lor corporală, ele pot bea echivalentul a două sticle de vin în treizeci de minute. Dar aceste maimuțe sunt o raritate. Pentru majoritatea animalelor nu există suficient alcool, cu excepția cazului în care un om de știință binevoitor le prinde, le pune în condiții de laborator și le îmbuibă cu băutură.

Animalele bete sunt de fapt amuzante și nu poți să nu-ți imaginezi că oamenii de știință care-și petrec timpul creând experimente pentru a studia efectele alcoolului asupra creierului și comportamentului verilor noștri patrupezi chicotesc pe înfundate tot timpul. Ce se întâmplă când îi dai unui șobolan o dușcă sau chiar o cantitate nelimitată de alcool? Ce se întâmplă dacă oferi băutură la discreție unei întregi colonii de șobolani?

De fapt, sunt mai degrabă civilizați. Deși nu în primele zile. În primele zile o cam iau razna, dar apoi majoritatea se mulțumesc cu două băuturi pe zi: una chiar

înainte de masă (pe care oamenii de știință o numesc ora cocktailului) și una chiar înainte de culcare (paharul de seară). La fiecare trei sau patru zile, consumul de alcool crește brusc, când toți șobolanii se adună pentru mici petreceri șobolănești. Totul sună idilic și ar fi de înțeles dacă ți-ai dori să te fi născut șobolan. Dar nu trebuie să uiți două lucruri: în primul rând, nu toți șobolanii au norocul să devină subiect de experiment în laborator; în al doilea rând, există o latură întunecată a beției rozătoarelor. Coloniile de șobolani au de obicei un mascul dominant, Regele Șobolan. Iar acesta e abstinent. Consumul de alcool e cel mai ridicat în rândurile masculilor cu cel mai scăzut statut social. Ei beau ca să se calmeze, beau ca să uite de griji, beau, se pare, pentru că sunt niște rataţi.

Și aceasta e una dintre cele mai mari probleme în încercarea de a studia beția la animale. E atât de stresant să fii închis și împins și împuns, încât biata bestie va lua orice intoxicant îi dai. Și, ca să fim cinstiți, ar funcționa și invers. Dacă aș fi capturat de un grup de urangutani care m-ar târî în coronamentul unei păduri din Borneo și m-ar îndopa cu martini sec, probabil că aș bea, nu în ultimul rând pentru că mi-e frică de înălțimi.

Așadar, oamenii de știință trebuie să găsească moduri subtile prin care să le dea de băut animalelor fără să le alarmeze. Acest lucru e valabil mai ales în cazul elefanților, pentru că sub nicio formă nu îți dorești să alarmezi un elefant beat. Devine violent. În India, în 1985, o turmă de elefanți a reușit cumva să năvălească într-o distilerie și lucrurile nu au sfârșit deloc bine. Erau vreo 150 și toți s-au îmbătat criță și au distrus tot în calea lor. Au dărâmat

șapte clădiri din beton și au ucis cinci oameni, călcându-i în picioare. Sincer, un singur elefant beat e deja prea mult; 150 sunt cu adevărat o problemă.

Poți face aceste lucruri într-un mod mai bine controlat, într-o rezervație naturală. Încarcă vreo câteva butoaie cu bere într-o camionetă, du-o undeva aproape de elefanți, scoate capacele și lasă-i să guste. De obicei se produce o oarecare îmbulzeală și masculii mari beau aproape tot. Dar apoi îi vezi împleticindu-se și adormind și e chiar amuzant. Însă și aici pot apărea probleme. Un om de știință care i-a permis unui elefant masiv să se facă mangă s-a pomenit mai apoi nevoit să oprească o luptă între un elefant cherchelit și un rinocer. De obicei elefanții nu atacă rinoceri, dar berea îi determină să o facă pe grozavii.

E mult mai sigur să ne limităm la furnici. Exista la un moment dat o teorie conform căreia furnicile folosesc parole. Furnicile trăiesc în colonii și nu permit accesul furnicilor din alte colonii. Se pune deci întrebarea cum știu cine-i cine. Teoria parolei era puțin ciudată, dar era destul de populară în rândul excentricilor naturaliști victorieni, până când a fost infirmată de Sir John Lubbock, primul Baron de Avebury, în urma unor experimente din anii 1870:

> S-a sugerat că furnicile din fiecare colonie au un semn sau o parolă prin care se recunosc reciproc. Pentru a testa acest lucru, le-am făcut pe câteva să-și piardă simțurile. Mai întâi am încercat cu cloroform, dar le-a fost fatal; și... testul nu mi s-a părut satisfăcător. Am decis așadar să le aduc în stare de ebrietate. A fost mai dificil decât mă așteptasem. Niciuna dintre furnicile

> mele nu voia să se înjosească îmbătându-se. Totuși, am trecut peste această dificultate scufundându-le în whisky pentru câteva secunde. Am luat cincizeci de exemplare, douăzeci și cinci dintr-o colonie și douăzeci și cinci din alta, le-am îmbătat criță, am marcat fiecare furnică cu un strop de vopsea și le-am pus pe o masă în apropierea altor furnici dintr-una din colonii, care se hrăneau. Ca de obicei, masa era înconjurată de un șanț cu apă pentru a le împiedica să evadeze. Furnicile care se hrăneau le-au observat curând pe cele pe care le îmbătasem. Au părut destul de uimite să-și vadă camaradele într-o asemenea stare dezonorantă și, aidoma nouă, nu păreau să știe ce să facă cu bețivele. Oricum, după o vreme, ca să-mi scurtez povestirea, le-au cărat pe toate de acolo; pe străine le-au dus la marginea șanțului și le-au azvârlit în apă, în schimb pe prietenele lor le-au dus acasă în colonie, unde treptat somnul le-a alungat beția. Așadar, e evident că își cunosc aliatele chiar și când acestea sunt incapabile să dea vreun semn sau să transmită o parolă.

Lucrul acesta poate părea excentric și caraghios, dar asemănarea dintre beția umană și cea animală, modul în care creaturile îmblănite oglindesc comportamentul celor cu pielea netedă, a influențat în realitate cel mai mare progres al biologiei victoriene. Charles Darwin credea că maimuțele bete erau amuzante. Și chiar sunt. Dar credea și că erau importante. Era fascinat de modul în care se poate captura un babuin:

> indigenii din nord-estul Africii capturează mandrilii sălbatici punând la vedere vase cu bere tare, care îi îmbată.

> [Un zoolog german] a văzut în această stare câteva dintre animalele pe care le ținea în captivitate și a dat o descriere plină de haz a comportării lor și a strâmbăturilor lor bizare. Dimineața următoare mandrilii erau foarte indispuși și deprimați; își țineau cu amândouă mâinile capul care îi durea și aveau o expresie vrednică de toată mila: când li s-a oferit bere sau vin, s-au îndepărtat dezgustați, însă savurau zeama de lămâie. După ce s-a îmbătat cu brandy, o maimuță americană, o *Ateles*, nu s-a mai atins de el și astfel s-a dovedit mai înțeleaptă decât mulți oameni. Aceste fapte neînsemnate dovedesc cât de asemănători trebuie să fie nervii gustativi la maimuțe și la om*.

De vreme ce reacționează la fel la mahmureală, credea Darwin, omul și maimuța trebuie să fie specii înrudite. Nu a fost singura lui dovadă, dar a fost un pas înainte pentru a demonstra că episcopii erau primate**.

Avem aici, de asemenea, precursorul unei teorii mult mai recente a ascendenței noastre cu blană.

Ipoteza Maimuței Bete

Oamenii sunt făcuți să bea. Suntem ai naibii de buni la asta. Mai buni decât orice animal, poate exceptând tupaia malaysiană. Să nu faci niciodată un concurs de

---

* Charles Darwin, *Descendența omului și selecția sexuală*, Editura Academiei RSR, București, 1967, p. 17 (n.tr.).

** În original, *primates*, „primate", dar și „primați" (n.tr.).

băut cu o tupaia malaysiană; sau, dacă o faci, să n-o lași să insiste să bei proporțional cu greutatea corporală. Poate bea nouă pahare cu vin fără să simtă nimic. Asta din cauză că a evoluat astfel încât să se hrănească cu nectar fermentat de palmier. Milioane de ani, selecția naturală le-a favorizat pe cele mai bune tupaia băutoare din Malaysia și acum sunt campioane.

Dar noi suntem la fel. Evoluția ne-a făcut băutori. Acum zece milioane de ani, strămoșii noștri au coborât din copaci. De ce au făcut asta nu e încă foarte clar, dar se prea poate să fi căutat minunatele fructe răscoapte care zac pe solul pădurii. Acele fructe conțin mai mult zahăr și mai mult alcool. Așa că nasurile ni s-au dezvoltat ca să poată mirosi alcoolul de la distanță. Alcoolul era un indiciu care ne conducea la zahăr.

Și astfel ajungem la ceea ce oamenii de știință numesc efectul de aperitiv. Gustul și mirosul alcoolului ne stimulează să ne hrănim. Dacă ne gândim puțin, e cam ciudat. Alcoolul conține foarte multe calorii: de ce ne-ar face consumul câtorva calorii să vrem să consumăm mai multe?

Oamenii îți vor spune că un pic de gin tonic stimulează sistemul digestiv, dar nu e adevărat. Poți administra alcoolul intravenos și obții același efect. Și nu e adevărat nici că oamenii care țin cură de slăbire își pierd controlul când se îmbată. Alcoolul activează un anumit neuron[1] din creier care te face să-ți fie îngrozitor de foame. E același neuron care se activează când chiar mori

1. Neuronul hipotalamic AgRP, mai exact. Nu că aș avea idee ce e acela.

de foame. Era cât se poate de normal pentru un tip de acum zece milioane de ani. Faci o plimbare pe solul pădurii, poate că ți-e cam dor de vârfurile copacilor, când deodată simți un miros minunat: fructe răscoapte. Mergi după miros și descoperi un pepene mare sau te miri ce. E mai mult decât poți mânca lejer la o masă, dar ai face bine să te îndopi oricum. Poți stoca toate acele calorii sub formă de grăsime și le poți arde mai târziu. Obții deci un sistem de feedback: cu fiecare îmbucătură consumi puțin alcool care ajunge în creier și te face să-ți fie din ce în ce mai foame, așa că mănânci mai mult și asta te face să vrei să mănânci și mai mult, iar rezultatul, 500.000 de generații mai târziu, este că urmașul tău, împleticindu-se pe drumul de la cârciumă spre casă, decide că ar omorî pentru un chebap.

Dar să ne întoarcem acum zece milioane de ani. Alcoolul ne-a condus la hrană, alcoolul ne-a stimulat să consumăm hrana, dar acum trebuie să procesăm alcoolul; altfel vom deveni noi hrană pentru altcineva. Și-așa e greu să te lupți cu un prădător preistoric chiar și treaz, dar să încerci să pocnești un tigru cu dinți-sabie când ești rupt de beat se poate dovedi un coșmar.

Deci acum, că începea să ne placă, trebuia – din punct de vedere evolutiv – să dezvoltăm un mecanism de adaptare. Acum zece milioane de ani a avut loc o anumită mutație genetică ce ne face să procesăm alcoolul aproape la fel de bine ca o tupaia malaysiană. Ea are de-a face cu producția unei anumite enzime[1] pe care am început să o

1. Alcool-dehidrogenaza etanol-activă de clasa IV (ADH_4), mai exact. Nu că aș avea cea mai vagă idee ce e asta.

secretăm. Oamenii (sau strămoșii oamenilor) au devenit brusc în stare să bage toate celelalte maimuțe sub masă. La omul modern, zece procente din mecanismul enzimatic al ficatului sunt dedicate transformării alcoolului în energie.

Dar există un ultim pas evolutiv și acesta e cel mai important pentru noi: cum bem. Oamenii beau în context social. Facem cinste grupului nostru. Devenim sentimentali și maleabili și spunem oricui că ne e cel mai bun prieten și îl iubim și toate celelalte prostii. Partea cea mai interesantă a Ipotezei Maimuței Bete e că aici e vorba despre programare evolutivă. Ne place alcoolul pentru că e recompensa noastră pentru consumul tuturor acelor calorii. Îl oferim grupului nostru social fiindcă e normal pentru primate să-și hrănească familia și comunitatea. Bem împreună pentru că acest lucru ne apără de prădători. Un om beat e pradă ușoară, dar douăzeci de oameni beți îl vor face și pe cel mai înfometat tigru cu dinți-sabie să se răzgândească.

Acum, ultima bucată e partea cea mai speculativă a teoriei, dar e destul de convingătoare. Noi, oamenii, suntem bețivanii supremi și Ipoteza Maimuței Bete explică de ce. Ar trebui să precizez totuși că nu toți biologii sunt de acord. Și mai sunt unii care cred că evoluția e o prostie și de fapt suntem creați de o zeitate binevoitoare. Creaționiștii și evoluționiștii au tendința necivilizată de a se lua la harță, dar drumurile lor diferite ajung la aceeași destinație. Benjamin Franklin, părinte fondator al Statelor Unite, e faimos pentru observația că vinul e „dovada că Dumnezeu ne iubește și îi place să ne vadă

fericiți". Dar în aceeași scrisoare a făcut o remarcă importantă cu privire la anatomia omului:

> Pentru a-ți dovedi și mai mult evlavia și recunoștința față de Providența Divină, gândește-te la poziția pe care a sortit-o *cotului*. La animale, care sunt făcute pentru a bea apele care curg pe pământ, vezi că, dacă au picioare lungi, au și gâtul lung, astfel încât să poată să ajungă la băutură fără a îngenunchea. Dar omul, căruia îi stă scris să bea vin, este conceput astfel încât să poată duce paharul la gură. Dacă încheietura cotului s-ar fi aflat mai aproape de mână, partea din față ar fi fost prea scurtă pentru a duce paharul la gură; iar dacă s-ar fi aflat mai aproape de umăr, acea parte ar fi fost atât de lungă încât, când s-ar fi încercat să se ducă vinul la gură, s-ar fi ratat ținta și s-ar fi dus peste cap. Dar cu poziția actuală putem să bem în voie, paharul mergând exact la gură. Să proslăvim așadar această înțelepciune binevoitoare cu un pahar în mână; să proslăvim și să bem!

Franklin susținea de asemenea că potopul lui Noe era menit să-i pedepsească pe oameni pentru că beau apă, încercând să-i înece în chestia asta. Dar, oricum ai lua-o – evoluție sau divinitate –, am fost proiectați să bem.

Capitolul 2

Preistoria consumului de alcool

Oamenii moderni din punct de vedere anatomic (ca tine) există de 150.000 de ani, și primii 125.000 au fost un adevărat dezastru. Din ce știm, nu se găsea nicăieri băutură adevărată. Nu suntem foarte siguri de asta, firește, pentru că oamenii preistorici nu luau notițe. Erau prea ocupați să vâneze și să culeagă și să-și picteze peșterile.

Prima rază de speranță a fost o doamnă pe nume Venus din Laussel. Acum vreo 25.000 de ani, cineva a cioplit o femeie cu sîni enormi și o burtă mare, care *pare* să țină în dreptul gurii un corn de băut. Nu toată lumea e de acord că e un corn de băut. Unii cred că e un instrument muzical și că biata fată pur și simplu nu știa în care capăt să sufle. Alți arheologi cred că e ceva legat de menstruație. Sigur, chiar și dacă e un corn de băut, ar putea conține doar apă. Dar pare improbabil, căci consumul apei nu prea e un lucru pe care să-l cioplești în piatră pentru eternitate. Din păcate, nu vom ști niciodată.

Venus din Laussel, basorelief în calcar,
Franța, acum cca 25.000 de ani

De asemenea, nu vom ști niciodată dacă alcoolul era produs în acea perioadă sau era pur și simplu găsit. Cea mai mare parte a băuturilor timpurii nu au fost atât inventate, cât descoperite. O teorie plăcută implică albinele. Imaginează-ți un stup de albine într-o scorbură. Vine o furtună, copacul cade și stupul e inundat de apa de ploaie. Cât timp ai, în mare, o parte miere la două părți apă de ploaie, fermentația ar trebui să se producă destul de repede. Și dacă, vreo câteva zile mai târziu, un om însetat și primordial treaz s-ar întâmpla să treacă pe acolo, ar găsi ceva minunat: mied natural. Cum oamenilor le place foarte mult mierea, probabil l-ar și încerca. Ar avea gust de miere, dar l-ar îmbăta.

E doar o teorie, dar e simpatică. Mai prozaic, trebuie doar să culegi fructe și să le depozitezi într-un loc pe cât posibil etanș. Sucul de la fund va începe să fermenteze și nu peste mult timp vei avea un foarte rudimentar vin. Pentru asta vei avea nevoie, probabil, de oale de lut. Și mai important, trebuie să rămâi în același loc o vreme, dar toate dovezile sugerează că strămoșii noștri erau mai degrabă mereu pe fugă.

Deci de ce ne-am sedentarizat? Teoria tradițională spune că am făcut-o pentru a ne cultiva hrana. Apoi poate am început să producem băuturi. Și apoi am început să construim temple mărețe și ne-am civilizat. Pare logic la prima vedere, dar ar putea fi la fel de bine complet fals.

Cea mai veche construcție cunoscută e un loc din Turcia numit Göbekli Tepe. E un loc ciudat, pentru că nu avea un acoperiș sau pereți și nu avem absolut nicio dovadă că au locuit vreodată oameni acolo. Nu sunt nici

urme de proprietăți rezidențiale prin împrejurimi. E normal, de vreme ce Göbekli Tepe datează aproximativ din anul 10.000 î.Hr., adică înainte ca oamenii să se sedentarizeze și să înceapă să facă agricultură. Așa că locul pare să fi fost construit de vânători-culegători ca un fel de templu. E o construcție mare și lespezile de piatră folosite cântăresc fiecare până la 16 tone. Se pare deci că s-au adunat multe triburi acolo pentru a o ridica.

De ce ar fi făcut asta?

La Göbekli Tepe există niște bazine mari din piatră – cel mai mare cu o capacitate de vreo 150 de litri – care conțin urme dintr-o substanță chimică numită oxalat, formată atunci când se amestecă apa cu orzul. Când amestecăm apa cu orzul, fermentează în mod natural berea. Așadar, s-ar părea că Göbekli Tepe era un soi de loc de întâlnire unde triburile se adunau și beau bere împreună. Ar fi un loc plăcut să te cherchelești: vârf de deal, priveliște frumoasă.

Există, desigur, și alte teorii. Întotdeauna există. Unii spun că berea era plata pentru munca la construcție. Alții spun că nu exista nicio bere și că poate acei oameni pur și simplu amestecau apa cu orzul în vase mari pentru că le plăcea orzul un pic înmuiat și sigur îl scoteau de acolo înainte să înceapă să fermenteze și să se transforme într-o delicioasă bere epipaleolitică.

Dar se pare că exista totuși bere și, mai important, se pare că berea a apărut înaintea templelor și a agriculturii. Ceea ce ne conduce la marea teorie a istoriei omenești: nu am început să facem agricultură pentru că voiam hrană – aveam hrană din belșug în jurul nostru. Am început să facem agricultură pentru că voiam pileală.

E mult mai logic decât ați crede, și asta din șase motive. În primul rând, berea e mai ușor de făcut decât pâinea, pentru că nu ai nevoie de un cuptor încins. În al doilea rând, berea conține vitamina B, de care oamenii au nevoie dacă vor să fie sănătoși și puternici. Vânătorii își obțin necesarul de vitamina B mâncând alte animale. Cu o dietă care conține pâine, dar nu și bere, cultivatorii de cereale vor deveni cu toții niște pricăjiți anemici și vor fi uciși de vânătorii solizi și sănătoși. Dar fermentația grâului și a orzului produce vitamina B.

În al treilea rând, berea e pur și simplu o hrană mai bună decât pâinea. E mai hrănitoare pentru că drojdia deja s-a ocupat de o parte din digestie în locul tău. În al patrulea rând, berea poate fi depozitată și consumată mai târziu. În al cincilea rând, alcoolul din bere purifică apa folosită pentru producerea ei, ucigând toți microbii răi. Marea problemă a sedentarizării e că trebuie să mergi să-ți faci nevoile undeva, după care mici fragmente de caca își găsesc drum spre apă și apoi direct înapoi în gura ta. Nomazii nu se confruntă cu această problemă.

Însă cel de-al șaselea și cel mai important argument e că pentru a schimba cu adevărat un comportament ai nevoie de un impuls cultural. Dacă berea merita să te deplasezi pentru ea (iar Göbekli Tepe sugerează că merita) și dacă berea era o băutură religioasă (iar Göbekli Tepe sugerează că era), atunci chiar și cel mai împătimit vânător putea fi convins să se așeze într-un loc și să cultive niște orz bun pe care să-l transforme în bere.

Și astfel, pe la 9000 î.Hr., am inventat agricultura pentru că voiam să ne îmbătăm în mod regulat. De aici au rezultat două lucruri. În primul rând, începem să

avem dovezi arheologice concrete și indubitabile ale existenței pilelii. Vinul e bun în acest sens pentru că lasă reziduuri de acid tartric. Astfel de urme au fost descoperite în China și datate în anul 7000 î.Hr. Urme ulterioare au fost găsite în Iran și apoi s-au răspândit spre vest, în bazinul Mediteranei. Sigur, e posibil ca vinul să se fi răspândit în sens invers. Acestea nu sunt decât niște șoapte arheologice în mijlocul unei mari tăceri.

Al doilea rezultat, mult mai puțin important, a fost civilizația.

Capitolul 3

Barurile sumeriene

Orașele au apărut pentru că agricultorii munceau prea mult. De fapt, toată istoria s-a petrecut pentru că agricultorii au muncit prea mult. Dacă ai un serviciu care nu implică producerea hranei (și ești viu) înseamnă că undeva există un agricultor care produce mai multă hrană decât are nevoie. În secunda în care se întâmplă asta, apar locurile de muncă specializate, pentru că la urma urmelor trebuie să-i oferi ceva agricultorului în schimbul hranei, fie că vorbim despre haine, adăpost, protecție sau servicii de contabilitate. Semnul sigur al surplusului agricol e faptul că există locuri populate care nu produc niciun fel de hrană. Aceste locuri se numesc orașe și sunt populate de cetățeni.

Cuvântul latin pentru cetățean era *civis* și din el au fost derivate cuvintele *civil* și *civilizație*.

Când le dăm agricultorilor ceva în schimb se numește comerț, comerțul duce la dispute, iar cei care rezolvă aceste dispute alcătuiesc guvernul. Guvernul are nevoie de bani ca să-i cheltuie pe lucruri importante, cum ar fi

tronurile, armatele și misiunile de explorare. Și pentru că e cumplit de greu să-ți amintești cine și-a plătit taxele și cine nu, taxarea necesită scriere. Scrisul aduce sfârșitul Preistoriei și începutul Istoriei.

Toate acestea s-au petrecut aproape dintr-odată spre sfârșitul mileniului patru î.Hr. în locul unde se află Irakul de azi, numit pe atunci Mesopotamia și căruia i se mai spunea și Sumeria, pentru că așa se numea limba vorbită acolo. Oricum, sumerienii au inventat civilizația și lucrurile au luat-o la vale din acel moment.

Se poate spune că primul lucru despre care au scris oamenii a fost berea. Scrierile primitive erau, de fapt, chitanțe. Dar nu existau monede. Oamenii făceau plățile în orz, aur sau bere. La început, prin 3200 î.Hr., desenai o mică imagine cu un vas conic de bere. Imaginea a fost stilizată rapid în ceva ce era mai ușor de scrijelit în lut; și, la fel cum semnele pentru bărbați și femei de pe ușile toaletelor nu mai seamănă cu ființele umane, simbolul pentru bere a devenit curând câteva linii crestate pe o tăbliță. Putea fi folosit pentru a semnifica berea sau putea să facă trimitere la sunetul cuvântului bere, care era *kash*, și astfel a devenit o literă.

Asta înseamnă că mesopotamienii reușiseră să consemneze mai mult decât simple chitanțe; puteau scrie despre orice li se părea important, adică în general despre zei și bere. Scriau și despre Ninkasi, care era zeița berii. Aceasta își petrecea tot timpul producând bere pentru eternitate. Există un imn închinat ei care explică cum amestecă malțul cu o lopată mare și-l usucă într-un cuptor, apoi îl înmoaie într-un vas cu apă în care adaugă

ierburi aromatice și miere și vin și așa mai departe. Nu se știe *exact* cum își produceau sumerienii berea, dar cu siguranță se foloseau multe vase specializate, după cum vom vedea mai jos.

Toată lumea consuma bere. Regii beau pe tron. Preoții beau în temple. Prima poetă cunoscută din toate timpurile a fost o doamnă pe nume Enheduanna. Era fiica lui Sargon cel Mare, care a făcut-o mare preoteasă într-un templu din orașul Ur. Ea a decis să urmeze regula scrie-despre-lucrurile-pe-care-le-știi și a scris o serie de poeme care proslăveau templele din Ur și din împrejurimi. Din ele aflăm că:

> La poarta ta dinspre Iri-kug, vinul e turnat în frumoasele cupe ale Sfântului An, care sunt așezate în aer liber. Orice intră în tine e fără seamăn, orice iese dăinuie... cutremurătoare fațadă, casă a strălucirii, un loc al judecății pe care Stăpânul Ninĝirsu l-a umplut cu mare slavă și groază! Toți zeii Anuna se desfată din mărețele tale cupe.

Sau:

> O, Isin, cetate întemeiată de An și clădită pe-o întindere pustie! Zidul ei e puternic, interiorul măiastru construit, puterile ei divine sunt puteri divine hărăzite de Anu. Altar iubit de Enlil, loc în care An și Enlil urzesc destine, loc în care marii zei se ospătează, plin de mare slavă și teroare: toți zeii Anuna beau din mărețele tale cupe.

Ca să fiu cinstit, poezia ei e cam repetitivă. Mă îndoiesc că ar fi publicat-o cineva dacă tatăl ei nu ar fi fost împăratul întregii lumi cunoscute. *Plus ça change.*

Ideea e că berea era considerată importantă, venerabilă și sacră. Exista un mit conform căruia civilizația apăruse datorită berii. Povestea spune că Enki, zeul înțelepciunii, se așezase la masă cu zeița hâțânelii, pe nume Inanna. La acea vreme, oamenii nu aveau nici cunoștințe, nici abilități tehnice.

> Și s-a făcut că Enki și Inanna beau bere împreună în Abzu[1] și se desfătau cu gustul dulce al vinului. Vasele *aga* din bronz erau pline ochi și cei doi s-au întrecut bând din vasele de bronz ale lui Uraš.

Ca să scurtăm povestea: Inanna învinge. În timp ce Enki doarme, ea fură toată înțelepciunea din ceruri și o duce pe pământ. Când Enki se trezește, observă că toată înțelepciunea dispăruse și face o criză, dar e deja prea târziu.

Cel mai faimos mit sumerian, *Epopeea lui Ghilgameș,* începe cu un sălbatic pe nume Enkidu care trăiește cu animalele, ca un Mowgli mesopotamian, până apare o preoteasă a lui Inanna care încearcă să-l umanizeze. Face asta culcându-se cu el și apoi oferindu-i ceva de băut (nu-i ordinea obișnuită a lucrurilor). Enkidu dă pe gât șapte urcioare de vin și tare îi place. Apoi încearcă să se întoarcă la animalele lui, care însă nu mai vor să fie

1. Marele ocean subteran mitologic.

prietenele lui. Așa că se duce la Uruk și se luptă cu regele Ghilgameș și se împrietenește cu acesta. Apoi moare. Există o morală undeva prin poveste, dar eu nu-mi dau seama care e.

Important e că berea se găsea peste tot. Ea te făcea om, ea te civiliza. Exista chiar un proverb sumerian: „E fricos ca un om care nu cunoaște berea", dar unul și mai semnificativ spune pur și simplu: „Nu e normal să nu cunoști berea".

Deci cum se înveselea sumerianul de rând? Să zicem că suntem călători și am ajuns în orașul Ur din sudul Irakului prin anul 2000 î.Hr.[1]. Nu ne interesează ziguratele și nici priveliștile, vrem să ne îmbătăm. Ce facem? Nu suntem nici demnitari, nici preoți, deci palatul și templul nu sunt un bun loc de pornire. Ne trebuie o cârciumă. Din fericire pentru noi, astfel de locuri există și nu trebuie decât să găsim una.

De obicei, cârciumile se găseau în apropierea pieței centrale, dar, pentru că suntem în cel mai mare oraș din lume, cu un număr uluitor de 65.000 de locuitori (mai bine de jumătate din Maidstone!), probabil sunt o grămadă. Recunoaștem o cârciumă după prostituatele care își fac veacul la intrare. Cum recunoaștem o prostituată? Păi, poartă o singură piesă de îmbrăcăminte și e posibil să aibă un șirag de perle la gât. Asta nu pentru că prostituatele din Ur erau bogate, ci pentru că pe vremea aia erau mai puțini oameni și mai multe stridii.

---

1. Pe atunci nu i se spunea Irak, ci... ei bine, se numea Ur. Și nimeni nu știa că e anul 2000 î.Hr.

Pornim deci pe străzile cu clădiri joase din cărămizi de lut și cu acoperiș plat și, bingo. Intrăm pe ușă. Primul lucru pe care îl observăm când intrăm este că e întuneric, miroase înțepător și e plin de muște. Asta pentru că berea e produsă la fața locului. Vinul, dacă există, e importat din zona rurală. Berea se face chiar aici și mirosul vine de la malț și orz și toate celelalte chestii folosite la fabricarea ei.

Pe măsură ce ochii ni se obișnuiesc cu întunericul, vedem instalația: o serie de jgheaburi, oale și tăvi, toate cu nume speciale. Avem vasul *gakkul* și vasul *lamsare* și jgheaburile de paie și cilindrul *ugurbal*. (Toate se foloseau în procesul de fabricare a berii, dar arheologii nu sunt foarte siguri care era utilitatea fiecărui obiect.) Dacă suntem într-un local cât de cât elegant, olăria ar putea fi frumos decorată. Dar probabil nu suntem într-un asemenea local.

Cine e înăuntru? În literatura sumeriană găsim multe referiri la prostituatele din fața ușii tavernei, dar o singură mențiune a unei prostituate în interior și din pasajul respectiv înțelegem că s-a furișat pe fereastră. Deci aici nu e un lupanar. Înăuntru se află cel puțin o femeie, dar e proprietara localului.

Cârciumile erau întotdeauna proprietatea femeilor. Ni se sugerează acest lucru în Lista Regilor Sumerieni, care e o enumerare a regilor semilegendari ai Mesopotamiei. Pe listă se află o singură regină: Kuababa, cârciumăreasa care a condus cetatea Kiș o sută de ani (am zis că era semilegendară). Era logic ca femeile să fie cârciumărese, pentru că fabricarea berii era o treabă casnică, era munca

istovitoare de femeie. Faptul că tavernele erau în proprietatea femeilor e confirmat mult mai precis de Codul lui Hammurabi. De fapt, acesta va fi scris abia peste 300 de ani, dar să trecem peste asta. Hammurabi se referă la cârciumi de trei ori:

> 108. Dacă o cârciumăreasă [substantiv feminin] nu acceptă grâne conform greutății brute ca plată pentru băutură, ci ia bani, iar prețul băuturii e mai mic decât al grânelor, va fi osândită și aruncată în apă [adică înecată].
> 109. Dacă un grup de uneltitori se întâlnește în casa unei cârciumărese [feminin] și aceștia nu sunt prinși și duși în fața judecății, cârciumăreasa va fi ucisă.
> 110. Dacă o „soră a zeului" deschide o cârciumă sau intră într-o cârciumă pentru a bea, atunci această femeie să fie arsă de vie.

Să ne ocupăm de cele trei pasaje, dar nu chiar în ordinea de mai sus. Mai întâi, uneltitorii. Cârciumile erau locuri mai degrabă dubioase. Erau mici baruri întunecate aflate chiar la stradă, unde oamenii se puteau întâlni pentru a unelti sau a face afaceri necurate sau ca să se plângă de cârmuire. Dacă ne uităm în micul nostru bârlog de băutori, probabil vom vedea pe câțiva care se potrivesc acestei descrieri.

În al doilea rând, „sora zeului", care înseamnă preoteasă. Cârciumile nu erau locuri potrivite pentru fetele bine-crescute. Asta nu înseamnă că nu erau deloc femei înăuntru. Doar că nu e neapărat locul în care vrei ca fiica ta să-și petreacă vremea. Un alt proverb sumerian spune:

> Palatul nu se poate feri de pustiu. O barcă nu se poate feri de stufăriș. Un om născut liber nu se poate feri de munca silnică. O fiică de rege nu se poate feri de cârciumă.

Nu e foarte clar ce *vrea să spună* proverbul, dar pare să fie ceva de genul „lucrurile sfârșesc întotdeauna unde nu trebuie". Și, dacă fiica regelui e în cârciumă, ar trebui să ne ținem la o distanță cât mai mare. N-are sens să intrăm în necazuri.

Cam atât despre clientelă. E o amestecătură. Să comandăm niște bere. Important e să ne amintim paragraful 108 al Codului lui Hammurabi. Patroana ar putea foarte bine să umble cu ocaua mică. Dacă face asta, o reclamăm și va fi înecată.

Sumerienii aveau mai multe feluri de bere: erau bere de orz, bere de grâu emmer, bere brună, bere neagră, bere lager, bere roșie, bere dulce, bere cu miere și tot felul de alte mirodenii, bere tare amestecată cu vin și bere filtrată. Ultimele două puteau fi foarte scumpe și se prea poate ca la cârciuma noastră să existe o singură opțiune: cea pe care o fabrică azi. Dar e posibil și ca Urul antic să fi fost locul perfect pentru snobul berii artizanale. Fiecare cârciumă era ceea ce azi am numi o microberărie. De fapt, nici nu existau macrofabrici de bere. Asta înseamnă că, dacă ai chef, poți să o atragi pe cârciumăreasă într-o conversație serioasă și nesfârșită despre cât malț conține berea și alte lucruri complicate despre macerare și câte și mai câte. Ai putea chiar să ceri ca berea ta din grâu emmer să „fâsâie ca apa din canalul Papsir"[1].

---

1. Nu am nicio idee de ce ar fâsâi un canal.

Apoi trebuie să plătim. Localnicii calculează nota de plată în orz. E o societate bazată pe troc. Achizițiile mari, cum ar fi o casă, pot fi plătite cântărind argint, dar berea e ieftină. Ţi-ar trebui un microscop ca să măsori prețul unei beri în argint. Călători fiind, trebuie deci să avem ceva de dat la schimb, probabil după o tocmeală. Poate ceva mirodenii culese de pe drum. Ar putea fi orice. Ar putea fi un purcel. Dar vom reveni la asta.

Așadar, acum stăm la masă și berea ne e adusă într-un borcan *amam*, împreună cu două paie. Trebuie să bem prin pai, pentru că berea sumeriană nu e ca nectarul nostru modern, limpede și de culoarea chihlimbarului. E un fel de terci de orz care fâsâie, cu o grămadă de chestii solide care plutesc la suprafață. Un pai ne permite să coborâm la fund și să sugem lichidul dulce. Există multe imagini cu sumerieni care fac asta și sunt oameni care fac și azi asta, cu vinul de palmier, în Africa Centrală.

Avem berea. Avem paiele. Ce facem acum? Ei bine, se pare că concursurile de băut erau foarte obișnuite. Sunt menționate în câteva rânduri concursuri de băut între zei, deci trebuie să presupunem că ele se desfășurau și între oameni. Oamenii beau ca să se îmbete. Există proverbe care spun așa: „Să nu judeci pe alții când bei bere" și „Să nu te fălești ca un mincinos: abia atunci cuvintele tale vor fi crezute". Dacă trebuie să dai o lege împotriva unui lucru e pentru că oamenii fac acel lucru. Păcatele unei societăți se dezvăluie cel mai bine în principiile pe care afirmă că le prețuiește. Așa că, în timp ce ne întrecem pentru a afla cine poate bea mai mult, să ne lăudăm, să mințim și să-i judecăm pe alții.

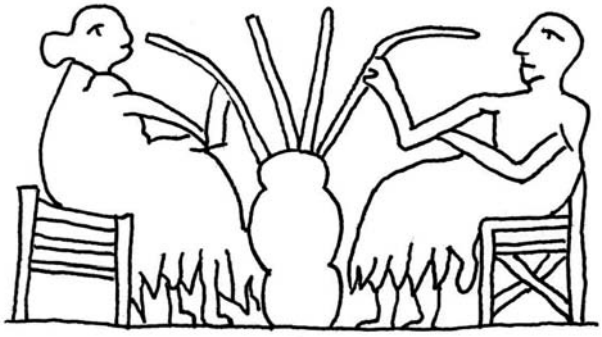

Sumerieni bând bere cu ajutorul paielor pentru a evita sedimentele. Detaliu de pe pecetea cilindrică a reginei Puabi din Ur, cca 2600 î.Hr.

Consumul de bere era o îndeletnicire comună plăcută. Probabil că ne vom împrieteni cu uneltitorii de la masa vecină. Probabil vom spune bancuri. Sumerienilor le plăceau bancurile. Făceau liste cu ele și în unele încă este recognoscibil umorul sau sunt oarecum amuzante. „Câinele care roade un os îi spune anusului său: «Asta o să te doară!»" Sau: „Uite un lucru care nu s-a întâmplat din timpuri imemoriale: o femeie tânără care să nu tragă un vânt în timp ce o îmbrățișează soțul".

Oarecum amuzant.

Uneori s-au păstrat rânduri scrise care sunt în mod clar bancuri, dar pe care noi nu le mai putem pricepe. De exemplu: „Un câine intră într-o cârciumă și zice: «Nu văd nimic. O deschid pe asta»". Motivul pentru care bancul e amuzant s-a pierdut în ceața celor 4.000 de ani scurși de atunci. Este totuși cel mai timpuriu exemplu din seria de bancuri *un animal intră într-un bar.* Unele lucruri nu se schimbă niciodată.

Bem. Ne îmbătăm. Spunem bancuri. Și probabil acum e momentul să revenim la subiectul prostituatelor de la ușa tavernei. Nu pentru că prostituția ar fi un lucru bun sau ceva de genul ăsta. Ci pentru că în mod clar ea făcea parte din cultura sumeriană a băutului. Știm foarte puține despre stabilirea prețului. Într-un imn către Inanna, zeița tăvălelii menționată mai sus, ea însăși explică sistemul ei de tarifare:

> Când stau în picioare lipită de zid, te costă 1 siclu; când mă aplec, un siclu și jumătate.

În felul acesta nu aflăm prea multe despre tarife. La urma urmelor, Inanna era zeiță și putea să ceară un preț

mai mare. Reiese totuși că nu vei primi și un pat confortabil de puf. Sexul se desfășoară exclusiv în aer liber. Singura indicație realistă a prețului plătit pentru o ființă umană provine dintr-un document juridic care menționează un act sexual în schimbul unui purcel. Probabil un purcel era un preț mult prea mare pentru o bere, deci puteai să-ți dai seama de intențiile unui client încă de la începutul serii. Dacă avea cu el un purcel, nu era la cârciumă numai pentru pileală.

Dar se face târziu. Toată lumea e abțiguită și e timpul să încheiem seara cu un cântec de beție. Berea însemna voie bună și berea se consuma la comun și la final berea conducea la cântece. S-au păstrat versurile unui cântec de beție. Conține mai multe lucruri despre toate acele vase și oale misterioase folosite la fabricarea berii, împreună cu câteva mențiuni ale zeițelor berii și sexului – Ninkasi și Inanna. Am intervenit puțin în versuri, dar nu foarte mult, doar ca să le fac să rimeze. Urmează un cântec sumerian adevărat. Așadar, dacă vă imaginați scena cu noi toți, călătorii, uneltitorii, cârciumăreasa, cocota împodobită cu perle și purcelul, adunați laolaltă și cântând, cam așa suna[1]:

Vasul *gakkul!*
Vasul *gakkul!*
Vasul *gakkul!*
Vasul *lamsare!*
Vasul *gakkul,*

1. Deși e un anacronism din punct de vedere muzicologic, mi se pare că se potrivește în mare cu coloana sonoră din *Poștașul Pat*.

Are grijă destul
Să fim fericiți!

Butoiul *lamsare*
Ne aduce încântare.
Dar cilindrul *ugurbal*
E un adevărat bal.

Halba *šaggub* e plină cu bere.
Halba *amam* o aduce-n încăpere.
Jgheaburi, oale, tăvi și găleți
Stau toate-aliniate pe rafturi pe pereți.

Fie ca inima zeului tău să fie de partea ta,
Vasul *gakkul* e inima noastră și călăuza.
E bine deci pentru amândoi
Şi uite cum cântăm vioi.

Dac-ai vărsat berea pe podea
Cu Ninkasi nu vei avea viață rea
Trăi-vom în pace și nu vom simți chinul
Căci ne place cum gâlgâie berea și vinul.

De bere sunt pline aceste jgheaburi,
Flăcăii, berarii și birtarii mi-s alături.
Mă răsucesc printr-un iaz de bere,
Mă simt în putere, mă simt în putere.

Dau bere pe gât și totu-i plăcut,
Mă simt așa bine bând ce-a fost făcut.

Mă bucur de trupu-mi de sus până jos
Cu sufletu-nvelit într-un strai frumos.

Inima Inannei e iar fericită.
Inima Inannei e iar fericită.

O, Ninkasi!

Și apoi e timpul să mergem împleticit spre casă pe străzile tăcute și să ne consolăm cu gândul că, indiferent în ce necazuri am intrat și indiferent dacă am cheltuit un purcel sau nu, măcar am fost mult mai cuminți decât egiptenii antici.

Capitolul 4

Egiptul antic

Dacă vii acasă beat și te întinzi pe pat,
Am să-ți frec picioarele.

Poem de dragoste egiptean
(perioada târzie a Regatului Nou)

Egiptenii antici erau o gașcă ciudată. Cheltuiau mai puțini bani pe palate decât pe morminte; credeau că lumea fusese creată de un zeu care, în timp ce se deda unui act sexual solitar, și-a scăpat din greșeală puțin din sămânță în propria gură; și mai credeau că berea salvase omenirea.

Mitul zicea cam așa. Omenirea clevetea pe seama lui Ra, care era zeul suprem (chiar cel menționat în paragraful anterior). Nu se știe de ce, omenirea mereu făcea asta în miturile egiptene și lucrurile se terminau întotdeauna prost. Ra și-a pierdut cumpătul și a decis că era timpul să-i omoare pe toți. A trimis-o deci pe zeița Hathor să facă asta. Hathor avea cap de leu și

temperamentul unui shih tzu, deci s-a apucat de treabă cu dragă inimă. A măcelărit în stânga și în dreapta, până când lui Ra i s-a făcut milă de oameni și a decis să-i lase să trăiască. Dar Hathor nici nu voia să audă. Sângele îi clocotea în vine și credea că, dacă o treabă merita să fie începută, atunci merita și să fie încheiată.

Ra s-a pomenit într-o încurcătură. Așa că a făcut la repezeală 7.000 de butoaie de bere și-a colorat-o în roșu. Apoi a vărsat-o peste câmpuri. Hathor a văzut berea, a presupus că era sânge de om și a început să bea. Curând a devenit somnoroasă, a uitat de măcelul ei divin și s-a pus la un pui de somn. Și așa a fost salvată omenirea de bere.

Apoi, nu se știe de ce, Ra a făurit o vacă.

Toate acestea au dus la Festivalul Beției, la care vom ajunge imediat. Dar, înainte de a continua, merită să subliniem câteva ciudățenii din istoria egipteană. În primul rând, istoria lor se întinde pe o perioadă foarte, foarte, foarte lungă. Egiptul a fost unificat în anul 3000 î.Hr. (sau puțin înainte) și curând a dat naștere celor două pietre de temelie ale civilizației: hieroglifele și piramidele. A devenit astfel cel mai bogat și mai puternic popor de pe pământ. Cu câteva hopuri, Egiptul și-a menținut această poziție în următorii 2.000 de ani. În jur de 1000 î.Hr., țara a intrat puțin în declin, care a durat o mie și ceva de ani. Toate acestea acoperă o perioadă foarte lungă.

Cleopatra ne poate părea antică, dar a murit acum doar 2.000 de ani. Marea Piramidă de la Gizeh a fost construită cu 2.500 de ani înaintea nașterii ei. Piramida era mai veche pentru Cleopatra decât e ea pentru noi.

Din cauza acestor lucruri, generalizările despre cum se îmbătau egiptenii antici sunt cam dificile. Prima mie de ani a lăsat foarte puține dovezi arheologice. Știm că beau. Muncitorii care au construit Marea Piramidă erau plătiți parțial cu bere. Regele Scorpion I, care a murit în jur de 3150 î.Hr., a fost îngropat cu 300 de ulcioare de vin importat, deci știm că aveau așa ceva. Sau cel puțin bogații aveau.

Problema e că nu știm *cum* își bea Scorpion vinul. Singur? Cu prietenii? Dintr-odată? Sau îi plăcea să-l savureze încet? Muncitorii de la piramidă, după părerea mea, erau de-a dreptul însetați, cum am fi mulți dintre noi dacă am fi salahori în Sahara.

Prin urmare, ceea ce urmează ține de perioada pentru care avem dovezi solide, adică perioada târzie a Regatului Nou, în jur de 1200 î.Hr.

În al doilea rând, majoritatea informațiilor noastre despre Egiptul antic provin din mormintele bogaților. Unele provin din poeme și alte lucruri asemănătoare scrise de bogați pentru bogați, iar altele provin din inscripții din temple, în care nu puteau intra decât cei bogați. Nu știm aproape nimic despre proletariatul de pe Nil, cu excepția faptului că mureau tineri și nu purtau prea multe haine. Ceea ce ne conduce la un al treilea aspect.

Când școlarii învață despre egiptenii antici, profesorii lor nu le spun nimic despre sex. Și foarte bine că e așa. Miturile grecilor și romanilor pot deveni, cu mici modificări, povești drăguțe pentru adormit copiii; nu însă și ce a făcut Isis cu leșul fratelui ei. Cât despre textul sacru

Lupta dintre Horus și Seth, acesta l-ar face și pe cel mai cinic pornograf să plângă și să-și jelească inocența pierdută. Lucrurile care urmează sunt deci destul de cuminți după standardele egiptene; de fapt, după standardele lor sunt de-a dreptul drăguțe.

Băutura însemna sex pentru egipteni și totodată sexul însemna băutură. Iar ambele mergeau de minune cu muzica. Egiptenii scriau poeme de dragoste ca acesta:

> Oferă-i dans și oferă-i o cântare,
> Oferă-i vin și bere tare,
> Amăgește-o și posed-o după înnoptare
> Și ea va spune „Dragule, strânge-mă tare.
> S-o facem iar după prima rază de soare".

Sau, câteodată, femeia e cea care-l îmbată pe bărbat, pentru că egiptencelor le plăcea să bea mult. Se bucurau de o egalitate de gen teribil de modernă când venea vorba de beție. O pictură înfățișând o petrecere de Anul Nou arată femeile așezate la o masă separată de a bărbaților, dar bând la fel de mult vin. Mai mult, o legendă redă dialogul lor. Servitorul spune: „Pentru sufletul tău, bea până te îmbeți. Petrece! Ascultă ce-ți spune ruda ta. Nu sta acolo degeaba".

„Dă-mi optsprezece pocale cu vin", cere o bătrână. „Mereu vreau să fiu beată. Am măruntaiele uscate ca paiele."

Servitorul îi spune femeii următoare: „Bea! Nu sorbi. Voi fi lângă tine". (Nu e un eufemism. De data asta.)

Apoi o a treia femeie intervine și spune: „Bea! Nu fi enervantă. Apoi dă-mi mie cupa".

Cantitatea pe care vor să o bea e uimitoare. Dar mai trebuie observate două lucruri. Beau cu scopul unic și explicit de a se îmbăta. Nu e nimic calm și convivial în asta. Vor să cadă din picioare. De asta spune servitorul că va fi lângă ele. La o beție egipteană, chiar și una pentru doamne respectabile, cineva trebuia să aibă grijă să nu te răstorni în Nil sau să nu te îneci în propria vomă.

Și vomitau cam mult. Într-o altă pictură care descrie un banchet e înfățișată o femeie vomitând veselă în direcția unei servitoare care o mângâie pe cap și încă îi întinde cupa cu vin. Asta e beție adevărată, ca la carte. E destul de greu de spus dacă egiptenii beau în fiecare zi sau doar la sărbători (*zile fericite*, cum le numeau); dar aveau oricum o grămadă de sărbători.

Aceste scene sunt pictate în morminte pentru că egiptenii erau foarte mândri de bețiile lor. Nu era nicio rușine să te turtești. Voiau ca amintirea bețiilor să se păstreze pentru eternitate. Oamenii chiar țineau la asta. Până și un preot scria:

> Nicicând nu am uitat ziua în care i-am comemorat pe cei ce se odihnesc în mormintele lor. M-am odihnit și mai bine, ba am și „călătorit prin mlaștini" după ce m-am îmbătat cu bere și vin și am fost uns cu mir.

„A călători prin mlaștini" era expresia standard a Egiptului antic pentru sex, căci asta făceai când te îmbătai, fie că erai bărbat sau femeie. A existat o femeie pe nume Chratiankh și tot ce știm despre ea e lăudăroasa inscripție de pe piatra ei de mormânt:

Detaliu din mormântul lui Neferhotep, cca 1300 î.Hr. Doamna din stânga e o servitoare cu un pocal de vin în mână. Doamna din dreapta e beată.

> Am fost o amantă a beției, care iubea o zi plăcută, care abia aștepta să hoinărească prin mlaștini în fiecare zi, unsă cu mir și parfumată cu lotus.

În continuare spune că obișnuia să călătorească prin mlaștini cu soțul ei, în timp ce frumoasele servitoare cântau. Apoi pare să sugereze că-și făcea poftele și cu servitoarele. Vă prezint Egiptul antic.

Toate acestea ne poartă pașii către Festivalul Beției. Acum că aveți o imagine de ansamblu, ceea ce urmează nu ar trebui să vă surprindă.

Festivalul Beției era o sărbătoare anuală (posibil bianuală) închinată zeiței Hathor[1] și salvării umanității prin miracolul berii. Festivalul coincidea cu revărsarea anuală a Nilului, care asigura fertilitatea Egiptului și, potrivit legendei, cu revenirea lui Hathor din exilul ei în sudul îndepărtat. Se desfășura la templul lui Hathor și participau numeroși egipteni bogați, inclusiv aristocrați și membri ai familiei regale. Trebuie să fi fost un adevărat spectacol.

Festivalul începea în amurg. Credincioșii formau o mulțime pe malul estic al Nilului în timp ce soarele apunea pe malul celălalt. Purtau cele mai bune veșminte

---

1. Zeitățile egiptene aveau identități ciudat de fluide. Se puteau înlocui reciproc. Aveai deci combinații ca Mut-Hathor sau Hathor-Ai sau Mut în ipostaza Hathor sau Sekhmet sau Bastet. Puteau de asemenea să-și schimbe și capetele de animale, așa încât Hathor putea avea cap de leoaică dacă era furioasă sau de vacă sau de om. Pentru a simplifica, folosesc doar termenul Hathor.

ale lor. Femeile își puneau colanele *wah,* care semănau cu niște coliere enorme. Aveau machiaj în jurul ochilor și cununi pe cap. Toată lumea era miruită, erau unși cu ulei plăcut mirositor și peste tot erau împrăștiate flori, pentru ca întreaga atmosferă să miroasă divin.

Toți erau nerăbdători. În spatele lor se afla templul și se aștepta sosirea zeiței. Templul era, cum spune un poem, „ca o femeie beată/ Așezată în fața sălașului [zeului]/ Cu buclele împletite căzându-i peste frumoșii sâni./ Are pânze și cearșafuri".

Așteptau barja ceremonială care urma să apară pe Nil, navigând în aval către ei. Hathor se întorcea. Când barja se apropia și andoca, femeile se porneau să bată în tamburine. Un preot urca la bordul barjei cu o cupă plină cu bere colorată în roșu, pe care o oferea zeiței.

Mă tem că semnificația acestui lucru e cu totul neclară. Poate că pe barjă se afla cineva îmbrăcat ca Hathor sau poate era o statuie sau altceva. Important e că Hathor bea (sau se vărsa niște bere pe o statuie) și în acel moment mulțimea izbucnea în urale.

În răpăitul tobelor, Hathor cobora pe mal. Era înconjurată de o procesiune de preoți și dansatoare ce executau dansul tradițional al băuturii: brațul drept ridicat și cotul îndoit la nouăzeci de grade. Zeița se întorsese din sud și *se pare* că dansatoarele erau îmbrăcate în costume de animale – babuini și maimuțe, pentru a arăta că ea stăpânea întreaga natură. E posibil ca unele dintre ele să fi purtat chiar și veșmintele exotice ale nubienilor.

Mulțimea făcea loc și Hathor intra pe poarta principală în curtea templului. În fine, eu spun că mulțimea făcea loc, dar era tot îngrămădeală. Toți încercau să vadă și se urcau pe statuile gigantice de la intrare sau stăteau pe poartă ca să vadă mai bine ce se petrecea. Nu era un moment solemn. Era dezordine. Era, la urma urmelor, Festivalul Beției.

În curtea templului se desfășura următoarea etapă a ceremoniei: lovirea bilelor. În sfârșit ceva din Egiptul antic care nu avea nicio legătură cu sexul. Bilele erau făcute din teracotă și reprezentau ochii dușmanilor zeiței. Ca atare, erau lucruri rele și un credincios de rang înalt (Faraonul, dacă era acolo) le lovea cu un băț mare. Nu e clar cum exact le lovea. Dacă le zdrobea sau le atingea simbolic. Dar, cum bilele aveau cam trei centimetri în diametru și bățul era lung de vreun metru și ceva, îmi place mai degrabă să-mi imaginez o versiune timpurie a golfului.

Odată bilele lovite, faraonul se ducea acasă și începea adevărata distracție. Se serveau cantități enorme de vin și bere, dar foarte puțină mâncare. Ca mai sus, consumul avea un singur scop: beția sacră, iar ca să fii un bețiv sfânt trebuia să fii beat criță.

Se servea vinul, iar curtea și sala cu coloane erau iluminate cu vase cu jăratic. Oamenii îl dădeau pe gât cu fervoare religioasă. Se făceau criță. Pe podium, un preot citea imnuri. În caz că cineva nu era sigur de ce se aflau acolo, el le amintea:

> Da, să bem și să mâncăm de la ospăț!
> Să ne veselim, să ne veselim și iar să ne veselim!

Fie ca Bastet[1] să vină la picioarele noastre!
Să ne îmbătăm pentru ea la sărbătoarea beției.

Dar le amintea și celălalt lucru pe care îl aveau de făcut:

Să bea, să mănânce, să și-o pună.

De obicei, ultima expresie e tradusă cu „să întrețină relații sexuale", dar, sincer, pentru a descrie ce urmează nu e loc de pudoare. Toți și-o puneau. Pare uimitor pentru sensibilitățile noastre moderne, dar egiptenii nu erau nici moderni, nici sensibili. Ei făceau parte dintr-o cultură care iubea și venera jocul de-a răsturnica. Erau toți unși cu ulei parfumat (pe tot corpul), stelele erau pe cer, luna (probabil) răsărise și toți erau mangă. În plus, chiar preotul le spunea s-o facă. Așa că, da, și-o puneau, chiar acolo, în sala templului. De fapt, spațiul se numea Sala Călătoriei prin Mlaștini.

Toate acestea pot părea ciudate și poate vă întrebați: „Dar dacă vreo femeie rămânea gravidă?". Se întâmpla. Nu era nimic rău în a fi conceput în haosul etilic al festivalului, poate cu un tată absolut străin. Acești copii erau mai degrabă admirați și, când creșteau, nu numai că puteau deveni preoți, dar se lăudau cu originile lor. Un tip cu ușor pronunțabilul nume Kenherkhepeshef și-a ridicat singur un monument (egiptenii făceau din astea), pe care scria:

---

1. De fapt se referă la Hathor, vezi nota anterioară.

> Am fost zămislit în curte, portalul de lângă Deir el-Bahari care dă spre Meniset. Am mâncat pâinea de ofrandă a predicatorului alături de măreţele spirite Akhu. M-am plimbat prin Valea Reginelor. Am petrecut noaptea în curte. Am băut apa, iar imaginea celei strălucitoare s-a transmis în curtea lui Menet.

Kenherkhepeshef a fost şi cel mai favorizat copil din testamentul mamei sale, deci e clar că pe ea n-o deranja. E posibil chiar să fi avut amintiri dragi despre acea seară.

Problema mult mai practică a orgiei e cum împaci sexul cu vomitatul. Cu siguranţă se voma foarte mult, căci treaba pare să fi fost considerată, dintr-un motiv sau altul, o necesitate religioasă[1]. Pentru cazul în care aveai un stomac care putea primi toată băutura fără ca aceasta să se întoarcă pe aceeaşi cale, adăugau ierburi emetice în bere ca să fie siguri. Păcat, pentru că la începutul serii probabil că totul mirosea minunat.

La final, credincioşii făceau ce fac toţi oamenii când se îmbată crunt, vomită şi fac sex cu străini: adormeau. În ultimele ore ale nopţii, Sala Beţiei se umplea de sforăituri şi inconştienţă şi în acel moment se petrecea magia.

Unii oameni nu se îmbătaseră. Aşteptaseră, ca servitorul menţionat mai sus, ca să-i ajute pe cei neajutoraţi.

---

1. În mod curios, există un eufemism australian pentru vomă la beţie (în vasul de toaletă): „A vorbi cu Dumnezeu la marele telefon alb". Mi-ar plăcea să cred că e semnificativ pentru discuţia noastră, dar probabil nu e.

Acum, în tăcere, se apucau de ultima sarcină. Într-o capelă de pe laterala templului se afla o mare statuie a lui Hathor. Deschideau ușile și, cumva (istoria nu povestește cum), aduceau statuia până în Sala Beției. O așezau exact în centrul încăperii și, când primele raze ale zorilor pătrundeau prin colonada cu pilaștri, începeau să bată tobele. Era o hărmălaie de tobe, tamburine și clopoței, iar scopul era să-i trezească pe toți din somn *cât încă erau beți*.

Oricine a trecut prin ceva similar cunoaște sentimentul de dezorientare și confuzie al trezirii bruște din somnul indus de vin. Nu știi unde ești, nu prea ai idee cine ești sau ce anume ești. Și în acest caz deasupra ta se înalță zeița, luminată de soarele răsăritului.

Acesta era momentul spre care se îndreptase întreg festivalul, aceasta era epifania mistică, pentru că în starea aceea de năuceală percepeai zeița cum n-o puteai face treaz, într-o după-amiază obișnuită din timpul săptămânii.

> Când sunt beți, vor vedea Zeița
> Prin intermediul cupei. Bea cu adevărat. Ospătează-te cu adevărat. Bea, ospătează-te, cântă.
> Îmbată-te.

Iar în acest moment de comuniune perfectă, zeița îți va îndeplini orice dorință – deși îmi imaginez că mulți oameni uitau ce voiseră să-i ceară.

Toate acestea ni se par oarecum bizare. În lumea occidentală nu există o tradiție a beției religioase. Dar e o practică pe care o regăsim pe tot parcursul istoriei și

pe tot globul. Din Mexic până în insulele Pacificului și China antică, există sau a existat un misticism al beției, un Dumnezeu găsit pe fundul sticlei. Cât despre mine, dacă după câteva pahărele aș zări brusc spiritele strămoșilor mei, aș fi cel puțin surprins (strămoșii mei, mă tem, ar cădea într-o sumbră resemnare). Aceasta e poate partea beției cel mai greu de înțeles pentru un foarte modern barman care prepară cocktailuri.

Așadar, probabil merită să citățm integral aici cuvintele lui William James, marele psiholog și filosof american și fratele lui Henry. Analizând misticismul religios, el discută detaliat marele rol al beție, pe care noi, proștii laici, l-am uitat, dar ni-l putem aminti cu puțin ajutor:

> Influența alcoolului asupra umanității se datorează fără îndoială puterii sale de a stimula facultățile mistice ale naturii umane, de obicei înăbușite de realitatea obiectivă și critica seacă a stării de trezie. Trezia diminuează, discriminează și spune nu; beția extinde, unește și spune da. E de fapt marele factor excitant al funcției *Da* la om. Ea își poartă credincioșii dinspre periferia înghețată a lucrurilor către centrul strălucitor. În acel moment, omul devine una cu adevărul. Nu din simplă perversitate aleargă oamenii după ea. Pentru săraci și analfabeți, ea ține locul concertelor simfonice și al literaturii; și face parte din adâncul mister și din tragedia vieții ca adierea și strălucirea a ceva ce recunoaștem imediat ca fiind minunat să ne fie dăruite atâtora dintre noi doar în fazele incipiente și trecătoare a ceea ce, în totalitatea sa, e o otrăvire atât de degradantă. Conștiința beției e

o fărâmă din conștiința mistică și opinia noastră completă despre ea trebuie să-și găsească locul în opinia noastră cu privire la acest amplu fenomen.

Sau, cum spun egiptenii:

Pentru sufletul tău! Bea, îmbată-te complet!

Capitolul 5

Simpozionul grecesc

Adesea vinul are har,
Cei ce beau apă n-au habar.

Amphis din Atena,
(cca secolul al IV-lea î.Hr.)

Grecii nu beau bere, ci vin; dar îl diluau într-o proporție de două sau trei părți apă la o parte vin, ceea ce-l făcea aproape la fel de slab. Asta e amuzant la greci: trebuiau să *complice* ei totul. Totuși, asta le permitea să se delecteze cu ocupația lor favorită pentru că, mai mult decât orice, mai mult decât filosofia sau pederastia, decât băutura sau sculptura, grecilor le plăcea să strâmbe din nas în privința străinilor.

Perșii beau bere; asta-i făcea barbari. Tracii beau vin nediluat; asta-i făcea barbari. Doar grecii știau să bea, în opinia grecilor.

Dată fiind înclinația grecilor de a-i persifla pe cei care îndrăzneau să fie nongreci, e puțin surprinzător că

despre zeul vinului din religia lor, Dionysos, se spunea în general că era străin. Se născuse pe muntele Nisa, care era fie în Etiopia, fie în Arabia, uneori chiar în India, și venise în Grecia din Orient cu o hoardă de animale exotice și oameni care dansau și centauri și alte creaturi mitice.

(De fapt, e mai degrabă curios că despre zeul grec al vinului și zeița egipteană a berii se spunea că veniseră din sudul exotic cu o menajerie de dansatori, animale și spirite, dar probabil e doar o coincidență.)

Cu toate acestea, Dionysos era un zeu grec. E menționat încă de la 1200 î.Hr. și apare în *Iliada,* deci în secolul al V-lea î.Hr., când Atena a devenit clasică și când s-au întâmplat cu adevărat majoritatea lucrurilor pe care le asociem cu Grecia antică, Dionysos era deja prezent de 700 de ani.

Miturile despre Dionysos se încadrează de obicei în două categorii:

1) Avem poveștile cu oameni care nu-l recunosc și nici măcar nu-și dau seama că e zeu. Acești oameni pot fi orice, de la pirați la prinți, dar soarta lor e de obicei aceeași. Dionysos îi pedepsește transformându-i în animale. Morala poveștilor e destul de clară. Când ai de-a face cu vinul, nu trebuie să uiți că ai de-a face cu un lucru puternic, divin. Nu e o băutură oarecare. E sacră. Mai mult, dacă nu ești atent, alcoolul poate să scoată fiara din tine.

Dionysos era întotdeauna asociat cu animalele. Avea un car tras de lei și tigri. Își petrecea vremea cu centaurii, care sunt jumătate oameni și jumătate cai, și satirii, care sunt jumătate oameni și jumătate țapi. Avea un

prieten om pe nume Silenus, care era uneori descris ca având urechi de cal și coadă. De fapt, singurii lui prieteni cu totul umani erau menadele.

Menadele erau femei care-l venerau pe Dionysos. Făceau asta mergând aproape goale în munți și îmbătându-se în ultimul hal. Apoi dansau, se despleteau și sfâșiau animale într-un soi de terifiantă petrecere arcadiană a burlăciților.

Nimeni nu e sigur dacă menadele au existat cu adevărat sau erau doar o fantezie sexuală a grecilor, ca amazoanele. Femeile din Grecia nu o duceau rău din punct de vedere mitologic, dar în realitate nu prea li se permitea să iasă din casă și erau în mod clar oprimate. Sigur, au mai existat preotese ici și colo. Un epitaf din secolul al II-lea î.Hr. spune:

> Bacante [menade] ale orașului, spuneți „Adio, preoteasă sacră". O femeie minunată merită asta. V-a condus în munți și a adus toate obiectele sfinte și a urmat toate datinile, conducând alaiul întregului oraș.

Dar e doar un caz și se poate să fi fost un ritual dezamăgitor. Existența menadelor e îndoielnică: la nivel strict practic, cum transporți atâta băutură sus în munți?

Cu toate astea, menadele erau foarte importante în al doilea tip de mituri dionisiace.

2) Lui Dionysos nu-i plăceau abstinenții. Nu e un lucru surprinzător pentru un zeu al vinului, dar, Dionysos fiind Dionysos, are tendința de a-i ucide cu cruzime. Cel mai faimos exemplu e o piesă de Euripide în care regele

încearcă să interzică menadismul, așa că Dionysos le face pe menade să creadă că regele e un leu, iar acestea îl sfâșie în bucăți (grupul e condus de mama regelui). Mai e o poveste despre Orfeu, care rătăcește prin sate. Soția lui a murit și vrea să o jelească. Din nefericire, dă peste un grup de menade în toiul chefului care îi cer să li se alăture. Orfeu refuză politicos și e la rândul lui sfâșiat în bucăți.

Sunt multe povești ca acestea și toate se termină la fel. Morala e limpede: trebuie să-ți dai seama că băutul e periculos și că te-ar putea transforma într-o bestie, dar trebuie totuși să bei. Să nu refuzi niciodată o invitație la o petrecere. Orice ai face, nu încerca să abandonezi beția.

Așadar, mitologia greacă are o relație ciudată, mai degrabă precaută cu beția. Sumerienii o vedeau ca pe un bun comun pur și plăcut, egiptenii o vedeau ca pe un sport extrem, dar grecii așteptau, își mângâiau bărbile și chibzuiau. Dezvoltau teorii și puneau în practică strategii. Spartanii, care erau niște afurisiți, își forțau sclavii să se îmbete în fața copiilor, pentru a descuraja ideea. Atenienii, ceva mai puțin sadici, au preferat să filosofeze cu privire la măsura exactă în care era bine să te îmbeți și cum trebuia să te porți la beție.

Platon, mai exact, spune că să te îmbeți e ca și cum ai merge la sală: prima dată când o faci te vei simți rău și vei avea dureri. Dar repetiția e mama învățăturii. Dacă poți să bei mult și să te porți în continuare decent, atunci ești bărbatul ideal. Dacă poți face asta în compania altora, atunci arăți lumii că ești un bărbat ideal pentru că dai dovadă de marea virtute a stăpânirii de sine chiar și sub influența alcoolului.

Stăpânirea de sine, spunea Platon, e asemenea curajului. Un om poate da dovadă de curaj doar când e în pericol. Un om poate da dovadă de autocontrol doar atunci când a băut foarte mult vin. Curajul poate fi învățat. Un tip care-și petrece viața luptând se poate autoeduca să fie curajos. Un bărbat care-și petrece serile îmbătându-se poate atinge niveluri din ce în ce mai ridicate de autocontrol.

> Pentru a face la început proba acestor patimi și pe urmă a le învinge, este oare vreo probă mai lesnicioasă, mai nevinovată, ca aceea a vinului?*

În esență, Platon credea că, dacă poți avea încredere într-un om când e beat, poți avea încredere în el oricând. În plus, testul băuturii nu prea are dezavantaje. Dacă intri într-o afacere cu cineva și apoi afli că e necinstit, pierzi bani. Dar, dacă te îmbeți cu el mai întâi, îi afli caracterul fără să riști nimic.

Toate acestea duc la concluzia logică că nu poți avea încredere într-un abstinent.

Așadar, în Grecia beția era o chestiune stranie și subtilă. Trebuia să bei. Trebuia să te îmbeți. Dar trebuia și să știi ce faci. Trebuia să dai dovadă de virtute la beție și să navighezi ferm pe marea furtunoasă a vinului. Iar ocazia pentru asta era simpozionul.

---

* Platon, *Legile*, traducere de E. Bezdechi, Editura Iri, București, p. 67 (n.tr.).

Simpozionul

Să spunem că erai o doamnă din Atena clasică și voiai să te îmbeți. Nu puteai. Femeile nu aveau voie să participe la banchete. Sau, mai precis, erau admise femei, dar nu doamnele. Simpozionul se desfășura într-o cameră privată a casei numită *andron*, ceea ce înseamnă literal „camera bărbaților". Singurele fete pe care le puteai găsi aici erau sclave: poate o cântăreață la flaut, poate o dansatoare sau o prostituată. Uneori ea putea fi o combinație a celor trei. Dar nu pilea foarte mult; oricum ai lua-o, ea era acolo pentru divertisment.

Deci bărbații erau cei care se adunau, și o făceau în casa privată a cuiva. Nu într-un bar. La un simpozion obișnuit se strângeau 10-12 bărbați. Unul foarte mare putea aduna 30 de inși, dar nu era un lucru obișnuit. Mai întâi se cina. Era o masă simplă, care se consuma destul de repede și în tăcere. Nu mâncarea era atracția principală – se servea doar ca să aibă vinul în ce să se îmbibe. Atenienii își cunoșteau prioritățile.

După cină, intrai în *andron*. Era o cameră rotundă în mijlocul casei, cu o podea din piatră ușor înclinată spre centru pentru ca sclavii să o poată curăța mai ușor după ce se încheia băutul. Pereții erau decorați cu picturi murale, de obicei vreo scenă cu băutură. Poate o menadă sau două sau un abstinent infam sfâșiat pe îndelete.

În cameră erau aranjate în cerc paturi cu perne. Pe un pat stăteau de obicei doi bărbați, deci erau probabil între șase și douăsprezece la număr. Bărbații stăteau întinși pe paturi cu o pernă sub braț. Tinerii totuși nu aveau

voie să se întindă. Ei trebuiau să bea stând în picioare. Momentul în care un ins era considerat destul de matur încât să bea stând culcat varia. În Macedonia te puteai întinde pe pat după ce ucideai primul mistreț.

Apoi, se poate să fi fost necesară alegerea unui simpoziarh – conducătorul beției din acea seară. Aproape întotdeauna era gazda, dar, dacă dintr-un motiv sau altul era altcineva, persoana se alegea prin tragere la sorți sau aruncând zaruri. Prima sarcină a simpoziarhului era să aleagă vinul. De obicei, vinul era de producție proprie, căci majoritatea cetățenilor atenieni dețineau o podgorie, de fapt, sistemul de clase sociale în Atena se baza pe cât de mare ți-era podgoria. Treapta socială cea mai joasă era de trei hectare sau mai puțin – cea mai înaltă avea peste zece.

Dacă era vară, vinul se răcea scufundându-l într-o fântână sau îngropîndu-l sau, dacă erai deosebit de sofisticat, acoperindu-l cu zăpadă importată și paie. Dacă erai deosebit de sofisticat, vinul însuși putea fi importat. Cel mai bun vin provenea din Lesbos.

Vinul era adus într-un vas mare numit krater, cărat de doi sclavi. Apoi aduceau hydria, care era plină cu apă, și o turnau în krater într-o proporție de trei părți apă la o parte vin. Amestecul era apoi turnat în amfore cu care erau umplute cupele puțin adânci, cu două toarte, din care, în sfârșit, se putea sorbi.

Doar că nu se putea. Mai întâi de toate trebuia făcută o libație. O libație e când bunătate de vin e turnat pe podea în cinstea zeilor. La Atena, simpozioanele începeau cu trei libații. Prima era pentru toți zeii, a doua pentru eroii

căzuți în luptă, mai ales dacă erau strămoșii celor prezenți, iar a treia era în cinstea lui Zeus, regele zeilor. Fiecare dintre acestea era însoțită de o rugăciune spusă de simpoziarh. Se mai împrăștiau câteodată în jur flori și parfum și, când toate acestea se încheiau, probabil ardeai după o dușcă.

Cea mai mare diferență între cum beau atenienii și felul nostru de a bea e că ei o făceau intenționat. La o petrecere modernă din lumea occidentală te poți îmbăta din greșeală, poate ai băut un pahar în plus. La un simpozion nimeni nu se îmbăta din întâmplare. La un simpozion te îmbătai intenționat, metodic și public. Toată lumea primea un pocal de vin. Toată lumea trebuia să-și bea pocalul de vin înainte de a fi umplute toate din nou. Dacă nu făceai asta era semn de slăbiciune și impolitețe. Când simpoziarhul îți spunea să bei, beai.

Asta nu înseamnă că simpoziarhul voia ca toată lumea să se îmbete criță. El conducea ședința și era decizia lui dacă seara avea să fie domoală, medie sau o paranghelie. Important e că totul depindea de el, nu de oaspeți.

Acesta e și motivul pentru care cel mai faimos banchet din istorie nu a fost un banchet adevărat. *Banchetul* lui Platon începe cu amfitrionul plângându-se că încă e mahmur după seara precedentă:

> Făcură împreună libații, cântară în cinstea zeului, săvârșiră după datină toate cele cuvenite și se așternură pe băut. Pausanias luă cuvântul în acel moment:
> — Ei bine, fraților, s-o facem. Dar cum să bem cu cea mai puțină pagubă? Eu, unul, după beția de ieri, vă mărturisesc că mă simt rău de tot și am nevoie să mai răsuflu puțintel.

Și astfel urmează o decizie extraordinară:

> Consimțiră cu toții să nu se mai facă beție de data aceea; fiecare să bea după plac*.

Lucrul acesta ar fi fost șocant pentru un atenian, și de aceea Platon trebuie să-l precizeze. Băutul urma să fie „voluntar". Cât se poate de necivilizat. Hotărăsc chiar să se lipsească de cântăreața la flaut.

Acum putea să înceapă conversația, dar nu așa cum ne-am fi așteptat. Așa cum oaspeții unui banchet nu puteau să decidă cât de mult beau, nu puteau nici să decidă despre ce vorbeau sau pur și simplu dacă vorbeau. Simpoziarhul alegea un subiect și apoi fiecare invitat trebuia să-și spună opinia despre el. În *Banchetul* lui Platon, subiectul e iubirea. Xenofon a scris o poveste asemănătoare, cu subiectul „Care e lucrul de care ești cel mai mândru?", și în ambele cazuri fiecărui oaspete i se cere să ofere un răspuns lung și detaliat.

Aproape sigur existau și simpozioane fără pretenții în care subiectul era „spune o glumă deocheată", dar se pare că formatul trebuie să fi fost același. Nici urmă din conversația liberă pe care noi o asociem cu o băută și nici vreo șansă de a rămâne pur și simplu tăcut. Un oaspete încearcă asta în povestea lui Xenofon și Socrate se supără rău pe el. Sigur, caracterul formal dispărea probabil pe măsură ce seara avansa, dar nouă petrecerea tot ni s-ar fi părut ciudat de rigidă, ca un joc cu reguli stricte.

---

* Platon, *Banchetul*, traducere de C. Papacostea, în Platon, *Banchetul* • Marsilio Ficino, *Asupra iubirii*, Editura de Vest, Timișoara, 1992, pp. 18-19 (n.tr.).

De fapt, chiar exista un joc pe care atenienii îl jucau la banchete. Se numea *kottabos*. Sorbeai ultimele picături de vin din pocal și încercai să le împroști pe ceva. Uneori era adusă o țintă specială din bronz și toți împroșcau vin pe ea. Alteori ținta era un pocal care plutea într-un vas cu apă și scopul era să fie scufundat. Alteori ținta era o persoană. Pare cam haotic și bătrânii se plângeau de el și spuneau că, în loc de asta, tinerii ar fi putut face ceva constructiv.

Dar dacă simpoziarhul voia să joace *kottabos*, trebuia să joci *kottabos*. Nu e clar cât dura acest control dictatorial. Vinului nu-i plac liderii și beția înclină spre democrație. La un moment dat, alcoolul trebuie să fi triumfat asupra disciplinei. Când se termina un krater cu vin, conducătorul poruncea să se aducă altul și, la final, totul se transforma cu siguranță în haos. Un dramaturg pe nume Euboulos descrie lucrurile astfel:

> Pentru bărbații cu scaun la cap pregătesc doar trei kratere: unul pentru sănătate (pe care-l beau primul), al doilea pentru dragoste și plăcere și al treilea pentru somn. După ce se golește al treilea, bărbații înțelepți se duc acasă.
> Al patrulea krater nu mai e al meu – el aparține purtărilor rele; al cincilea e pentru strigăte; al șaselea e pentru neobrăzare și insulte; al șaptelea e pentru bătăi; al optulea e pentru spargerea mobilierului; al nouălea e pentru depresie; al zecelea e pentru nebunie și inconștiență.

Nebunie poate părea un cuvânt cam tare, dar grecii chiar credeau că alcoolul, consumat în cantități mari, te

făcea să-ți pierzi mințile. Și, poate pentru că o credeau, părea să se și întâmple. Un istoric pe nume Timaios din Tauromenion ne spune următoarea poveste, care nouă ne pare foarte ciudată, dar în mod clar pentru greci era convingătoare:

> Era o casă în Acragas numită Trirema [un fel de ambarcațiune], din următorul motiv: Niște tineri s-au îmbătat în ea și au înnebunit atât de rău din cauza vinului, încât ajunseseră să creadă că navigau într-o triremă și că erau aruncați dintr-o parte în alta pe mare de o furtună violentă; și atât de complet și-au pierdut ei mințile, încât au aruncat tot mobilierul, toate canapelele și scaunele și paturile pe fereastră, ca și cum le-ar fi aruncat în mare, imaginându-și că un căpitan le poruncise să ușureze nava din pricina furtunii. Și nici chiar când o mulțime de oameni adunată în jurul casei s-a pornit să fure cele aruncate, tinerii nu s-au vindecat de nebunia lor. Iar a doua zi, când mai-marii au venit la casă, i-au găsit pe tineri încă zăcând, cu rău de mare, după cum ziceau ei; și, interogați de magistrați, au răspuns că se aflaseră în mare pericol din cauza unei furtuni și deci fuseseră nevoiți să ușureze corabia, aruncând în mare orice încărcătură ce nu era necesară. Și, pe când magistrații se minunau de zăpăceala tinerilor, unul dintre ei, care părea mai în vârstă decât ceilalți, a zis: „Eu, o, Triton, am fost atât de înspăimântat, că m-am aruncat sub bănci și am stat acolo tupilat, ascuns cât mai bine". Iar magistrații le-au iertat nebunia și le-au dat drumul cu o mustrare și un avertisment să nu se desfete cu prea mult vin pe viitor. Iar ei, prefăcându-se a le fi foarte recunoscători,

au zis: „Dacă ajungem cu bine în port și scăpa-vom de această furtună, vom înălța în țara noastră, într-un loc important, statui înfățișându-vă ca salvatorii noștri alături de statui ale celorlalți zei ai mărilor, care ni se vor fi arătat la momentul potrivit". Și de atunci casa s-a numit Trirema.

Nu fiecare banchet se încheia astfel, dar, dacă crezi că alcoolul te ticnește, o va face. Dacă crezi că alcoolul dă halucinații, vei avea halucinații.

Un simpozion se putea încheia și în alte moduri. Puteai să te duci acasă liniștit sau puteai observa că partea frumoasă a băutului pe un pat era că puteai adormi acolo, pe loc. Uneori, totul se încheia cu *komos*, când alergați toți pe stradă urlând și chiuind și trezind intenționat toți vecinii. Xenofon își încheie banchetul cu toți participanții plecând acasă veseli în care; Platon și-l încheie pe al lui cu toți participanții zăcând leșinați, cu excepția lui Socrate, care e cât se poate de treaz.

E un lucru ciudat cu care par să fie de acord toți filosofii și istoricii: Socrate bea cantități uriașe de alcool și nu se îmbăta niciodată. Poate că avea într-adevăr un suflet atât de bine ordonat încât alcoolul nu scotea la iveală din el nimic altceva decât rațiunea. Sau poate că avea un ficat nefiresc de eficient. Oricum, pare să fie primul dintr-un șir lung de bărbați lăudați pentru ciudatul motiv că pot bea mult fără să se îmbete.

Dacă stai să te gândești, e cam ciudat să te lauzi cu așa ceva sau chiar să ți se pară un lucru bun. Imaginați-vă pe cineva lăudându-se că LSD-ul nu i-a provocat niciodată halucinații. Ați putea fi uimiți și ați întreba

politicos de ce mai consumă substanța, dacă nu-i alterează conștiința.

Dar alcoolul e diferit și pe parcursul istoriei vom vedea oameni care sunt mândri că băutura nu are efect asupra lor, care sunt admirați pentru asta, care chiar se laudă cu așa ceva. Spunem că au un cap *tare*. Îi respectăm, îi admirăm, le ascultăm opiniile. Și nimănui nu-i trece prin cap să zică: „Atunci de ce mai bei?".

Capitolul 6

Băutura în China antică

Cel care visează că bea vin ar putea plânge dimineața.

Zhuangzi
(cca secolul al IV-lea î.Hr.)

Vinul a fost fabricat pentru prima dată în China de către Yi Di, în jurul anului 2070 î.Hr. Și-a prezentat invenția primului împărat chinez, Yu. Yu a băut, i-a plăcut, dar, fiind un Împărat Înțelept, și-a dat seama că vinul avea să pricinuiască groaznice dezastre și calamități. Așa că l-a interzis și, ca să facă treaba până la capăt, l-a exilat pe Yi Di.

Din păcate, povestea nu e deloc adevărată. Istoria chineză timpurie e o colecție de mituri foarte drăguțe, dar bazate pe puține dovezi reale. Scrisul nu a fost inventat cu adevărat în China până prin anul 1200 î.Hr. Pentru ce e înainte de acea dată, ne bazăm pe arheologie. Destul de ciudat, cea mai veche atestare a vinului, de altfel cea

mai veche atestare a alcoolului de care să fim absolut siguri, provine din Jiahu, China, și datează aproximativ din anul 7000 î.Hr.

Aproape sigur nu au existat nici împăratul Yu, nici Yi Di. Dar merită să vorbim despre ei pentru că sunt legende ce ilustrează atitudinea Chinei antice față de băutură, care se rezuma, în mare, la: „E un lucru drăguț, dar cam periculos și probabil ar trebui să fie ilegal".

Ultimul împărat al dinastiei fondate de Yu a fost un tip nostim pe nume Jie (1728-1675 î.Hr., se presupune). Jie a fost un Împărat Rău, pentru că îi plăcea pileala prea mult. Nu mai putea după ea, dar avea un obicei ciudat. Insista ca, atunci când bea, să călărească pe spatele unui om ca și cum ar fi călărit un cal. Avem cu toții, presupun, excentricitățile noastre, dar a lui Jie a devenit problematică, fiindcă bea tot timpul și situația începea să devină obositoare pentru oamenii de sub el. Într-o zi, de exemplu, în timp ce bea voios și își călărea cancelarul ca pe un cal, cancelarul s-a prăbușit de epuizare și Jie a pus să fie executat.

Jie avea o curtezană favorită, pe nume Mo Xi, care era și ea alcoolică. Ea a avut fantastica idee de a construi un întreg lac cu vin. A fost săpat unul pe dată, iar ea și Jie se plimbau pe el într-o canoe, în timp ce în jurul lor tineri și tinere înotau în pielea goală și se dedau unei orgii. Dar Mo Xi s-a plictisit și a poruncit ca 3.000 de bărbați să încerce să bea tot lacul. Apoi a râs în hohote când toți s-au înecat.

A urmat o serie de dezastre naturale și un flăcău pe nume Tang din Shang s-a răsculat, l-a învins pe Împăratul cel Rău și a întemeiat dinastia Shang. Dinastia Shang e

mult mai puțin legendară decât dinastia Xia, pentru că a durat până în 1046 î.Hr. Dar nici aceasta nu e solid documentată. Ultimul împărat Shang a fost Di Xin, care a fost un Împărat Rău pentru că îi plăcea prea mult pileala. A pus să se sape un lac, l-a umplut cu vin (se afla sub influența maleficei sale soții) și îi plăceau orgiile etc. etc., până când un flăcău bun s-a răsculat și l-a detronat. Singura diferență semnificativă între Di Xin și Jie e că lacul lui Di Xin avea în mijloc o insulă cu copaci artificiali de care era agățată carne friptă, ca el să poată vâsli în voie, să bea vin și să mai culeagă câte-o șunculiță. Numim asta Progres.

Di Xin probabil a existat, dar lacul cel mai probabil nu. Important e că chinezii credeau că beția putea răsturna dinastii întregi, că putea tulbura ordinea regatului; iar chinezii erau deosebit de preocupați de menținerea ordinii în regatele lor.

De fapt, se poate să existe un sâmbure de adevăr în povestea lacului de vin. Numărul de cupe ceremoniale din bronz descoperite de arheologi scade semnificativ la sfârșitul dinastiei Shang, ceea ce dă de înțeles că următoarea dinastie a fost mult mai abstinentă. Aceste cupe erau folosite în ceremonii pentru a-i venera pe strămoși și a intra în legătură cu ei. Detaliile sunt oarecum neclare. Se pare că vinul și hrana erau așezate pe altar, se vărsau libațiile pe pământ și apoi participanții beau ei înșiși într-un soi de extaz religios, în care spiritele ancestrale comunicau cu ei. Spiritele ancestrale erau și ele bete, căci ceremonia se încheia cu cuvintele: „Spritele sunt toate bete", moment în care ritualul se încheia și putea începe festinul.

Există un document de la începutul primului mileniu î.Hr. care se numește *Proclamația cu privire la beție*. E

interesant, căci de acolo aflăm că Di Xin *era* un beţiv şi că dinastia Shang s-a prăbuşit pentru că toată lumea bea.

> Când Cerul îşi trimite urgiile şi oamenii sunt prin urmare împrăştiaţi şi-şi pierd virtuţile, de vină e întotdeauna excesul de vin; da, ruina statelor, mici şi mari (din cauza acestor urgii), a fost întotdeauna urmarea vinii lor că beau prea mult vin.

Proclamaţia interzice băutura pretutindeni, cu excepţia ritualurilor, şi se încheie cu:

> Dacă ai ştiinţă că sunt grupuri de oameni care beau împreună, nu pregeta să-i prinzi pe toţi şi să-i trimiţi aici, la Kau, ca să-i pot da morţii.

Nu pare să fi funcţionat. Există nenumărate edicte chinezeşti antice care interzic băutura, atât de multe, încât putem fi siguri că nu aveau nicio eficienţă. După cum am menţionat mai sus, lucrurile sunt interzise doar atunci când oamenii le fac. Deci o grămadă de interdicţii sugerează o grămadă de pileală. Dar, lucru important, s-a menţinut o opoziţie absolută între ordinea socială şi stabilitatea politică, pe de o parte, şi alcoolul anarhic, pe de alta.

Soluţia chineză la această problemă a fost, în esenţă, confucianistă. Confucius (551-479 î.Hr.) a murit chiar înainte de Perioada Statelor Războinice din istoria chineză, care făceau exact ce scrie pe ambalaj. Erau vremuri de haos şi vărsare de sânge şi toţi se întrebau cum să-i potolească pe oameni. Confucius a găsit că se putea face acest

lucru prin intermediul ritualului și al ceremoniei. Ideea de bază e că, dacă-ți petreci toată ziua făcând plecăciuni înaintea superiorilor, te vei obișnui într-atât cu acest lucru, încât ți se va părea perfect natural ca ei să-ți fie superiori. Același principiu funcționează pentru orice segment al vieții sociale: dacă există suficientă etichetă formală și e riguros aplicată, oamenii se vor conforma. Vor internaliza (ca să folosim termenul modern) tot ceremonialul lumii exterioare, iar rezultatul va fi pacea și bunăstarea. Confucius nu se așeza niciodată pe o saltea deformată. Considera lucrul acesta important.

Prin urmare, este oarecum surprinzător că Confucius bea cât de mult voia, dar, întocmai ca Socrate, *nu se îmbăta niciodată*:

> Dacă au gust grețos să nu mănânce și nici dacă nu-s cum trebuie tăiate. Să nu mănânce nici dacă nu sunt cât trebuie de fierte și dacă nu au sosul care trebuie. Fie la banchet carne cât de multă, să nu se ghiftuiască numai cu carne în loc de orez. Cât despre vin, poate să bea din plin, dacă știe să-și păstreze capul limpede. Să nu mănânce bucate gata pregătite în târg și nici să nu bea o astfel de băutură. Poate să-și dreagă felurile cu mirodenii, dar cu măsură*.

Pentru alții însă existau limite. Nimeni nu trebuia să bea înainte de a-și hrăni părinții. Ordinea și stăpânirea de sine erau la mare preț. Iar în mișcarea mai generală pe care o reprezenta Confucius, controlul alcoolului era

---

* Confucius, *Analecte*, traducere de Florentina Vișan, Humanitas, București, 1995, p. 177 (n.tr.).

esențial. O carte numită *Yue Ji,* din aproximativ aceeași perioadă, rezumă:

> Astfel, regii din vremuri străvechi au creat ritualuri pentru consumul de vin. La fiecare închinare a cupei, gazda și oaspeții sunt obligați să se salute de mai multe ori. Astfel, o persoană poate bea întreaga zi fără a se îmbăta. Așa preveneau strămoșii nenorocirile provocate de consumul vinului. Și tot astfel vinul și hrana au devenit mijloace prin care oamenii se desfătau împreună.

Înăbușă-le pe toate în ritual și rit și totul va merge strună. Putem avea ceea ce pentru Confucius era firesc, adică putem bea fără beție. Ritualurile supraviețuiesc în manualele de ospețe, care explică exact cum trebuie să te ridici și să închini în cinstea oaspeților, unde trebuie să stea fiecare, cum cupa cu vin trebui să stea în stânga și nicidecum să fie mutată. Manualele de etichetă ale perioadei pot fi foarte lungi și foarte detaliate, tocmai pentru că erau considerate baza ordinii civile.

Deci băutura, chiar dacă nu era interzisă, era limitată în mare măsură la ocaziile festive. Ritualuri, funeralii, banchete pompoase. Asta însemna că, dacă voiai să te îmbeți, metoda era simplă. Apăreai la o ocazie foarte formală și dădeai pe gât tot ce puteai. Un rival al lui Confucius, un filosof pe nume Zhuangzi, a arătat că „aceia care beau conform etichetei pornesc în mod cuvi-incios și întotdeauna încheie în dezordine".

Existau nemulțumiri legate de oameni care mergeau de la o înmormântare la alta, căutând să bea cât mai mult alcool, probabil în timp ce vărsau o lacrimă politicoasă

pentru decedat. Și un întreg poem din secolul al IX-lea î.Hr. descrie cum sărbătorile, indiferent cât de formale, se termină întotdeauna rău. Prima jumătate a poemului e despre cât de elegantă și sublimă și calmă și frumoasă e deschiderea unui banchet. Și apoi:

Dar când oaspeții au băut două pahare,
Manierele li se schimbă foarte tare.
Se ridică de pe scaune și umblă fără țintă,
Dansează și țopăie și se agită. [...]
Da, când oaspeții au băut două pahare
Urlă și țipă și fac scandal mare,
Îmi răstoarnă vasele și varsă ce-i de mâncat;
Dansul lor devine cu totul destrăbălat.
Căci dacă oaspeții au băut două pahare
Nu-și dau seama că fac lucruri vulgare.
Bățile le cad de pe capete,
Se zbânțuie fără regrete.
Dac-ar pleca, le-aș da binecuvântarea
Fiindcă beția e întotdeauna grea. [...]
Bețivii ăștia-s amețiți și mizerabili,
Îi fac pe cei treji inconfortabili.
Vorbesc mereu și despre toate,
Să-i înțeleagă nimeni nu poate. [...]
Rostești cuvinte fără înțeles,
Discuțiile tale nu au niciun sens.
Trei cupe și vorbești prostii.
La a patra ce va fi?

Legenda spune că la un moment dat, în Antichitatea îndepărtată, oricine bea mai mult de cinci pahare putea fi executat. Știm sigur că atunci când China s-a unit sub

dinastia Han a fost emisă o lege care interzicea unui grup mai mare de trei persoane să bea împreună „fără motiv". Pedeapsa era totuși o amendă, nu o execuție; iar legea nu stipulează nicăieri cam care ar putea fi un motiv bun. Oricum, nu a funcționat prea bine. A existat un cancelar Han pe nume Cao Shen, care nu muncea niciodată. Ori de câte ori cineva venea la el să se plângă de asta, îi oferea ceva de băut, iar politețea îl obliga pe musafir să accepte. Apoi încă un rând. Și apoi încă unul. Și apoi petentul uita ce voise să spună. Pe urmă Cao Shen se întorcea la funcționarii săi (care erau aghesmuiți la rândul lor) și le cânta.

Rămâne un singur lucru curios în legătură cu băutura la chinezi. Chinezii nu făceau diferența între vin și bere. Eu am folosit cuvântul *vin* pe tot parcursul acestui capitol. Dar cuvântul chinezesc *jiu* se putea referi la oricare dintre ele. Trebuie să însemne că, într-o anumită măsură, chinezilor antici pur și simplu nu le păsa. Asta îi plasează la polul opus față de grecii și romanii antici.

Capitolul 7

Biblia

Noe a plantat o vie. A fost primul lucru pe care l-a făcut după potop și, ca să fim cinstiți, probabil chiar avea nevoie de o dușcă. Ce a urmat totuși e destul de ciudat.

> A băut vin și, îmbătându-se, s-a dezvelit în cortul său. Iar Ham, tatăl lui Canaan, a văzut goliciunea tatălui său și, ieșind afară, a spus celor doi frați ai săi. Dar Sem și Iafet au luat o haină și, punând-o pe amândoi umerii lor, au intrat cu spatele înainte și au acoperit goliciunea tatălui lor; și fețele lor fiind întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor.
> Trezindu-se Noe din amețeala de vin și aflând ce i-a făcut feciorul său cel mai tânăr, a zis:
> „Blestemat să fie Canaan!
> Robul robilor să fie
> la fraţii săi!”*.

* Facerea 9, 21-25 (n.tr.).

Astfel învățăm importanta lecție morală că e perfect normal să te prăbușești în pielea goală, beat mort, dar nu e bine deloc să observi asta. Ar trebui să-ți ferești privirea politicos. E o morală atât de excentrică, încât savanții au simțit întotdeauna că ne scapă ceva. Unii cercetători cu firi mai bănuitoare au sugerat că e posibil ca Ham să-i fi făcut tatălui său gol ceva mai mult decât să-l privească.

Acest lucru s-ar potrivi cu următorul exemplu de beție din Biblie, câteva capitole mai încolo, despre Lot și cele două fiice ale sale, care locuiesc în munți. Fiicele își fac griji că nu vor întâlni niciodată soți potriviți care să le lase grele, așa că așteaptă până ce tatăl lor se îmbată și adoarme și fac sex cu el (o soluție neobișnuită). Dar în niciunul din cele două cazuri nu e vina tatălui amorțit. Copiii în schimb au fost obraznici.

Spre veșnica nemulțumire a puritanilor și a pisălogilor, Vechiul Testament este extraordinar de permisiv cu privire la beție. Vinul (întotdeauna e vin) e doar unul dintre lucrurile plăcute date de Dumnezeu, alături de grâne, untdelemn și pace. Oricine se respectă are un teasc de struguri. Oamenii beau, se îmbată și, atâta vreme cât copiii lor se poartă frumos, totul e bine. Sigur, mai apare câte o dojană pentru băutura în exces. Pildele lui Solomon sunt probabil cele mai stricte:

> Pentru cine sunt suspinele?
> Pentru cine văicărelile?
> Pentru cine gâlcevile?
> Pentru cine plânsetele?
> Pentru cine rănile fără pricină?

Pentru cine ochii întristați?
Pentru cei ce zăbovesc pe lângă vin,
Pentru cei ce vin să guste băuturi cu mirodenii.
Nu te uita la vin cum este el de roșu,
Cum scânteiază în cupă
Și cum alunecă pe gât.
Căci la urmă el ca un șarpe mușcă
Și ca o viperă împroașcă venin.
Dacă ochii tăi vor privi la femei străine
Și gura ta va grăi lucruri meșteșugite.
Vei fi ca unul care stă culcat în mijlocul mării,
Ca unul care a adormit pe vârful unui catarg.
„M-au lovit... Nu m-a durut!
M-au bătut... Nu știu nimic!
Când mă voi deștepta din somn, voi cere iarăși vin."*

E una dintre cele mai frumoase descrieri ale beției din istorie. Începe ca o ghicitoare, se transformă în poem și se încheie cu ideea comică de a adormi pe catargul unei corăbii. Israeliții n-au fost niciodată marinari și marea le-a părut mereu înspăimântătoare. Întregul pasaj e atât de încântător încât, mulți, mulți ani mai târziu, evreii andaluzi au folosit cuvintele pe post de cântec de băutură.

Câteva capitole mai jos, Pildele revin la subiect:

Nu se cuvine regilor, o, Lemuel, nu se cuvine regilor să bea vin și conducătorii băuturi îmbătătoare,
Ca nu cumva bând să uite legea și să judece strâmb pe toți sărmanii.

---

* Pildele lui Solomon 23, 29-35 (n.tr.).

Dați băutură îmbătătoare celui ce este gata să piară și vin celui cu amărăciune în suflet,
Ca să bea și să uite sărăcia și să nu-și mai aducă aminte de chinul lui*.

În funcție de traducerea Bibliei pe care o citești, „băutura îmbătătoare" care e interzisă prinților apare uneori ca fiind bere, dar probabil e greșit. Cuvântul ebraic e *sheikhar* și pare să fi fost un fel de *grappa* sau un vin neobișnuit de tare. Israeliții trăiau într-o țară perfectă pentru podgorii și se pare că berea nu le-a trecut niciodată prin minte.

În schimb, vinul e doar o marfă, o realitate a vieții și o alinare pentru cei loviți de nenorocire. Aproape toate cele 200 și ceva de referiri la el din Vechiul Testament sunt neutre. Un exemplu neinteresant, dar tipic ar fi acest pasaj din Deuteronomul:

Te va iubi, te va binecuvânta, te va înmulți și va binecuvânta rodul pântecelui tău, rodul pământului tău, pâinea ta, vinul tău, untdelemnul tău, pe cele născute ale vitelor tale mari și ale oilor turmei tale în pământul acela, pentru care S-a jurat El părinților tăi să ți-l dea ție**.

Vinul era unul din produsele gospodăriei. Asta nu înseamnă că în vechiul Ierusalim nu existau probleme cu consumul de alcool. Era destul de familiar încât să fie folosit în analogii curente; iar dacă punem analogiile

---

* Pildele lui Solomon 31, 4-7 (n.tr.).

** Deuteronomul 7, 13 (n.tr.).

la un loc, obținem portretul israelitului în stare de ebrietate.

> Se tulburau și se clătinau ca un om beat... (Psalmii).
> Cei ce stau în poartă mă vorbesc de rău; iar Eu eram cântecul beților (Psalmii).
> Domnul a aruncat peste ei un duh de zăpăceală; în orice faptă a lor ei rătăcesc Egiptul și nu-și dau seama, cum nu-și dă seama bețivul când varsă (Isaia).
> Și atunci Domnul s-a trezit ca din somn, așa cum un războinic se trezește din beția vinului (Psalmii).

Îmbleticire, cântece, vomă, adormire – până aici, totul e familiar. Habacuc (unul dintre profeții minori care dau numele unei cărți din Biblie) are un obicei mai puțin uzual. Descriind politica externă a Egiptului la sfârșitul secolului al VII-lea î. Hr., pretinde că egiptenii se purtaseră ca un bărbat

> ce adapă pe prietenul său din cupa lui otrăvită, până îl îmbată, ca să vadă goliciunea lui! Tu te-ai săturat de ocară în loc de mărire; bea și tu și te îmbată! Atunci cupa dreptei Domnului se va întoarce împotriva ta și rușinea va acoperi mărirea ta*.

Te face să-ți pui niște întrebări. Un alt detaliu care sugerează că pileala iudaică era puțin diferit de a noastră apare în Plângerile lui Ieremia, unde profetul jelește distrugerea Ierusalimului și Lipsa Băuturii.

---

* Avacum 2, 15-16 (n.tr.).

> Zicând mamei lor: „Unde este pâine, unde este vin?“, ei cad sleiți de putere ca doborâți de sabie pe piețele cetății și își dau sufletul la sânul maicii lor*.

Ceea ce sugerează că oamenii începeau să bea la o vârstă foarte fragedă, deși poate fi o simplă licență poetică.

În sfârșit, în Vechiul Testament nu există cârciumi. Nici măcar una. Oamenii beau însă cu siguranță, deci putem presupune că o făceau în stradă sau acasă sau cu vecinii lor dezbrăcați.

Exista un grup de evrei care nu consumau alcool. Nazireii erau sfinți care renunțaseră prin jurământ la vin și la tuns. Cel mai faimos a fost Samson, dar și în Noul Testament a existat cel puțin un nazireu.

Băutura și creștinismul timpuriu

În Noul Testament, consumul de alcool se învârte în jurul a trei personaje: Ioan Botezătorul, Iisus și Sfântul Pavel. Ioan a netezit drumul Domnului, Iisus a adus o nouă viziune în lume și Sfântul Pavel s-a ocupat cu administrarea și logistica. Întotdeauna mi-a fost puțin milă de Sfântul Pavel. E ca și cum ai fi unul dintre cei care livrau hrana în Ziua Debarcării. Absolut necesar, dar nu chiar glorios.

Ioan Botezătorul era abstinent. Potrivit Evangheliei după Luca, mama lui îl făcuse nazireu dinainte de a se

---

* Plângerile lui Ieremia 2, 11-12 (n.tr.).

naște, ceea ce pare o răutate. Cu siguranță se potrivea modelului nazireu, pierdut în sălbăticie și departe de orice cârciumă sau frizer.

Iisus nu era nazireu, orice ar crede unii teoreticieni excentrici. Și-a început cariera într-un potop de pileală. Prima lui minune s-a petrecut la nunta din Cana. E o poveste simplă. E la o petrecere de nuntă și gazdele rămân fără macheală, așa că Iisus preschimbă niște apă în vin. Vreo 500 de litri. Vinul e delicios și nașul, care nu știe cum a apărut, îi face complimente gazdei:

> Orice om pune întâi vinul cel bun și, când se amețesc, pune pe cel mai slab. Dar tu ai ținut vinul cel bun până acum*.

Cercetătorii adoră să se ciondănească cu privire la acest verset. Unii spun că descrie exact felul în care erau organizate ospețele de nuntă. Unii spun exact opusul[1]. Unii cred că întreaga poveste e o alegorie și că vinul vechi, care s-a epuizat, reprezintă vechea credință iudaică, iar vinul nou, care e mai bun și din belșug, reprezintă creștinismul. La urma urmelor, nici nu prea contează. Pentru noi contează că primii creștini vedeau în vin un Lucru Bun și obișnuit. Cei 500 de litri furnizați de Iisus

---

* Ioan 2, 10 (n.tr.).

1. Dacă are vreo importanță, Bultmann și Windisch spun că vinul cel mai bun era păstrat întotdeauna pentru sfârșitul ospățului și tocmai de aceea e important versetul. Sanders nu e de acord și crede că e doar o glumă. Barrett și Lindars nu sunt așa de siguri.

sunt o minune care trebuie preamărită. Nu reiese de nicăieri că oaspeții ar trebui să se calmeze și să se culce devreme. Asta e important.

Ar trebui menționat aici că transformarea apei în vin era un miracol destul de cunoscut în lumea antică. Se spune că Dionysos făcea asta tot timpul și sunt descrise izvoare de la templele lui din care în mod miraculos, în timpul sărbătorilor, curgea vin. Într-unul dintre cazuri, chiar știm cum se întâmpla asta. În templul lui Dionysos din Corint exista un pasaj secret spre cursul de apă; astfel, un preot îndemânatic putea să se târască înăuntru, să oprească cursul apei și să pună vin în loc. Asta pentru că, dacă Iisus era un Dumnezeu adevărat, Dionysos doar se prefăcea. Și acest lucru va avea semnificația lui.

Iisus nu urma să fie un alt Ioan. De fapt, în Matei 11, Iisus o spune destul de clar:

> Căci a venit Ioan, nici mâncând, nici bând, și spun: Are demon. A venit Fiul Omului, mâncând și bând, și spun: Iată om mâncăcios și băutor de vin, prieten al vameșilor și al păcătoșilor. Dar înțelepciunea s-a dovedit dreaptă din faptele ei*.

Deci Iisus pare să fi avut în timpul vieții o reputație de băutor înrăit. Dacă era pe bună dreptate sau nu, asta nu vom ști niciodată. Dar pare interesant că trebuia să se apere. Iar apărarea lui era considerată destul de importantă încât să fie inclusă în Evanghelii (aceleași versete

---

* Matei 11, 18-19 (n.tr.).

apar și la Luca). Se pare deci că primii creștini credeau că aveau ceva de apărat.

Se poate să fi avut legătură cu Cina cea de Taină. Ritul central al creștinismului timpuriu avea la bază împărtășirea băuturii, sau împărtășania. Iisus bea vin și le poruncește ucenicilor să bea și ei. Ritualul exista deja când Pavel mâzgălea Epistola către Corinteni, în anii 50:

> Asemenea și paharul după Cină, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu. Aceasta să faceți ori de câte ori veți bea, spre pomenirea Mea*.

Dar problema pe care Pavel o ridică în același capitol e că oamenii se îmbătau la împărtășanie. Este nevoit să specifice că la împărtășanie trebuie să bei, nu să te îmbeți, ceea ce trebuie să-i fi șocat pe corinteni.

Odată ce începi să o cauți, dai de problema asta destul de des la începutul creștinismului. Bieții apostoli umblau și răspândeau vestea unei noi religii care îți cerea să bei vin. Și oamenii par să fi înțeles greșit. Faptele Apostolilor încep cu Rusaliile și pogorârea Sfântului Duh asupra creștinilor, care încep să vorbească în limbi. Oamenii din mulțime

> erau uimiți și nu se dumireau, zicând unul către altul: Ce va să fie aceasta? Iar alții, batjocorindu-i, ziceau că sunt plini de must**.

---

* 1 Corinteni 11, 25 (n.tr.).

** Fapte 2, 12-13 (n.tr.).

Iar Sfântul Petru, săracul, trebuie să intervină și să explice:

Bărbați iudei, și toți care locuiți în Ierusalim, aceasta să vă fie cunoscută și luați în urechi cuvintele mele; că aceștia nu sunt beți, cum vi se pare voua, căci este al treilea ceas din zi[*].

Dacă ne gândim bine, băutura ar fi fost un argument perfect împotriva creștinismului timpuriu. Ar fi atât de ușor să caricaturizezi această nouă și ciudată sectă ca pe un grup de bețivi, o versiune iudaică a cultului lui Dionysos, încât ar fi surprinzător dacă păgânii nu ar face-o. Așa se explică și de ce Pavel, mai mult decât oricine altcineva din Biblie, tot scrie epistole în care le cere oamenilor să nu se îmbete sau să înceteze să se mai îmbete. Pavel își făcea griji cu privire la reputația creștinismului.

Remarcați totuși că în Noul Testament nu se sugerează nicăieri că ar trebui să fii complet abstinent. În loc de asta ți se spune: „De acum nu bea numai apă, ci folosește puțin vin, pentru stomacul tău și pentru desele tale slăbiciuni”[**]. Creștinismul nu poate fi complet abstinent. Cina cea de Taină a avut grijă de asta. Acea înghițitură de vin avea să schimbe istoria lumii, economia mondială și obiceiurile legate de băutură în tărâmuri îndepărtate. Împărtășania cere vin și deci, pretutindeni unde s-a răspândit creștinismul, creștinii au trebuit să ia cu ei vița-de-vie. Din cauza asta convertirea comitatului Yorkshire a fost cam complicată. Islanda a fost un coșmar.

---

* Fapte 2, 14-15 (n.tr.).

** 1 Timotei 5, 23 (n.tr.).

Capitolul 8

Conviviumul roman

Republica

Roma era la început un loc cât se poate de auster și abstinent. La apogeul republicii (vorbim de anii 200 î.Hr.), toți locuitorii erau tipi milităroși, bine bărbieriți și tunși scurt, cărora le plăcea apa așa de mult, încât au construit apeducte enorme tocmai pentru a alimenta pentru veșnicie orașul etern cu ea. Aveau și vin, doar că nu prea mult. Și aveau un zeu local al vinului pe nume Liber (cel liber), dar nu era foarte important. Era fiul lui Ceres, zeița grâului, și se pare că era asociat cumva cu libertatea de exprimare. Beția era dezaprobată. Cu severitate. Era asociată cu grecii pletoși, bărboși și decadenți, de care romanii aveau mare grijă să se delimiteze.

Femeile beau chiar mai puțin decât bărbații. O carte de istorie din secolul I î.Hr. numită *Fapte și ziceri memorabile* ne spune această poveste edificatoare:

> Egnatius Metellus a luat un ciomag și și-a omorât soția în bătaie pentru că băuse niște vin. Nu numai că nimeni

nu l-a acuzat de crimă, dar nici măcar nu a fost învinovățit. Toată lumea a considerat că era un exemplu grăitor de pedepsire corectă a încălcării legilor abstinenței. Într-adevăr, orice femeie care bea prea mult vin închide ușa în fața virtuților și o deschide în fața viciilor.

Se spune că oricum Romulus instituise pedeapsa cu moartea pentru orice femeie care era prinsă consumând alcool. Așa că Egnatius o luase doar pe scurtătură. Femeile trebuiau să-și sărute rudele pentru ca rudele să le poată mirosi și să-și dea seama dacă băuseră. Atitudinea Romei timpurii față de întreaga chestiune poate fi sintetizată într-un proverb: „Trei lucruri sunt rele: noaptea, femeile și vinul". Toate acestea ne ajută să înțelegem ciudatele evenimente din anul 186 î.Hr.

Un grec (probabil cu o barbă somptuoasă) a adus cultul lui Dionysos (numit acum Bacchus) în Italia. Mai exact, le-a dezvăluit misterele bahice unor femei, care au devenit mari preotese ale unui cult al băuturii secret, nou, format exclusiv din femei, care cântau, dansau și se întâlneau noaptea. Acestea erau bacantele sau, în esență, menadele.

Totul pare suspect de perfect. Toate lucrurile care îi făceau pe romani suspicioși: noaptea, femeile, vinul și grecii bărboși veneau la pachet. Dar autoritățile romane credeau cu siguranță în existența cultului și *ceva* probabil se întâmpla. Oricum, deși a început ca strict feminin, ceea ce după Titus Livius era „sursa tuturor relelor", preotesele au invitat apoi bărbați să li se alăture, probabil pentru a înveseli orgiile. Cu toate acestea, fiind un cult grecesc, „mai multă necurăție făceau bărbații cu bărbați, decât cu femei". Acum putem adăuga homosexualii la

lista de lucruri care nu le plăceau virtuoșilor romani. Apoi au început să comită toate nelegiuirile posibile:

> Deoarece moleșesc sufletele, și vinul și întunericul nopții, și femeile de-a valma cu bărbații și încă din cele în floarea vârstei, laolaltă cu bărbați mai vârstnici, s-a stins orice urmă de simț al rușinii: mai întâi s-a dat drum liber la tot soiul de desfrâuri, deoarece fiecare căuta să-și potolească pornirile pătimașe cu cele pe care i le punea la îndemână firea sa aplecată către desfrânare: traiul amestecat dus de bărbați născuți liberi și de femei nu era singurul fel de dezmăț, ci, din aceeași taină, ieșeau martori mincinoși, mincinoase semnături de testamente, pâri; de asemenea aveau loc otrăviri și omoruri tainice, astfel încât nu se mai dădea nici măcar de urma leșurilor pentru a fi îngropate*.

Pare distractiv. Dar Senatului nu-i plăcea deloc. Se poate spune că s-a creat un soi de panică morală. Poate că totul se petrecea în imaginația temătoare a senatorilor. Se poate să fi fost în realitate un cult mic, ale cărui popularitate și imoralitate să fi fost exagerate până au ajuns de nerecunoscut. Dar represiunea a fost reală, severă și brutală.

Au fost oferite recompense oricui putea da informații despre membrii cultului. Au fost arestați șapte mii de oameni. Unii au fugit. Alții s-au sinucis. Majoritatea au fost executați. Romanilor chiar nu le plăcea beția.

Apoi au creat un imperiu și totul s-a schimbat.

---

* Titus Livius, *De la fundarea Romei*, vol. IV, traducere de Toma Vasilescu, Floricica Demetrescu și Paul H. Popescu, Editura Științifică, București, 1962, p. 523 (n.tr.).

Imperiul

Imperiul Roman a fost în esență un sistem în care toată bogăția lumii cunoscute era canalizată către un singur oraș. Așa a apărut probabil cel mai bogat oraș din istoria lumii. Banii corup și sumele uriașe de bani înseamnă foarte multă distracție. Rezultatul, așa cum știe orice școlar, a fost decadența. Romanilor a început să le placă vinul mai mult decât apa. Apoi le-au lăsat până și pe femei să guste. În cele din urmă au citit câteva cărți grecești și și-au dat seama că erau destul de bune. Apoi s-au gândit să dea o șansă homosexualității și aceasta a început să prindă la public. Până la jumătatea secolului I î.Hr., toți senatorii austeri din anul 186 se vor fi răsucit în morminte.

Deci cum te distrai? Problema cu banii romani era că, deși erau foarte mulți, ajungeau la nivelul cel mai înalt al societății și erau distribuiți de acolo. Dacă voiai să ai parte de ceva bogăție și vin, trebuia să-ți găsești un patron, o vacă de muls. Pare un sistem cumplit de parazitar și într-un fel chiar era așa, dar totul se întâmpla la vedere. Patronii veneau cu banii, liberții veneau cu lingușeala. Toată lumea știa cum funcționează lucrurile. Câtă vreme erai gata să-ți vinzi demnitatea, erai plătit cu mâncare bună și vin. Componenta centrală a sistemului era un banchet numit convivium.

Nu tuturor le plăcea sistemul. Iuvenal întreba: „Atât de mult prețuiești tu o cină plină de jigniri? Ți-e foamea atâta de cumplită, când ar fi mai frumos să tremuri

acolo și să mușți dintr-o mizerie de pâine de dat la câini?"*.

Și majoritatea oamenilor răspundeau da.

În primul rând, trebuia să faci rost de o invitație. Asta nu era prea dificil. Un roman bogat oferea de obicei câte un dineu în fiecare seară. Bucătăriile și saloanele erau pregătite întotdeauna pentru oaspeți. Și nici măcar nu trebuia să te cunoască. Deși fiecare patron avea clienții lui obișnuiți, de multe ori invita oameni din senin. Puteai fi pur și simplu prietenul unui prieten al unui prieten. Cât timp erai prezentabil și gata să lingușești, puteai primi o invitație în plină stradă.

Ziua începea devreme la romani. Oamenii se trezeau și erau gata de muncă în zori. Puteai spera să primești o invitație înainte de mijlocul după-amiezii, momentul obișnuit pentru a merge la baia publică. Dacă nu, băile publice erau locul perfect pentru a primi o invitație în ultima clipă. Îți făceai veacul pe acolo părând prietenos, de preferat era să fii și arătos, și încercai să legi o conversație cu oricine părea important. Odată ce știai că urma să mănânci și să bei bine, băile erau și locul perfect ca să te pregătești.

Romanii stăteau în sauna băilor înaintea unui convivium, ca să se deshidrateze și să poată bea mult. Lucrul ăsta ne sună ciudat, dar în realitate nu diferă foarte mult de obiceiul nostru de a face câteva exerciții pentru stimularea apetitului. Potrivit lui Pliniu, unii romani nici măcar nu se mai deranjau să meargă la convivium.

---

* Iuvenal, *Satire*, trad. de G. Guțu, Editura Univers, București, 1986, p. 60 (n.tr.).

> Alții nici nu pot să aștepte patul, și nici chiar tunica – și, goi pușcă și gâfâind, înhață numaidecât ditamai vasele cu vin, ca și cum ar vrea să-și arate forța, și le varsă pe gât până la fund, ca imediat să vomite și iar să bea, a doua și a treia oară, ca și cum s-ar fi născut pentru a face risipă de vin și ca și cum acelea n-ar putea fi vărsate decât în corpul omenesc![*]

Nici voma nu e ceva prea neobișnuit. Există un mit conform căruia romanii vomitau între felurile de mâncare într-o încăpere specială numită vomitorium. Nu e adevărat. Dar adesea vomitau *înainte* de convivium, chiar dacă nu aveau o cameră specială pentru asta.

Un convivium roman ar fi nemaipomenit de neplăcut și inconfortabil pentru orice băutor modern. Simpozionul grecesc era în esență o întâlnire între egali. Exista un simpoziarh, dar era mai mult de formă. La urma urmelor, grecii beau cu toții din același krater. Erau bărbați (și numai bărbați) adunați la un loc. Conviviumul roman nu avea nimic de-a face cu convivialitatea. Avea de-a face cu lăudatul și stabilirea clară a celui care era în vârf și a celui aflat pe cea mai joasă treaptă a scării sociale. Nu vii aici ca să te distrezi. Ești aici ca să afli unde ți-e locul, ca să-i lauzi pe cei de deasupra ta și să-i privești de sus pe cei de sub tine.

Acest lucru se obținea prin așezarea la masă, sclavi, calitatea vinului, cantitatea vinului, mâncare, recipientele

---

* Pliniu, *Naturalis historia. Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate*, vol. III, *Botanica*, ediție îngrijită, prefață, note, anexe și indice de Ioana Costa, cap. XIV, traducere de Octavian Gordun, Polirom, Iași, 2002 (n.tr.).

în care se servea vinul și locul în care era aruncat. Să le luăm în ordine.

Așezarea la masă

În salon era o masă mare. O latură era lăsată goală, pentru că aceea era partea unde sclavii, mulțimile nesfârșite de sclavi, serveau platourile pline ochi și le luau pe cele goale. Pe celelalte trei laturi era câte un divan și pe fiecare divan stăteau întinși câte trei oameni, pentru că romanilor le plăcea să bea la orizontală. Privit din perspectiva sclavilor, divanul din stânga era pentru amfitrion și familia sa, amfitrionul însuși stând în punctul cel mai îndepărtat față de tine. Divanul din centru era pentru oaspeții importanți, cu oaspetele de onoare la stânga, pe colțul cu gazda. Cea mai bună mâncare și cel mai bun vin erau rezervate pentru acel colț al mesei.

Divanul din dreapta era pentru oaspeții de rang inferior, cu oaspetele cel mai neînsemnat aflându-se cel mai aproape de tine. Pe acel colț al mesei, opus față de gazdă și prietenii săi, puteau fi servite mâncare inferioară și vin inferior pentru oaspetele în mod evident de rang inferior.

Dacă te afli în acest loc, nu ești tocmai bine-venit și cu siguranță nu te onorează nimeni. Amfitrionul îți spune că nu dă o înjurătură de sclav de galeră pe tine. Și tot trebuie să zici mulțumesc. Acesta e scopul unui convivium. Există chiar povești cu oaspeți invitați doar pentru a fi așezați în locul cel mai neînsemnat și ignorați ca o formă de umilință publică.

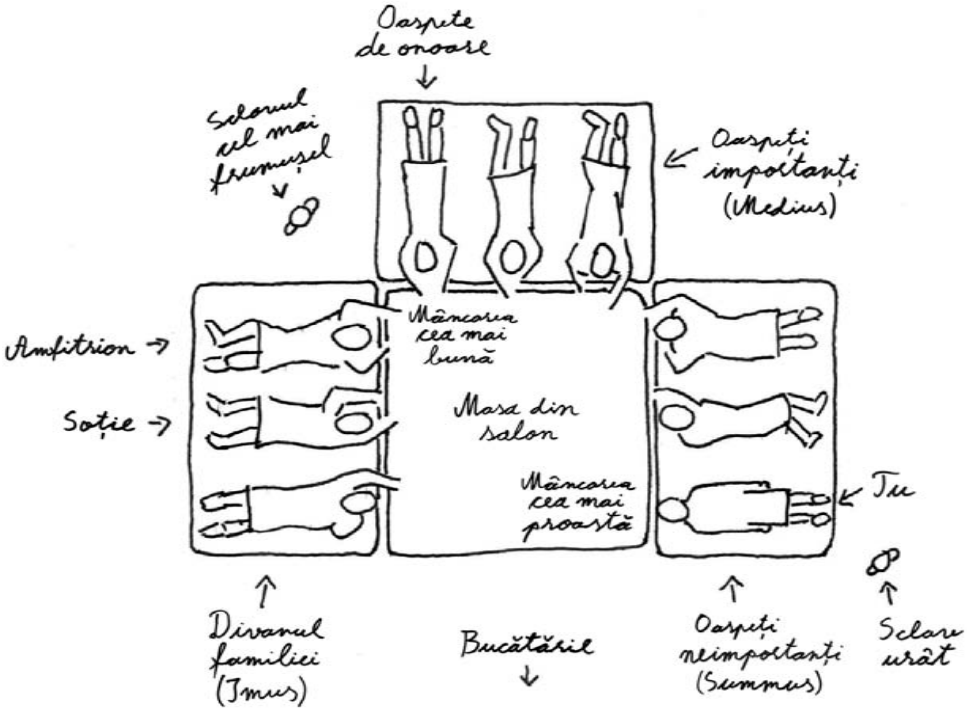
Oaspete de onoare
Oaspeți importanți (Medius)
Amfitrion
Soție
Mâncarea cea mai bună
Masa din salon
Mâncarea cea mai proastă
Tu
Divanul familiei (Imus)
Bucătăriile
Oaspeți neimportanți (Summus)
Sclav urât

Sclavii

Întreaga casă e plină de sclavi târâtori. Erau obligați să se târască, altfel erau biciuiți. Amfitrionul își biciuia sclavii în fața oaspeților ca să-și demonstreze puterea. Cea mai lungă și mai clară descriere a unui convivium pe care o avem provine din *Satyriconul* lui Petronius. În acesta, vulgarul Trimalchio[1], amfitrionul dezgustător de bogat și de lăudăros, amenință fără încetare că va pune să fie bătuți sclavii. Jumătate din timp e doar o glumă, dar în rest vorbește foarte serios. Înainte ca ospățul să fi început măcar, un sclav imploră milă pentru te miri ce mică neglijență. Sclavul e umil în recunoștința sa și promite să le strecoare niște vin de cea mai bună calitate; pentru că – și știu că asta sună ciudat – sclavii aveau și oarece putere. Un sclav scump l-ar fi privit de sus pe un oaspete sărac.

Relațiile romanilor cu sclavii lor ne-ar fi părut incredibil de bizare. Era snobism, era negociere, era iubire – sau cel puțin sex, care devenea adesea o aproximare a iubirii chiar și când nu se dorea așa ceva. Foarte mulți sclavi erau eliberați individual, în ideea că un tip inteligent era de preferat ca partener de afaceri decât ca proprietate. Era, după cum spuneam, ciudat; dar vorbim despre o lume în care toți acceptau ideea de sclavie atât timp cât erau de partea convenabilă (cu excepția creștinilor, care chiar erau niște suciți).

Dar la convivium fiecare oaspete avea sclavul său personal, un paharnic care-l servea doar pe el. Deci întrebarea

1. Titlul de lucru al lui F. Scott Fitzgerald pentru *Marele Gatsby* a fost *Trimalchio in West Egg*.

era: cât de bun e sclavul care ți-a fost repartizat în seara asta? Romanii își evaluau sclavii în funcție de cum arătau. Băiatul cel mai frumos, probabil oriental, îl servea pe amfitrion. Apoi sclavii erau aranjați în ordinea descrescătoare a aspectului, ca să corespundă cu ordinea descrescătoare a importanței oaspeților. Un oaspete neimportant însemna un sclav urât. Dacă stai pe locul al treilea de pe al treilea divan, Iuvenal ne spune că „ție îți va întinde paharul vreun curier getul, sau mâna osoasă a vreunui maur tuciuriu; n-ai dori să-l întâlnești pe la miezul nopții, când te întorci acasă pe lângă mormintele de pe povârnita Via Latina"*.

Calitatea vinului

Romanii au fost primii care te plictiseau pe tema vinului. Puteau discuta la nesfârșit despre locul exact de unde provine vinul pe care îl beau. Ce versant, ce struguri și mai ales ce an. În ce privește vinul, romanii apreciau vechimea mai mult decât orice altceva. Cel mai bun vin avea o sută de ani. Nu conta dacă îl încercase cineva sau dacă soiul chiar se îmbunătățea în timp. Conviviumul nu avea nicio treabă cu distracția, ci era pentru ostentație. Vinul de colecție era etichetat cu numele consulului la putere (aceștia se schimbau anual), dar majoritatea etichetelor pentru vinul vechi erau probabil false. În fine, romanii serveau vinul amestecat cu apă fierbinte care provenea dintr-un dispozitiv asemănător unui samovar, aflat în colțul sălii de banchet. Astfel că, în realitate, era

* Iuvenal, *op. cit.*, p. 62 (n.tr.).

extrem de dificil să distingi calitățile specifice aduse de maturare ale vinului provensal etc.

Asta nu era important, pentru că toată lumea ținea cont de rang. Și, dacă erai al treilea oaspete de pe al treilea divan, nici măcar nu apucai să guști vinul pe care îl gâlgâia gazda. Aveai parte doar de povești despre el. Ți se prezenta o lungă expunere despre vechimea și proveniența băuturii *lui*, în timp ce ție, fără fereală sau jenă, ți se servea o poșircă de mâna a doua. Și trebuia să dai din cap apreciativ.

Cupele de vin

Amfitrionul bea dintr-o cupă de aur. Putea bea chiar dintr-o cupă de sticlă. Industria romană a sticlei făcuse mari progrese și nimeni nu se putea hotărî dacă rivaliza sau nu cu metalele prețioase. Oricum ai fi luat-o, amfitrionul era în vârful piramidei și tu erai la baza ei. El avea aur, dar ție, spune Iuvenal, „nu ți se pune înainte nimic de aur sau, dacă ți se servește vreodată, un paznic pus să-i numere pietrele scumpe și să-ți pândească unghiile ascuțite nu se mișcă de lângă tine”*. Cel mai probabil însă vei primi o „ceașcă cu patru ciocuri... crăpată”.

Dar să nu scăpăm din vedere scopul cupei tale. Important era să fie un proiectil bun. Conviviumul dura până târziu în noapte și romanii nu-și pierduseră cu totul înclinațiile militare. Când se îmbătau, deveneau furioși; când se înfuriau, începeau să arunce cu pocalele în cine le era antipatic. Fiul lui Cicero a aruncat cu pocalul în

---

* Iuvenal, *op. cit.*, p. 61 (n.tr.).

Agrippa (din pricina unei chestiuni complexe de onoare). Soția lui Trimalchio a dat cu pocalul după propriul soț (pentru că săruta un sclav tinerel).

Și așa ajungem la ceea ce ideologii ar considera că e o jumătate de avantaj al conviviumului față de simpozionul grecesc: era permisă prezența femeilor. Era o perioadă măreață și spectaculoasă a egalității. Seneca însuși a subliniat că femeile „își petrec nopțile veghind ca și ei, beau ca și ei, se întrec cu ei în luptă atletică și în a bea vin neamestecat; dau și ele afară mâncărurile înghițite de un stomac ce nu are trebuință și varsă tot atâta vin cât au înghițit; deopotrivă cu ei rod bucăți de gheață ca să-și liniștească pântecele cuprins de arsuri"*. Conviviumul pare să se încheie așa cum a început, cu vomă.

Serios, nimic nu recomanda un convivium roman. Era o etalare de putere vulgară, josnică și dezgustătoare din partea bogaților și o dovadă de parazitism din partea săracilor. Aproape fiecare scriitor roman toarnă o cupă de dispreț peste el, încât ne e greu să pricepem de ce mai participa cineva.

O singură scriere literară importantă laudă conviviumul. Ea aparține poetului Horațiu, care urma să fie gazdă. Dar, doar ca să pot spune că am oferit argumente pentru ambele poziții, conviviumul lui Horațiu chiar sună bine, deși în primele versuri lasă să se înțeleagă că servește o masă lejeră, *vegetariană*. E adevărat că vorbește cam mult despre vinurile deosebite pe care le

---

* Seneca, *Epistole către Lucilius*, vol. II, traducere din limba latină, studiu introductiv, note, appendix și indice de Ioana Costa, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 111 (n.tr.).

servește (toți romanii făceau asta), dar micul lui convivium pare destul de plăcut. Iar invitația conține una dintre puținele laude ale romanilor la adresa beției:

> Beția face minuni
> Descoperă secrete, împlinește speranțe,
> Îl face viteaz pe cel laș,
> Gonește frica.
> Vinul care se revarsă face versurile să curgă,
> Și-i eliberează pe cei săraci și umili.

Apoi Horațiu promite că șervetele vor fi curate. Menționează și că a doua zi e sărbătoare, deci pot dormi mai mult. Un convivium se încheia după miezul nopții, iar oaspeții mergeau acasă pe străzile întunecate ale Romei. Iar apoi, dimineața, ultima etapă a unei băute romane era, ca și pentru noi, mahmureala. Pliniu o descrie bine:

> Aceștia nu văd răsăritul soarelui și nu trăiesc mai deloc pe timpul zilei. De aici paloarea feței, obrajii lăsați, urcioare la ochi, tremuratul mâinilor vărsând cupele pline – astfel încât pedeapsa vine pe dată –, coșmaruri și nesomn pe timp de noapte și, cea mai mare răsplată a beției, desfrâul monstruos și plăcerea nelegiuirii. A doua zi, o duhoare de butoi ieșind din gură, o amnezie totală și moartea memoriei. Ei trâmbițează că, în felul acesta, își trăiesc viața, numai că, pierzând ziua din ajun, ei o pierd și pe cea care vine*.

* Pliniu, *op. cit.*, pp. 97-98 (n.tr.).

Capitolul 9

Evul Întunecat

E curios, dar vinul romanilor a ajuns mai departe decât orice soldat roman. Trupele romane au ajuns în Germania, au intrat în Pădurea Teutoburgică, au fost masacrate pe îndelete și nu s-au mai întors niciodată. Dar vinul roman a ajuns în Germania, a intrat în Pădurea Teutoburgică și a fost dat pe gât de băștinașii însetați, care au mai vrut.

Băștinașii ăștia erau tare însetați. Dacă vă închipuiți un grup de germani primitivi care țin un Oktoberfest low-tech pe tot parcursul anului, aveți oarecum dreptate.

> A bea toată ziua și toată noaptea nu este deloc la ei o rușine. Sunt dese încăierările la petreceri, cum se întâmplă la băutori. Rar se mărginesc la sudălmi, schimbate între ei, încât mai des totul se sfârșește prin omoruri și răniri*.

---

* Publius Cornelius Tacitus, *Germania • Dialogul despre oratori*, trad. de Eugen Cizek, Editura Paideia, București, 2004, pp. 42-43 (n.tr.).

Asta spune istoricul roman Tacitus, care mai spune și că germanii luau toate deciziile politice beți, pe motiv că asta îi făcea cinstiți:

> Însă, de cele mai multe ori, tot la ospețe pun la cale împăcarea între dușmani, încuscrirele, primirea anumitor căpetenii, în sfârșit, pacea și războiul, ca și cum pentru ei niciun alt răstimp nu ar fi mai potrivit. Sau altcândva sufletul nu s-ar deschide mai bine către gânduri curate ori nu s-ar aprinde pentru cele mărețe. Germanii alcătuiesc un neam neviclean și deloc șiret. Ei își dau pe față tainele inimii, până atunci ascunse, în bucuria petrecerii; așadar, cu toții își dezvăluie tot ce au în minte. Însă a doua zi dau înapoi, încât fiecare răstimp își are rostul său. Chibzuiesc între ei, căci nu știu să se prefacă, dar hotărăsc atunci când nu pot să greșească[*].

E, desigur, o politică pe care ar trebui să o introducem în prezent, căci astfel interviurile televizate ar deveni mai distractive. De asemenea, niciodată principiul *in vino veritas* nu a fost împins mai departe. Dacă alcoolul te face să spui adevărul și politica e plină de minciuni și mincinoși, n-ar fi logic să-i umplem pe toți cu pileală, mama tuturor adevărurilor? Există o logică aici, la fel cum există o logică în credințele chinezești și indiene conform cărora un conducător nu ar trebui să fie *niciodată* beat. Dacă am adopta o astfel de abordare azi, am avea cu siguranță mai multe războaie, dar măcar am ști de ce.

---

* Publius Cornelius Tacitus, *op. cit.*, p. 43 (n.tr.).

Tacitus mai menționează că germanii, deși își făceau propria bere, importau și vin roman. Și își beau vinul roman din pocale romane de aur. Știm asta pentru că regilor barbari le plăcea să fie îngropați cu cele mai scumpe accesorii pentru băut. Credeau că astfel le vor avea la îndemână pentru eternitate, ca să poată chefui alături de cine știe ce zei ciudați pe care-i venerau. Credeau greșit, desigur, căci arheologii moderni continuă să-i dezgroape și să-i despartă fără milă de pocalele lor.

Așa că, atunci când Imperiul Roman a intrat în declin, s-a clătinat și s-a prăbușit, comerțul cu vin a continuat în măsura posibilităților, satisfăcând nevoile vandalilor iubitori de vin și pe ale chefliilor goți. Problema noastră e că aceste popoare erau atât de barbare, încât nu au lăsat nimic scris despre obiceiurile lor în ceea ce privește băutul. Avem mici indicii, dar în general e cam beznă. Numim această perioadă Evul Întunecat.

Unul dintre aceste mici indicii provine de la un grec pe nume Priscus, care, în 448 d.Hr., a luat cina cu însuși Attila Hunul. Fusese trimis la el într-o misiune diplomatică, căci Attila era foarte supărat din cauză că cineva îi furase prețioasele pocale romane. Le voia înapoi și, mai mult, voia să-l cunoască pe noul lor proprietar, un roman pe nume Silvanus, și să-l ucidă.

Așa că Priscus a fost trimis să calmeze situația, în compania unuia dintre cei mai violenți și înspăimântători bărbați din istorie; și, după ce a fost lăsat să aștepte o vreme, a fost invitat la un ospăț în cea mai mare casă a lui Attila, preferata lui, la ora trei.

A fost dus într-o sală mare cu mese aranjate de-a lungul pereților. Masa lui Attila era la mijloc, iar pe o platformă

aflată chiar în spatele lui se afla patul lui Attila. Războinicul era înconjurat de rudele apropiate, care păreau oricum, numai vesele nu. Fiul cel mai în vârstă al lui Attila se temea atât de tare de tatăl său, încât nu ridica privirea din pământ. Ceilalți oaspeți erau aranjați în ordinea importanței în jurul încăperii, mesenii din dreapta lui Attila fiind mai însemnați decât cei din stânga (la fel ca la un convivium roman). Priscus a fost așezat la ultima masă din stânga.

Cu toții au primit câte o cupă cu vin și, după ce au luat o înghițitură din ea (conform obiceiului), s-au așezat la locurile lor. Apoi au început închinările.

> Când toți s-au așezat cum se cuvine, un paharnic i-a oferit lui Attila vin într-un vas din lemn de iederă, pe care l-a luat și a băut în cinstea celui mai însemnat bărbat din încăpere. Bărbatul astfel onorat s-a ridicat în picioare și nu se cuvenea să se așeze la loc până ce Attila nu va fi băut o parte sau tot vinul din cupă și nu îi va fi înmânat vasul paharnicului. Apoi oaspeții, ridicându-și cupele, l-au onorat în același fel, sorbind din vin și închinând. Un servitor a trecut pe la fiecare bărbat în ordinea strictă a rangului după ce paharnicul lui Attila a ieșit. După ce al doilea oaspete și apoi toți la rândul lor au fost cinstiți, Attila ne-a salutat în ordinea în care eram așezați.

Trebuie să fi durat o veșnicie; o combinație îndelungată și rigidă de teroare, plictiseală și nervi din cauza așezării la masă, cam ca la o nuntă modernă. În cele din urmă a apărut mâncarea și toți s-au pus pe mâncat și pe băut și a început ceva asemănător distracției. Cu

excepția lui Attila. Attila nu râdea niciodată. Nu făcea decât să stea acolo cu familia lui înspăimântată și să-i privească pe oaspeți mâncând de pe tăvi de argint în timp ce el mânca de pe un platou din lemn.

Apoi au fost aduși doi bufoni, un scit cu mințile rătăcite și un pitic maur, și toată lumea se prăpădea de râs, cu excepția lui Attila, care a rămas ursuz, bădăran și brutal. Soarele a apus, au fost aprinse torțe și în cele din urmă Priscus și-a dat seama că nu avea să rezolve nimic în acea seară și, „după ce am petrecut cea mai mare parte a serii la ospăț, am plecat, nemaiavând vreo dorință să bem".

Priscus s-a întors la Constantinopol să scrie cărți de istorie, iar Attila a murit în urma unei hemoragii nazale.

Băutul în mânăstiri

Barbarii bântuiau prin Europa în modul cel mai supărător cu putință. Știau că le plăcea vinul, dar nu prea aveau idee cum se fabrica. Acasă, în stepele îndepărtate, inventaseră o băutură ciudată, cumâs, obținută din lapte de iapă fermentat. Cumâsul lor se putea face pe drum. Când se opreau pentru o vreme, puteau fabrica bere din cereale. Dar pentru a face vin trebuie să cultivi cu grijă via ani la rând. Asta nu le plăcea barbarilor. Așa că apăreau, beau tot vinul, ardeau viile și apoi nu pricepeau de ce nu mai era vin. După care, foarte prost-dispuși, călăreau mai departe spre următorul oraș și o luau de la capăt.

În general, nu era un moment bun să fii un martor nevinovat și mulți oameni au decis că lucrurile nu mai

puteau continua așa. Rezultatul, într-o anumită măsură, au fost mânăstirile.

Mânăstirile erau locuri liniștite, aflate departe de orașe și, prin urmare, ceva mai sigure. Odată ce barbarii au fost convinși să devină creștini (cu numele), o mânăstire creștină era (cu numele) cel mai sigur loc în care să te retragi, să te relaxezi și să te îmbeți ca porcul.

Moda a fost inițiată de Sfântul Benedict în secolul al VI-lea. El a întemeiat câteva mânăstiri și a scris o carte de reguli. Nu erau reguli stricte, căci Benedict era un tip rezonabil. Iar regula cu numărul patruzeci ratează cu desăvârșire interzicerea băuturii.

> Fiecare are darul său de la Domnul, unul are un dar, altul alt dar, și de aceea trebuie să rânduim cu mare atenție porția de mâncare a celorlalți. Cât despre vin, socotesc că fraților bolnavi le este de ajuns, datorită neputinței lor, o emină de vin, iar cei cărora le-a dat Domnul puterea de-a se înfrâna de la vin să fie siguri că-și vor avea răsplata lor.*

O emină de vin înseamnă aproximativ o sticlă din zilele noastre. Poate o idee mai puțin. Acum, știu ce credeți. E imposibil să fie destul. Dacă e o zi caldă? Dacă ți-e sete? Dacă ai nevoie de o băutură pentru că ai

---

* Sfântul Benedict din Nursia, *Rânduielile vieții monahale* • Sfântul Grigorie cel Mare, *Viața Sfântului Benedict din Nursia*, traducere, studiu introductiv și note de Lăcrămioara Tofan, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 121 (n.tr.).

făcut un lucru prostesc, de exemplu, exerciții fizice? Era Sfântul Benedict un monstru?

Nu era. Sfântul Benedict era un om bun și prevăzător care luase în calcul toate aceste lucruri. Regula continuă:

> Dacă vreodată împrejurarea, munca mai grea sau arșița verii ar cere să li se dea mai mult vin, acest lucru rămâne la aprecierea avvei, dar să fie totdeauna cu luare-aminte ca nu cumva să bea pe săturate ori să se ajungă la beție*.

Aveai de ales între a intra într-o mânăstire benedictină și a sta acasă, ca să fii violat și prădat de toți vizigoții care treceau pe acolo. Nu e de mirare că mânăstirile au înflorit. Și Benedict nici măcar nu credea că vinul ar fi trebuit să fie obligatoriu pentru călugări sau măcar că era un lucru de admirat.

> Noi știm că monahul n-ar trebui să bea deloc, însă, pentru că în vremurile noastre este cu neputință să-i convingem pe frați să nu bea deloc, le îngăduim totuși să guste vin din când în când, dar în așa fel încât să nu bea pe săturate, ci cu dreaptă măsură, căci vinul îi duce la cădere până și pe cei mai înțelepți oameni.**

Alte ordine monastice nu erau la fel de explicite cu privire la rația de vin, dar reieșea clar din regulile împotriva beției că vinul era disponibil – reguli aspre, care te pedepseau dacă te îmbătai în așa hal încât nu te mai puteai ridica în

---

* *Ibidem*.

** *Ibidem*.

picioare să cânți un psalm. Pedeapsa cea mai dură consta în șaizeci de zile de post, dar era aplicată numai dacă erai atât de beat încât vomitai euharistia. Benedict știa că fără vin ar fi avut necazuri. Regula patruzeci se încheie astfel:

> Iar când din pricina locului s-ar impune să fie mai puțin vin și să nu li se dea porția mai sus pomenită ori de nu se va găsi vin deloc, frații care viețuiesc în mânăstire să-L binecuvânteze pe Domnul și să nu cârtească. Așadar, îi sfătuim în primul rând să nu cârtească*.

Dar cârteau. Călugării din Evul Întunecat, de fapt, oamenii din Evul Întunecat aveau nevoie de macheală pentru că alternativa era apa. Apa necesită un izvor bine întreținut, de preferat un apeduct, iar pentru asta e nevoie de organizare și guvernare eficiente și de toate lucrurile care nu prea caracterizau Evul Întunecat. În absența acestora, cea mai bună sursă de apă e cel mai apropiat pârâu și pentru cei mai mulți dintre noi, care nu trăim pe culmile munților, asta e o perspectivă cam mocirloasă.

Apa din cel mai apropiat pârâu abia dacă era transparentă. Era susceptibilă să conțină lucruri care mișună, fie că erau viermi sau lipitori. O carte anglo-saxonă recomandă un tratament pentru cel care a înghițit astfel de lighioane: să bea imediat sânge fierbinte de oaie. Aflăm astfel două lucruri: (a) apa era dezgustătoare; (b) cu toate astea, oamenii o beau uneori. Câteodată n-aveau încotro, le era sete și nu-și permiteau ceva mai bun. Atitudinea standard a anglo-saxonilor cu privire la acest

---

* *Ibidem.*

subiect e sintetizată în maxima abatelui Aelfric: „Bere dacă am, apă dacă nu am bere".

Vinul, continua Aelfric pe un ton nostalgic, era mult prea scump pentru călugărul englez obișnuit. În schimb, rația standard era de numai patru litri de bere pe zi (și mai multă în zilele de sărbătoare). Călugării anglo-saxoni erau la fel de trotilați ca verii lor italieni. Într-adevăr, când mânăstirea de la Lindisfarne a fost jefuită în 793, un călugăr pe nume Alcuin le-a scris călugărilor supraviețuitori o scrisoare bine chibzuită, spunându-le că era vina lor, căci „începeșaseră cuvintele rugăciunilor prin beție", ceea ce era mai curând adevărat decât plin de tact.

Dar să nu uităm că Anglia anglo-saxonă a existat doar datorită băuturii. Povestea spune că în secolul al V-lea trăia în Kent un războinic pe nume Vortigern. Era atacat de picți, așa că i-a invitat pe doi saxoni, pe nume Hengist și Horsa, să-l ajute să-i învingă. Hengist și-a adus cu el una din fiice, arătoasă, se pare, și a luat-o la un ospăț.

> Și după ce [Vortigern] se desfătase la un banchet regal, domnița a ieșit din odaia ei cu un pocal de aur plin cu vin și, venind alături de rege, a îngenuncheat și așa a grăit: „*Laverd King, wacht heil*!". Iară el, când a privit chipul domniței, a fost uimit de frumusețea ei și inima i s-a umplut de încântare. Și l-a întrebat pe tălmaci ce spusese domnița, la care tălmaciul a răspuns: „Te-a numit «Mărite Rege» și ți-a urat sănătate. Iar răspunsul pe care ar trebui să-l dai e «*Drinc heil*»". Deci Vortigern a răspuns: „*Drinc heil*!" și a îmbiat-o pe domniță să bea. Apoi i-a luat cupa din mână și a sărutat-o și a băut; și din

acea zi e obiceiul în Britania ca aceia care beau să-și spună „*Wacht heil*!” și să bea după ce li se răspunde „*Drinc heil*!”.

Vortigern i-a cerut lui Hengist mâna fetei și Hengist a acceptat cu condiția să primească ținutul Kent. Lui Vortigern i s-a părut o afacere bună, și astfel Hengist a câștigat un regat și a pierdut doar o hangiță.

Mă tem că e doar o poveste, scrisă 600 de ani mai târziu de Geoffrey de Monmouth. Dar cel puțin aflăm că pe vremea lui Geoffrey orice englez, când i se oferea ceva de băut, spunea „*Drinc heil*!”.

Și poate dovedește că Tacitus avea dreptate în legătură cu întunecații locuitori din nordul Europei: „Dacă ești îngăduitor față de beție, dându-le să bea cât le poftește inima, poți să-i birui mai lesne prin metehnele lor decât întrebuințând arme”*.

Afacerea lui Hengist cu Vortigern a mai avut o urmare. Hengist avea acum un avanpost în Britania. Așa că a trimis vorbă oamenilor din tribul lui și prietenilor lor din Danemarca, chemându-i acolo. Au venit hoarde întregi: iuții, saxonii și, cel mai important, anglii – pentru că acea băutură le oferise un cap de pod în această țară nouă care curând avea să se numească Angle-Land sau Anglia.

---

* Publius Cornelius Tacitus, *op. cit.*, p. 43 (n.tr.).

Capitolul 10

Băutura în Orientul Mijlociu

Potrivit Coranului, în paradis curg râuri întregi de vin. Sura 47, 15 tratează foarte precis acest subiect:

> Iată descrierea Raiului care le-a fost făgăduit celor cu frică de Allah: în el sunt râuri cu apă care nu este stricată și râuri cu lapte al cărui gust nu se strică și râuri de vin spre plăcerea celor ce beau și râuri de miere limpede. Și vor avea în el din toate rodurile, precum și iertare de la Domnul lor. [Oare sunt ei] ca acela care va sălășlui veșnic în Foc și ca aceia cărora li se va da să bea apă clocotită, ce le va mărunți intestinele?

Așadar, vin pentru cei binecuvântați și apă pentru damnați. Și, în caz că un râu de vin nu e de ajuns, Sura 83 din Coran promite că musulmanul drept-credincios va primi și vedre cu vin atât de bun, încât până și drojdia lui va avea gust de mosc.

Ajungem astfel la strania concluzie că un bun musulman va ajunge să bea mai mult decât un bun creștin. Cel

din urmă are o viață pentru a bea vin, cel dintâi o eternitate. Cu toate astea, Coranul e mult mai puțin îngăduitor cu băutul pământesc. De fapt, poziția se schimbă puțin și atât savanții, cât și tradiția par să fie de acord (măcar o dată) că poruncile cu privire la vin s-au înăsprit odată cu trecerea timpului. Un verset timpuriu în care e menționat ca unul dintre lucrurile bune dăruite de Dumnezeu e Sura 16, 67: „Iar din roadele curmalilor și ale viței-de-vie luați băutura îmbătătoare și venit bun".

Când Coranul obiectează împotriva băuturii, o face destul de blând. Există interdicția de a te ruga beat, care pare rezonabilă și care pare de asemenea să presupună că ești beat o mare parte din timp. Și mai există un verset despre băutură și jocuri de noroc care spune: „În amândouă este mare păcat și sunt și unele foloase pentru oameni, dar în amândouă păcatul este mai mare decât folosul"*. Din nou, pare un sfat bun și rezonabil.

Însă mai apoi, potrivit tradiției, a izbucnit o ceartă între discipolii lui Mahomed ca urmare directă a beției (un tip a azvârlit cu un os de miel către altul), așa că Mahomed s-a retras și, în urma unor noi consultări, a revenit cu următoarele:

> O, voi cei care credeți! Vinul, jocul de noroc, pietrele ridicate [idolii] și săgețile [pentru prezicere] sunt numai murdării din lucrătura lui Șeitan. Deci feriți-vă de ele ca să izbândiți!**

---

* Sura 2, 219 (n.tr.).

** Sura 5, 90 (n.tr.).

Pentru majoritatea musulmanilor acest verset e elementul decisiv. Băutura e lucrarea Satanei și e astfel iremediabil și invariabil Rea.

După Coran avem hadith-ul, o culegere de spuse ale lui Mahomed consemnate, după câte se presupune, la vreo sută de ani după moartea lui. Hadith-ul se pronunță aproape în întregime împotriva vinului. Îl interzice chiar și în medicină și în fabricarea oțetului. În hadith întâlnim pedeapsa clasică de optzeci de lovituri de bici pentru consumul de alcool și alte interdicții, dar într-un asemenea mod încât ajungem să credem că oamenii deja căutau portițe de scăpare[1].

Dar și în hadith vinul e în mod straniu considerat în același timp malefic și paradiziac; se spune: „Cel ce bea vin în lumea asta fără a se căi nu va bea vin pe lumea cealaltă".

Dar întrebarea pentru noi este: ce *efect* aveau toate acestea? La urma urmelor, Biblia creștină propovăduiește în mod explicit iubirea și iertarea, dar efectul e aproape insesizabil. Într-un pasaj din Noul Testament, Iisus refuză explicit să susțină pedeapsa cu moartea pentru o femeie adulteră. Ultima femeie a fost spânzurată pentru adulter în Anglia în 1650, sub o nouă lege introdusă de puritani.

---

1. „Allah a blestemat Khamr [intoxicanți – alcool, vin etc.], pe cel care-l bea, pe cel care-l toarnă altora, pe cel care-l vinde, pe cel care-l cumpără, pe cel care-l face, pe cel pentru care e făcut, pe cel care-l duce, pe cel căruia îi e dus și pe cel care folosește banii obținuți din vânzarea lui" – Sunan Abu Dawud.

Bagdadul secolului al VIII-lea

Așadar, care a fost efectul interdicției? Inițial nu s-a întâmplat mare lucru. Nu se găsea prea mult vin în Peninsula Arabică. Unele referințe vechi indică faptul că era importat pentru a fi folosit în mânăstiri. Dar nomazii din deșert nu prea beau vin. Apoi, în secolul al VII-lea, islamul s-a răspândit în Mesopotamia și Levant, două dintre cele mai vechi zone vinicole din lume. Iar acolo s-au schimbat oarecum lucrurile, dar nu prea mult.

Islamul timpuriu era destul de tolerant, în mod sigur cu evreii și creștinii. S-au făcut foarte puține convertiri sub amenințarea sabiei. De fapt, tactica inițială era să se ofere beneficii fiscale pentru musulmani și libertate pentru toți ceilalți. Asta însemna că, în cazul în care ajungeai prin Bagdad în secolul al VIII-lea, nu era greu să găsești vin dacă te duceai în cartierul evreiesc, armenesc sau grecesc. Erau suficiente cartiere* cât să-l facă să roșească pe un matematician serios.

Un tip care a mers în multe cartiere a fost Abu Nuwas. Abu Nuwas e considerat de mulți cel mai mare poet arab din toate timpurile, iar specialitatea lui erau *khamriyat* sau cântecele închinate vinului. Acesta era un gen bine-cunoscut al poeziei arabe, care ne arată cât de eficientă era interdicția. Iar *khamriyat* ale lui Abu Nuwas ne dau o idee destul de clară despre cum se derula o seară de beție (sau

* În original, *quarter*, care are atât sensul de „cartier", cât și de „sfert" (n.tr.).

o beție din seară până-n zori) în Bagdadul din jurul anului 800 d.Hr.

Nuwas e un poet bun mai ales pentru că majoritatea poemelor sale urmează același tipar. Începi cu o incursiune în cartierul adecvat, „fugărindu-te cu alții pe aleile întunecate" de sub zidurile palatului. Ajungi la cârciumă și trebuie să bați tare la ușă și să strigi. Proprietarii adesea dorm și deschid în mod special dacă apare un grup de arabi gata de cheltuială. Nuwas nu pomenește nicăieri alți oameni la bar cu excepția cârciumarului, a ospătarilor și a animatorilor.

Cârciumarul îi întreabă apoi ce vor și Abu Nuwas cere vin. Piața era suficient de mare ca să-i permită cârciumarului să întrebe ce fel de vin și cam de cât voiau să cumpere Nuwas și prietenii săi. La care Nuwas răspunde întotdeauna: „Mult!" și „Cel mai bun pe care-l ai". E pretențios cu privire la origine, vechime și soi și îi place în mod special vinul din Fallujah.

Apoi cârciumarul coboară în pivnița umedă și prăfuită și se întoarce cu un butoiaș de vin mare și închis. La vederea lui, Nuwas se însuflețește și asemuiește butoiașul cu o fată frumoasă pe care o va poseda. Cârciumarul introduce un cep și butoiașul sângerează „ca o fecioară". Pe Nuwas asta îl animă la culme. Vinul e turnat în pahare frumoase și de obicei e amestecat cu gheață sau apă rece. Uneori, Nuwas îl bea neîndoit, însă doar la ocazii speciale. Nuwas era heterosexual* doar la ocazii speciale.

---

* În original, *straight*, care are atât sensul de „sec", „neîndoit", cât și de „heterosexual" (n.tr.).

Și astfel ajungem la ceilalți oameni din cârciumă. De obicei se aflau acolo un chelner sau o chelneriță, un cântăreț sau un flautist sau o prostituată sau un sclav. Dar de multe ori era o combinație între cei de mai sus și asta îl excita în mod deosebit pe Nuwas. O fată la nevoie, dar un băiat de preferință. Nuwas își încheie majoritatea nopților sodomizând chelnerul, care întotdeauna e descris ca arătos, zvelt și „ca un pui de cerb". Și Nuwas nu se împiedică în detalii cum ar fi consimțământul sau chiar starea conștientă. Cât despre vârstă, e poate mai bine să tragem un văl peste fapte. Nu că Nuwas ar face așa ceva. El cântă la infinit despre „defileul ca o semilună" sau despre cum îi călărește ca pe cămile.

Un detaliu interesant din *khamriyat* ale lui Nuwas sunt mânăstirile. Existau câteva mânăstiri creștine chiar lângă Bagdad și acestea cu siguranță funcționau în paralel și ca bodegi clandestine și poate chiar mai mult. Nuwas și prietenii săi le vizitau pentru chefuri care durau toată noaptea.

Bat clopote când zorii vin,
În rugi monahii-și 'nalță duhul,
Cel ce-a băut vrea mai mult vin,
De ploaie-i plin văzduhul.
[...]

Plăcut e să bei un pahar
La ei la mânăstire,
Aprilie-i luna cea de har
Să-ți faci aici cinstire.

Apoi Nuwas sodomizează un băiat din cor. E prea puțin înălțător. Dar, parțial, asta e ideea. Lui Nuwas îi place să pună pe o listă toate lucrurile pe care în mod oficial nu ar trebui să le faci și să declare cam diabolic că el le-a făcut pe toate. Seara trecută. De două ori. Nuwas știe că băutul e ilegal și tocmai de aceea îi place atât de mult.

Într-un poem chiar pune Coranul alături de paharul de vin și spune că unul e cald și celălalt e rece. Unul dintre obiectivele lui principale era să enerveze, să scandalizeze și să stârnească revolta celor mai rigizi clerici. Și a funcționat. A fost aruncat în temniță și șeful poliției din Bagdad se pare că a făcut avere strângând mita de la toți prietenii lui bogați și depravați care voiau să-l viziteze în celulă.

Dar Nuwas a fost întemnițat pentru scurt timp și doar pentru că la acea vreme califul avea nevoie de sprijinul imamilor într-un război civil incomod. Imediat ce războiul s-a încheiat, Nuwas și-a redobândit libertatea și s-a apucat de băut cu califul, care-i era bun prieten și un machitor legendar. Celor care vor să reinstaureze califatul le scapă adesea faptul că la începuturi majoritatea califilor erau niște sugative.

Marele precursor al lui Nuwas, foarte posibil inventatorul *khamriyat,* a fost calif al Bagdadului chiar înainte de nașterea lui Nuwas. Al-Walid al II-lea a fost un personaj și mai scandalos decât Nuwas, dacă se poate așa ceva, deși nu la fel de talentat. Și era *Regele.* Un vers de-al său spune:

Îl iau martor pe Dumnezeu, ca și pe pioșii îngeri și pe oamenii drepți,
Că eu vreau muzică și cântece, să beau vin și să mușc obrajii fecioarelor nubile.

Când califul scrie așa ceva, nu e deloc de mirare că legile devin mai îngăduitoare. Nu e de mirare nici că regele care chefuiește cu curtenii săi a devenit un lucru obișnuit în literatura arabă. Și au fost mulți monarhi veseli. Badis, marele rege al Granadei, a petrecut atât de mult timp beat în palatul său, încât s-a răspândit zvonul că murise. Un alt conducător spaniol, Abbad al-Mutamid, și-a băut mințile pentru ultima oară în timp ce armatele dușmane îi înconjurau cetatea. În cărțile de istorie se spune despre marele sultan Husayn Mirza Bayqara că „timp de aproape patruzeci de ani, cât a fost rege în Khorasan, nu trecea o zi în care să nu bea vin după rugăciunea de la amiază". Se insista totuși că sultanul nu bea niciodată la micul dejun.

Babur

Ultimul citat îi aparține lui Babur, un războinic fioros din secolul al XVI-lea. A început ca rege al Tadjikistanului, la vârsta de doisprezece ani, apoi a invadat Afganistanul și nordul Indiei și a fondat Imperiul Mogul. A ținut și un jurnal.

Jurnalul lui Babur e unul dintre cele mai bizare documente din istorie. E personal și dezinhibat și nu prea diferit de jurnalul pe care eu sau voi l-am scrie azi. E plin

de amănunte despre priveliști încântătoare sau despre o vizită a unui prieten sau despre cum îl durea burtica. Ai senzația că-l cunoști, că e un tip de treabă și că te-ai înțelege bine cu el dacă, dintr-un motiv sau altul, o mașină a timpului te-ar duce la Kabul acum 500 de ani. Pentru data de 12 ianuarie 1519, regele notează: „Miercuri: am călărit până la fortul Bajaur. Am fost la o ospeție cu vin în casa lui Khwāja Kalān".

Doar că, și e un mare doar că, însemnarea pentru 11 ianuarie, ziua precedentă, spunea:

> Fără să ne sinchisim prea mult de afacerile importante de la fortul Bajaur, am înaintat, în ziua de marți, a noua a lunii Muḥarram, trei verste mai la vale de Bajaur și am poruncit să se ridice un turn din țeste pe o movilă.

Vedeți voi, lui Babur îi plăcea să-și masacreze dușmanii și să construiască turnuri din craniile lor. Azi am numi acest lucru marcă înregistrată sau strategie. Dar cu Babur nu puteai ști niciodată. E greu de spus dacă e un potențial prieten sau un monstru, poate amândouă în același timp.

Babur nu a băut până după douăzeci de ani. Pur și simplu nu îl interesase. Dar după aceea a început să bea și a devenit chiar foarte interesat. Și a notat totul în jurnal (alături de masacre, turnuri de cranii și jupuirea ocazională de viu a câte unui dușman). Bea în șaua calului, în palate, în bărci, pe plute, pe vârful munților și pe fundul râpelor. Lui Babur îi plăcea să tragă la măsea. Iată un exemplu tipic:

> 14 noiembrie 1519: I-am spus [lui Tardī Beg] să pregătească vin și alte lucruri pentru că aveam poftă de o petrecere restrânsă. S-a dus după vin către Bihzādī. Mi-am trimis calul în fundul văii cu unul dintre sclavii lui și m-am așezat pe povârniș, în spatele kārezului (curs de apă). La prima strajă [9 a.m.] Tardī Beg a adus o carafă cu vin pe care am băut-o doar noi doi. Pe urmă au venit Muḥammad-i-qāsim Barlās și Shāh-zāda, care prinseseră de veste că adusese vin și îl urmăriseră, neștiind că eram acolo. I-am invitat și pe ei la petrecere. Tardī Beg a spus: „Hul-hul Anīga dorește să bea vin cu tine". I-am spus: „Nu am văzut niciodată o femeie bând vin; invit-o". I-am invitat și pe un derviș rătăcitor pe nume Shāhī și pe unul din oamenii de pe kārez care cânta la scripcă.
>
> Am băut până la rugăciunea de seară pe movila din spatele kārezului; apoi am mers la casa lui Tardī Beg și am băut la lumina lămpii aproape până la rugăciunea de culcare. Petrecerea a fost destinsă și fără pretenții. Eu m-am întins, ceilalți s-au dus la altă casă și au băut până la bătaia tobei [miezul nopții]. Hul-hul Anīga a intrat și nu se mai oprea din vorbit; în cele din urmă am scăpat de ea întinzându-mă și prefăcându-mă beat.

Și Babur o ține tot așa: băut dimineața, scris versuri după-amiaza, studiu meticulos al faunei și florei de pe domeniile sale (era un fel de naturalist amator), măcelărirea dușmanilor și mutilarea cadavrelor acestora.

Dar această viață idilică nu putea să dureze. Babur jurase solemn să se lase de băut la împlinirea vârstei de

patruzeci de ani. Deci când a împlinit patruzeci și nouă (cu o scurtă întârziere de nouă ani) a cerut să i se aducă toate paharele pentru vin și le-a spart. A scris și un poem despre asta.

> Mi-am adunat toate cupele de aur
> Și de argint, arătau divin,
> Și pe toate le-am spart singur,
> Și m-am eliberat de vin.

Babur a împărțit aurul și argintul săracilor. Și apoi și-a încurajat curtenii și soldații să se lase și ei. Trei sute dintre ei i-au urmat imediat pilda și, astfel îmbărbătat, Babur a decis să masacreze niște necredincioși.

Abstinența însă nu era pentru el. Într-o scrisoare către un prieten a făcut gluma tristă că majoritatea oamenilor se îmbată și apoi regretă; el s-a lăsat de băut și acum regretă nespus. Dar nu mai era drum de întoarcere și trei ani mai târziu a murit, lăsând lumii un imperiu și un jurnal.

Probabil aici ar trebui să înșir niște baliverne despre cum Babur întruchipează paradoxul consumului de vin la musulmani, dar lucrul acesta a fost făcut mult mai bine de strănepotul lui, Jahangir, care avea o carafă de vin pe care erau scrise cuvintele *Allahu Akbar*[1].

Ca să fim drepți, cel puțin Babur s-a confruntat cu dilema alcoolului în islam. Trebuie să facem aici o distincție subtilă, dar importantă. Băutul e scuzabil. În

1. E chiar drăguță și acum se află într-un muzeu din Portugalia.

majoritatea sectelor islamului, un musulman putea bea dacă se căia apoi. Păcatul e să crezi că băutura nu e un păcat. Așa că o lungă listă de sultani au luat măsuri severe și au uitat de ele sau au interzis alcoolul, dar au băut. Aproape fiecare șah al Persiei a anunțat o prohibiție completă a alcoolului la un moment sau altul. Dar oamenii pur și simplu uitau de ea. Întotdeauna se găsea un motiv. Safi I a fost încoronat în 1629 și a interzis imediat alcoolul, dar apoi a răcit. A fost o răceală foarte afurisită și doctorul i-a spus că, de vreme ce era atât de afurisită, trebuia să bea ca să se vindece. Consumul medicinal nu avea cum să fie un păcat. Era pentru sănătatea lui. A murit din cauza băuturii în 1642.

Succesorul său, șahul Abbas al II-lea, a fost încoronat și imediat a interzis alcoolul. Dar în acel moment avea doar nouă ani. La șaisprezece ani a câștigat o bătălie și, pentru că părea o ocazie specială, a luat un pahar, iar ocazia specială a durat până în 1666[1].

Sultan Husayn a dat cea mai puternică lovitură băuturii. A fost încoronat în 1694 și imediat a interzis alcoolul. Au fost scoase din pivnițele regale șase mii de sticle cu vin și toate au fost golite în mod public în piața centrală din Isfahan. Sultan era un șah care chiar vorbea serios. Dar apoi străbătușa lui i-a spus că ei de fapt îi cam plăcea alcoolul. Ce rămânea de făcut? Niciun tip rezonabil nu poate interzice un lucru care îi place străbătușii sale. Ar fi o cruzime. Așa că interdicția a fost ridicată, iar el și bătrânica s-au pus fericiți pe băut.

1. De fapt, a mai interzis o dată alcoolul în 1653, dar interdicția a durat mai puțin de un an.

Sultanul Murad al IV-lea (1623-1640) a abordat problema alcoolului mai direct. Umbla noaptea pe străzile Istanbulului deghizat în om de rând și ucidea cu mâinile lui orice musulman pe care-l descoperea consumând alcool. Murad al IV-lea era el însuși un alcoolic incurabil și orice psihanalist cu minimă calificare ar Trage Concluzii.

Nimic nu-i putea opri pe șahi și pe sultani să bea. Era la fel de greu să le stingi setea pe cât era de greu să le scrii numele corect.

Căi ocolitoare

Cu toate acestea, pe măsură ce secolele se scurgeau implacabil, se acumula sâcâiala constantă din partea conștiinței colective. Pentru un musulman, consumul de alcool e arareori *simplu*. Presiunea socială, interdicțiile legale și, poate, influența bătrânului Coran au avut efectele lor. Clasele inferioare au descoperit că le cam plăcea opiul și că opiul nu e deloc menționat în Coran, așa că era în regulă. Clasa mijlocie chiar a devenit, într-o anumită măsură, abstinentă. Dar a găsit și portițe prin care să se strecoare, mai multe decât găurile dintr-un năvod obișnuit.

În Bosnia otomană, musulmanii erau foarte credincioși și nu beau vin. În schimb, beau *raki*. Argumentul era că, întrucât Coranul nu menționează niciodată explicit *raki*, nu era nicio problemă. Asta în ciuda faptului că *raki* e o băutură alcoolică obținută din struguri. Am putea

crede că glumeau, dar oamenii își luau scuzele caraghioase foarte în serios. Un călător scoțian prin Persia secolului al XIX-lea povestește despre un bătrân sufi pe care l-a cunoscut:

> El și alții cu conștiințe curate au căutat să afle un mijloc de a se distra fără ca – așa cum au ales să creadă – prin asta să încalce vreo lege. Au distilat o tărie din diverse substanțe zaharoase, cu portocale și alte fructe; nu cred că lipseau nici grânele sau zahărul din compoziție; și au numit această băutură *Mā-ul-Hiāt*, o expresie arabă care se traduce prin „apa vieții". Era foarte tare și mi-a amintit de whisky, foarte aromat cu portocale și alte mirodenii. S-au convins pe ei înșiși că această băutură era legală pentru că nu era fabricată din niciuna dintre substanțele interzise explicit de legea mahomedană și au umplut un ulcior cu această băutură după cină, spre folosul lui Meerza Reza și al altora dintre neofiții mai sfioși; a fost foarte nostim să-l văd pe Meerza Reza luând ulciorul în mâini și arborând un aer puritan în timp ce se întorcea către mine ca să-mi explice uriașa diferență dintre această prețioasă licoare a vieții și abominabilul și neîngăduitul gunoi numit *vin* sau *brandy*, pe care el nu-și permitea niciodată (ne-a asigurat) să-l guste. „Aceasta", a continuat el în timp ce dădea pe gât un pahar măricel, „e legiuită; și foarte, foarte bună; și eu sunt în mod deosebit îndreptățit să o beau din cauza unei slăbiciuni a stomacului care mă deranjează".

Ingeniozitatea umană poate să navigheze oricând prin labirintul religiei, atât timp cât e mânată de sete.

Un vizitator german al Istanbulului secolului al XVI-lea a povestit cum țipetele aveau menirea de a desprinde temporar sufletele de trup. Astfel, otomanul credincios putea chirăi din toți rărunchii și pe urmă trăgea la măsea cât putea, în timp ce sufletul său rătăcea confuz în afara corpului[1]. Însă cel mai isteț șiretlic a fost înregistrat de un inginer rus din secolul al XIX-lea, invitat la o petrecere organizată de un iranian bogat. A fost spusă solemn rugăciunea de seară. După aceea, gazda a bătut din palme, chemând servitorii și poruncindu-le să aducă „ceva și pălăriile". Servitorii au adus prompt pălării pe tăvi, iar oaspeții, printre care și câțiva mullahi, au luat fiecare câte o pălărie și și-au pus-o pe cap. Acum era în regulă. „Nu mai sunt mullah", spuneau ei, „acum sunt o persoană particulară". S-au apucat imediat să joace jocuri (care erau interzise) și s-au servit cu „ceva-ul".

> Acest „ceva" consta într-o întreagă baterie de sticle; aveau un coniac excelent, vodcă, vin, lichioruri și tot felul de alte băuturi.

Deci soluția perfectă e să-ți pui o pălărie, să țipi și să bei *raki*. Bănuiesc că e soluția pentru cele mai multe dintre problemele vieții. Alternativ, poți alege calea mult mai simplă a băutului de unul singur. În cea mai mare parte a ultimelor câteva secole, alcoolul a jucat cam același

1. O tehnică încă practicată la unele petreceri de burlăcițe britanice. Călătorul, că tot veni vorba, era Reinhold Lubenau.

rol pe care îl joacă azi cocaina la o petrecere din Londra. Se consuma rapid și discret, într-o cameră din spate. Din această cauză, băutul putea fi o ocupație deosebit de ternă. Vechimea și soiul sunt uitate; nu închini și nu faci libații; nu există conversație atunci când nu vrei decât să torni alcoolul în tine și să te întorci la petrecere înainte să-și dea seama cineva că ai dispărut. Ideea e să bei cât mai mult și cât mai repede. Așa era și pentru turcii din secolul al XVI-lea:

> Sunt astfel de oameni încât, în mod deschis în fața tuturor, se abțin cu totul de la vin: dar între ei, în privat, tot vinul din lume nu-i va satisface și nu le va ajunge, atât sunt de lacomi și bețivi.

Iar lucrurile nu se prea schimbaseră în ce-i privește pe iranienii din secolul al XIX-lea:

> Într-adevăr, maxima lor spune că, dacă bei un pahar, păcatul e la fel de mare ca atunci când bei o carafă; și că, dacă tot vor suporta pedeapsa, nu vor renunța la plăcere; care pentru ei nu constă în veselia treptată produsă de vin și conversația între prieteni care se întâlnesc ca să se distreze, ci în senzația însăși a intoxicării; de aceea un persan preferă brandy și alte tării, căci acestea îi permit să atingă fericirea mai repede.

Nici măcar revoluția teocratică din 1979 nu a uscat situația. Cum spunea Mehdi Daneshmand, un mullah iranian:

> Nici măcar occidentalii nu beau alcool ca noi. Ei își toarnă un pahar de vin sec și îl sorb. Noi punem aici un butoiaș de patru litri de vodcă pe podea și bem până orbim. Nici măcar nu știm cum să bem alcool sau altceva. Ce adunătură suntem! Suntem maeștrii excesului și ai risipei.

Și, cum spunea aceste lucruri în 2011, cred că suntem cu situația la zi.

Capitolul 11

Sumbl-ul viking

Căci doar din vin trăiește pe vecie
Viteazul Óðinn.

Odin nu bea nimic altceva în afară de vin. De fapt, în general nu consuma nimic altceva în afară de vin. Nu mânca deloc. Nimic să meargă cu vinișorul. Nici măcar un aperitiv cu brânză. *Edda* e destul de clară în privința asta.

Pare ciudat ca o zeitate scandinavă să se dedice vinului, care nu e tocmai un produs caracteristic Scandinaviei. Dar asta e și ideea. Vinul era cea mai scumpă băutură pe care o putea cumpăra un viking bogat. Venea din Germania sau chiar din Franța, importat din ce mai rămăsese din Imperiul Roman. Vinul era un simbol al statutului, așadar Odin, zeul suprem din panteonul viking, trebuia să-l aibă. Regele zeilor nu prea putea bea bere, nu se cădea.

De asemenea, poate părea ciudat că Odin nu mânca nimic. Vinul pe stomacul gol face rău. Un astfel de regim,

ținut pe vecie, poate deranja stomacul și mai mult ca sigur va duce la beție. Faptul că Odin nu bea decât vin trebuie să fie motivul pentru care numele lui înseamnă, literal, „cel smintit". Unii îl traduc cu „cel aflat în extaz", dar, ca să fim cinstiți, dată fiind dieta lui, probabil însemna pur și simplu „cel beat".

Avem aici o răsturnare. Majoritatea religiilor politeiste au un zeu principal și apoi au un zeu al beției/vinului/fermentării etc., undeva marginal. Enlil îi era superior lui Ninkasi; Amon lui Hathor; Zeus lui Dionysos. Zeul bețiv apare, provoacă distracție și haos, dar întotdeauna se supune voinței mai înțelepte și puterilor superioare ale zeului suprem, care de obicei poartă barbă. Nu trebuie să fii cel mai inteligent teolog ca să înțelegi de aici că beția trebuie să-și găsească o nișă în societate, un locșor în care să poată fi îmblânzită și controlată.

Dar la vikingi zeul suprem e zeul beat. Zeul suprem chiar e numit „cel beat". Nu există un alt zeu viking al alcoolului. E Odin. Și asta pentru că alcoolul și beția nu trebuiau să-și găsească un loc *în interiorul* societății vikinge, ele erau societatea vikingă. Alcoolul era autoritatea, alcoolul era familia, alcoolul era înțelepciunea, alcoolul era poezia, alcoolul era serviciul militar și alcoolul era soarta.

Trebuie să fi fost destul de greu să fii un viking abstinent și nu există dovezi că ar fi existat o asemenea creatură.

Acum trebuie să spunem câte ceva despre varietățile de alcool ale vikingilor. Existau doar trei. Era vinul, așa cum am spus mai sus, și era enorm de scump și aproape

nimeni nu-l putea obține. Următoarea băutură pe listă era miedul, obținut din miere fermentată, dulce și destul de scump. Aproape toată lumea bea aproape tot timpul bere. Probabil că berea lor era puțin mai tare ca a noastră, cu 8% alcool și, potrivit reconstituirilor, pare să fi fost neagră și cu malț.

Dar în orice saga vikingă eroii beau mied, pentru că era mai elegant. Tot așa, dacă voiai să devii senior, trebuia să construiești o sală a miedului, chiar dacă serveai acolo doar bere. De dragul imaginii, o numeai tot sală a miedului. Putea fi destul de mică – unele aveau doar trei metri pe cinci. Altele erau enorme, cu o lungime de 90 de metri. În *Beowulf*, când Hrothgar vrea să devină un rege atotputernic, construiește Heorot, cea mai mare sală a miedului din toate timpurile, doldora de coloane și aur.

Sala miedului te transforma în senior, pentru că prima datorie a unui senior e să le dea de băut războinicilor săi. Astfel îți demonstrai oficial autoritatea. Și, invers, dacă te duceai în sala de mied a cuiva și îi beai miedul, aveai datoria de onoare de a-l apăra în luptă. Alcoolul însemna literalmente putere. Așa îi făceai pe oameni să-ți jure supunere. Un rege fără o sală a miedului ar fi fost ca un bancher fără bani sau ca o bibliotecă fără cărți.

Mai aveai nevoie și de o regină, pentru că, oricât de ciudat ar părea, femeile erau o componentă destul de importantă (chiar dacă ușor subjugată) a festinului din sala miedului. Femeile – sau țesătoarele păcii, cum le spuneau vikingii – menținеau ritmul festinului, calmau spiritele și ofereau o doză sănătoasă de calm feminin.

Ele se ocupau de logistica *sumbl*-ului, cuvânul norvegian pentru băută. E posibil chiar să le fi plăcut începutul serii, primele trei băuturi închinate lui Odin (pentru victorie), lui Njord și Freyei (pentru pace și recolte bogate), urmate de *minnis-öl*, „berea comemorării", închinată spiritelor strămoșilor și prietenilor morți.

Prima băutură a serii era servită, foarte formal, de regină soțului ei. Ea îi turna miedul (sau berea) printr-o mică sită pe care o purta la gât. Acesta era și momentul în care putea să-l sfătuiască formal, în public. Era probabil un sfat simplu, cum ar fi „Bea tot", dar era și ocazia de a face anunțuri oficiale. După ce regele bea, ea îi servea pe toți războinicii lui în ordinea descendentă a rangului și în cele din urmă servea oaspeții.

De fapt, rolul principal al femeilor în epoca vikingă consta în servirea băuturilor. În poezie nu numeai o femeie femeie, o numeai paharnică. Există un manual de poezie din secolul al XIII-lea pentru barzii aspiranți. Acolo se spune:

> La o femeie ne referim folosind toate podoabele portului ei, aur și nestemate, dar și bere, vin și alte licori pe care le toarnă sau le servește; de asemenea folosind vasele pentru bere și toate lucrurile pe care e potrivit ca ea să le facă sau să le ofere.

Deci o femeie putea fi numită *aducătoare de bere* sau *doamnă a miedului* sau *automat de băuturi*, căci în mintea vikingilor, care nu era prea cavalerească, ea nu era mai mult de atât. Perifraza se explică prin faptul că

vikingii nu puteau niciodată să spună lucrurilor pe nume. Întreaga poezie vikingă e organizată pe principiul găsirii unor termeni obscuri pentru obiecte familiare. Așa că marea era numită „băutura balenei" sau „tărâmul homarilor" sau „berea spumoasă a țărmului". Sângele era „berea caldă a lupilor", focul era „distrugerea caselor", iar cerul era „povara piticilor". Asta face ca poezia vikingă să fie delicios de incomprehensibilă.

Și din același motiv îți puteai bea miedul din *hrimkaldar* sau „cupe de gheață", căci vikingii chiar beau din pahare. Nu toți – sticla era scumpă –, dar regele avea probabil în sala miedului un pahar mare de sticlă, nu foarte diferit de cele pe care le avem noi astăzi. Paharele aveau diferite forme, mărimi și culori[1]. Majoritatea n-ar ieși în evidență pe o masă din ziua de azi, chiar dacă ar fi puțin kitsch. E oarecum dezamăgitor dacă-ți imaginai toți vikingii bând din cranii și coarne.

Există un tip nostim de pahar viking pe care arheologii îl numesc pahar-pâlnie. Asta pentru că arheologii nu sunt poeți. Un pahar-pâlnie are cam 10 centimetri înălțime și are exact forma pe care ți-o imaginezi, ceea ce înseamnă că nu poate fi așezat pe masă. S-ar răsturna. E intenționat, căci ideea e să dai băutura pe gât dintr-odată. Era un lucru deosebit de important pentru vikingi, căci să dai băutura pe gât te făcea bărbat adevărat. Acesta era și scopul mai tradiționalului corn de băut: acela de a-ți testa virilitatea în funcție de abilitatea de a înghiți.

---

1. Dintr-un anumit motiv, pentru că sticla e colorată, se aseamănă mult cu paharele ieftine din anii 1970.

Există o poveste despre Thor (zeul războiului și al ciocanelor) și Loki (zeul trăsnăilor). Loki l-a provocat pe Thor să bea un corn cu bere. Thor, care nu putea refuza o provocare, a acceptat și Loki a cerut să se aducă un corn la masă și i-a spus lui Thor că un bărbat adevărat îl putea bea pe tot dintr-odată. Thor a înșfăcat cornul, l-a dus la gură, a băut și a tot băut, dar, când nu a mai putut bea, cornul era încă aproape plin. Loki s-a arătat dezamăgit și a spus că un tip normal ar putea avea nevoie să bea de două ori din el. Așa că Thor a încercat din nou și din nou înghițiturile lui zeiești aproape că n-au avut niciun efect. Loki a mormăit că un prăpădit putea să termine cornul din trei încercări. S-a petrecut același lucru. Așa că Thor a început să se simtă oarecum rușinat și efeminat, însă Loki i-a destăinuit că îl înșelase și că celălalt capăt al cornului era legat la mare. Thor băuse atât de mult, încât scăzuse nivelul tuturor oceanelor din lume și asta, potrivit vikingilor, era originea mareelor.

Pe lângă competițiile de băut, vikingii mai aveau obiceiul de a se lăuda peste măsură. Lăudăroșenia nu era văzută ca un lucru rău. Un viking trebuia să se laude. Trebuia să povestească toate isprăvile și jafurile sale. Apoi alt viking trebuia să-l întreacă. Din păcate, nu existau vikingi modești, nu existau nordici timizi, siluind stingheri și jefuind jenați de-a lungul coastelor Angliei. Le plăcea să strige în gura mare despre faptele lor, să se fudulească cu ele și să declare că au făcut mai multe decât vecinul de masă.

Aceste laude nu erau simple replici scurte. Erau tirade care alunecau în poezie și lirism. Erau evenimente lungi

și formale, asemănătoare unei bătălii a rimelor din zilele noastre – cel puțin așa mi s-a dat de înțeles. Și mai mult, laudele erau luate foarte în serios. Trebuia să susții cu tărie orice spuneai, fie că era o poveste despre ceva ce făcuseși în trecut sau despre ceva ce doar plănuiai să faci. Nu aveai ocazia să te scuzi în dimineața următoare spunând, așa cum facem noi, că a vorbit băutura din tine. De fapt, era exact invers. Exista un tip special de cupă numită *bragarfull*, cupa promisiunii. Dacă jurai să faci ceva și beai din *bragarfull*, jurământul trebuia respectat cu orice preț. Nu exista scăpare. *Bragarfull* era destinul. Ca asigurare că nu vei încălca în niciun caz jurământul *bragarfull*, în sală era adus un mistreț și țineai mâna pe el în timp ce făceai legământul. Mistrețul era apoi sacrificat și spiritul lui avea să se înalțe la zeița Freya și să-i transmită legământul tău făcut la beție.

S-a păstrat o poveste despre un tip pe nume Hethin. Când apare *bragarfull* la sărbătoarea regelui, el o ridică, pune mâna pe mistreț și din greșeală jură că se va căsători cu soția fratelui său. A doua zi se simte puțin stânjenit din cauza asta, cum s-ar simți oricine, și se duce la fratele său ca să-i spună ce a făcut. În esență, reacția fratelui e: „Ei bine, un *bragarfull* e un *bragarfull*, deci va trebui s-o faci".

> Nu plânge, Hethin, căci adevărate vor fi
> Vorbele pe care la bere le-am jurat.

Ceea ce ne spune și mai multe despre valoarea femeilor în societatea vikingă. Cu toate acestea, fratele e ucis câteva zile mai târziu într-un duel fără legătură cu povestea și toate se termină cu bine.

Toate acestea ar trebui să explice oarecum de ce femeile erau numite țesătoarele păcii și de ce era necesar să se țeasă pacea. Era o societate cumplit de violentă, cu războinici forțați să bea mult prea repede, să se întreacă în laude și insulte, și toți aveau săbii. Rezultatul e sintetizat cel mai bine în epopeea vikingă/anglo-saxonă *Beowulf*, unde poetul încearcă să ne convingă ce om minunat era Beowulf. Îl copleșește cu laude, dintre care cea mai însemnată e că „nu-și ucidea niciodată prietenii la beție".

Pentru un viking, e clar că era o realizare – un lucru atât de extraordinar, încât merită să fie menționat într-un poem.

Miedul poeziei

Pe parcursul unui *sumbl* își făceau de asemenea apariția barzi și muzicanți. În mintea vikingilor, poezia era rezultatul direct al alcoolului. Povestea spune că în vremuri foarte îndepărtate a avut loc un război între zei. Într-un final, zeii au făcut pace și, pentru a marca evenimentul, au decis să scuipe cu toții într-un ceaun. Ați putea crede că e cam ciudat sau neigienic, dar trebuie menționat că în multe culturi primitive oamenii mestecă orzul înmuiat și apoi îl scuipă, pentru a accelera procesul de fermentare a berii.

În fine, aveau deci un ceaun plin cu scuipat de zeu, din care a ieșit un tip pe nume Kvasir, cel mai înțelept om/zeu născut vreodată din scuipat. Kvasir avea un suflet bun și cutreiera pământul dăruind lumii cunoaștere, până când a întâlnit doi pitici obraznici, care l-au ucis și i-au adunat

sângele într-o oală. Apoi au adăugat niște miere în sânge și astfel au obținut Othrerir, miedul poeziei.

Apoi a venit un uriaș, a furat Othrerirul de la pitici și l-a dus în palatul lui de pe munte. Odin a aflat și și-a dorit foarte mult să guste. Dar, din nefericire, miedul poeziei se afla acum în castelul unui uriaș și era păzit zi și noapte de o fiică a acestuia. Însă lui Odin îi era tare sete și e uimitor ce e în stare să facă un om pentru băutură când chiar are chef să bea. Așadar, a săpat un tunel până la castel și s-a strecurat înăuntru sub forma unui șarpe.

Așa a ajuns doar până la fiica uriașului, pe care a sedus-o imediat. Odin i-a promis că o va lua de soție dacă-l lasă să bea puțin mied. Asta poate avea legătură cu un obicei viking nu foarte răspândit, conform căruia, dacă o fată îți oferea o băutură specială, trebuia să te căsătorești cu ea. Nu se știe prea bine cât de respectat era obiceiul, de vreme ce majoritatea căsătoriilor erau pur și simplu aranjate, dar e un alt exemplu despre cum acceptând o băutură puteai ajunge ruda/războinicul/soțul celui sau celei care ți-o oferea.

Odin însă era un mitocan. A băut totul dintr-o înghițitură (tipic), s-a prefăcut în vultur și a zburat cu miedul poeziei în stomac. Uriașul a prins de veste, s-a prefăcut pe loc în vultur și a pornit vulturește pe urmele lui Odin.

A fost o cursă foarte strânsă. Când ceilalți zei l-au văzut pe Odin întorcându-se acasă în Asgard, au scos o tavă în care el să vomite Othrerirul. Uriașul aproape că îl prinsese. Odin a intrat în picaj și a vărsat în tavă poezie pură. De fapt, era atât de nerăbdător și atât de plin de fervoare poetică, încât o parte din miedul poeziei i-a țâșnit din fund. Miedul vomitat în tavă stă la originea tuturor

marilor poeți care au trăit vreodată. Partea care i-a ieșit din fund stă la originea poeziei proaste. Astfel, un singur mit îi explică atât pe Shakespeare, cât și pe W.H. Davies.

Berea

Întreaga viață a vikingilor gravita în jurul berii. Îi era adusă ofrandă lui Odin. Oamenii trăiau pentru ea, poeții erau inspirați de ea și războinicii ucideau pentru ea. Într-o saga eroică, un rege decide să tranșeze gelozia dintre cele două soții ale sale păstrând-o pe cea care, la întoarcerea sa din bătălie, avea să-i ofere cea mai bună bere.

Spre sfârșitul nopții, sala miedului era probabil în mare dezordine. Lipsesc doar două lucruri. Două dintre rezultatele obișnuite ale consumului intens de alcool sunt voma și sexul (de preferință nu simultan). Pentru un egiptean antic, acestea ar fi fost obiectivul. Dar vikingii nu le menționează niciodată, în ciuda coarnelor lor de băut[1]. În schimb, adormeau.

Există o fermecătoare creatură mitică numită Bâtlanul Uitării (habar n-am de ce), despre care se spune că cobora din ceruri și plana peste *sumbl* până când toți participanții adormeau. Nimeni nu se ducea acasă. Rămâneai în sala seniorului tău până ce nu mai puteai să te ții treaz și apoi te întindeai pe o bancă sau pe o masă sau pe ce nimereai și te cufundai în somn.

1. Regurgitația lui Odin pare să semene mai degrabă cu cea a unei păsări care își hrănește puii decât cu cea a unei doamne la un banchet egiptean.

Era un moment cam periculos. Toți războinicii erau morți de beți și nu se puteau apăra. Poemul *Beowulf* vorbește despre cum se strecoară un monstru noaptea în sala miedului și mănâncă oameni, până când eroul are inteligenta idee de a rămâne pe jumătate treaz.

Ca să fim cinstiți, riscul de a fi mâncat de un monstru era neglijabil din punct de vedere statistic, dar ți se putea da foc. Se pare că a existat un rege suedez în secolul al VIII-lea, un anume Ingjald, care i-a invitat pe toți regii vecini la încoronarea sa. Când a apărut *bragarfull*, a jurat să-și extindă regatul cu jumătate din mărimea de atunci în toate direcțiile. Toată lumea a băut și s-a îmbătat. Bâtlanul Uitării și-a făcut treaba odihnitoare și, când toți ceilalți dormeau, Ingjald a ieșit, a încuiat ușile și a incendiat sala miedului cu toți ceilalți regi înăuntru.

Mi-ar plăcea să spun că a fost un incident izolat, dar nu a fost. Avem un număr consistent de povestiri cu săli ale miedului incendiate cu toți oaspeții înăuntru. Există și o poveste în care regina îi dă foc soțului, ceea ce pare îndreptățit.

Dar să fii mort nu era chiar atât de rău dacă erai viking. De fapt, un viking abia aștepta asta. Moartea te ducea direct în Valhalla, iar Valhalla era o petrecere nesfârșită, un *sumbl* care dura o eternitate. Era acolo Odin, înnebunit de vin, erau toți prietenii în cinstea cărora ai închinat berea comemorării și era și Heidrun, capra sacră din al cărei uger țâșnea pe vecie bere bună și tare. Acesta era paradisul viking și în Valhalla erai beat pentru totdeauna.

Capitolul 12

Berăria medievală

Cu toții avem o idee despre cum arăta o cârciumă medievală și numai Dumnezeu știe de unde ne-am făcut-o. Poate dintr-un film cu Robin Hood și ceata lui veselă în vremea bunului rege Richard, ieșind din pădurea Sherwood și furișându-se în vreun han sătesc. Aici, țărani rumeni în obraji se adunau în jurul tejghelei bând cu nesaț din stacane înspumate de True Englyshe Ale, servite de o hangiță pieptoasă. Generozitatea decolteului hangiței și veselia cetei vor varia în funcție de cât de bogată e imaginația cititorului. În colț era un scripcar și, afară, firma frumos vopsită se legăna în adierea nopții.

Nimic din toate astea nu a existat vreodată.

Pentru a explica de ce, va trebui să clarific câteva denumiri pe care le-am folosit greșit în mod intenționat în primul paragraf. În zilele noastre, îți poți deschide un bar pe care să-l numești Hanul Vaporului sau Cârciuma Vaporului sau doar Vaporul și nimănui nu i-ar atrage atenția sau nu i-ar păsa. Dar pentru medievali și apoi până

în secolul al XVIII-lea, a existat o distincție cât se poate de clară între han, cârciumă și berărie.

Hanurile

Un han era un hotel, și încă unul scump. Prin definiție, era un loc în care te puteai caza și avea și grajduri pentru cai. Când un nobil călătorea, înnopta la un han. La fel făceau un negustor sau o altă persoană cu stare. Săracilor li se îngăduia rareori să intre într-un han, parțial ca să nu strice peisajul și parțial pentru că hanurile te taxau într-un mod neobișnuit. O cameră era de fapt destul de ieftină, iar hangiul făcea bani din serviciile suplimentare: mâncăruri alese, vin, spălătorie, grajduri etc.

Nu existau hanuri sătești, după cum nu te-ai aștepta să găsești un Grand Hotel sătesc. Doar un târg sau un oraș mai mare aveau un han. Era o clădire mare în piața orașului, de obicei construită în jurul unei curți generoase. La un han se puteau ține ședințe de judecată și, sincer, era cam singura ocazie în care puteai să-l întâlnești pe Robin Hood într-un asemenea loc.

La marginea Londrei hanurile erau ceva mai prăpădite, pentru că porțile orașului se închideau la asfințit și călătorii care ajungeau mai târziu erau nevoiți să-și petreacă noaptea în afara zidurilor orașului. Profesorii entuziaști vor spune uneori că literatura engleză începe într-o cârciumă, întrucât prima scenă din *Povestirile din Canterbury* se petrece la Tabard, aflată la sud de Podul

Londrei. Dar Tabard nu era o cârciumă, ci un han. Era genul de han care putea găzdui douăzeci și nouă de pelerini și caii lor fără o rezervare; și, după cum arată Chaucer, „Adânci erau cămările, pridvorul/ Și grajdul tot, de ne-a tihnit popasul”*. Gazda lui Chaucer a fost Harry Bailey, proprietarul real al hanului Tabard. Mulți deduc de aici că era un fel de barman prietenos. Nu era. Harry Bailey era hangiu. Adică un om de afaceri foarte prosper. Era de asemenea membru al Parlamentului și colectorul capitației tocmai inventate.

Literatura engleză nu începe într-o cârciumă, ci într-un hotel.

Cârciumile

În cârciumi se vindea vin. Pentru că trebuia importat, vinul era nemaipomenit de scump. O cârciumă era mai mult sau mai puțin echivalentul social al unui bar de cocktailuri modern; și nu există bar de cocktailuri sătesc.

Cârciumile erau pentru bogații care voiau să spargă niște bani, ceea ce înseamnă că aproape toate se aflau la Londra. Înseamnă și că găseai acolo ceva vicii: prostituate și împătimiți de jocuri de noroc, întrucât, prin definiție, dacă-ți permiteai vin, îți permiteai și alte luxuri păcătoase.

---

* Geoffrey Chaucer, *Povestirile din Canterbury*, traducere, cuvânt înainte și note de Dan Duțescu, Editura Polirom, Iași, 1998, vol. I, p. 15 (n.tr.).

Avem o descriere frumoasă și amănunțită a cârciumii din epoca Tudorilor în opera lui Shakespeare, pentru că taverna Boar's Head din East Cheap e locul în care Falstaff își pierde cea mai mare parte a timpului și toți banii. Adesea Falstaff e înțeles greșit. Lumea crede că el și tovarășii săi sunt ultimii sărăntoci, de cea mai joasă speță. Dar Falstaff bea porto – sau sherry, cum i-am spune astăzi –, iar vinul de porto, care trebuia importat din Portugalia, era cea mai scumpă băutură din Anglia Tudorilor. Echivalentul modern ar fi un bărbat care insistă să bea numai șampanie. Sigur, stabilimentul doamnei Quickly e sordid, dar nu e ieftin. La un moment dat, Shakespeare dezvăluie că Falstaff a cheltuit aproape șase șilingi pe porto într-o zi obișnuită, adică de două-trei ori mai mult decât câștiga un muncitor într-o săptămână. Ca să ducem analogia și mai departe, un Falstaff modern și-ar savura șampania într-un bar extravagant de striptease.

Sunt destul de sigur că Shakespeare era băutor de vin. În operele lui găsim peste o sută de referințe la vin și porto și doar șaisprezece la bere. Și mai e și *modul* în care gândea: când caută o metaforă, vorbește despre „drojdia vieții" – lucruri de genul ăsta. La Shakespeare, sugestia că o persoană bea bere e de obicei o insultă, ceea ce se potrivește cu puținele lucruri pe care le știm despre obiceiurile lui în privința consumului de alcool. Știm sigur că a băut la hanul Tabard pentru că și-a scrijelit numele în lemnărie și se poate să fi vizitat Mermaid Tavern și Golden Cross din Oxford. Se pare însă că era un ins stilat.

Păcat, fiindcă ne place să ne imaginăm marile noastre figuri literare ca pe niște tipi prietenoși care se împleticeau

prin cârciumi împreună cu oameni ca noi. În multe cârciumi din ziua de azi găsești o pancartă cu un citat din Dr. Johnson: „Omul nu a născocit niciodată ceva care să prilejuiască atâta fericire ca o cârciumă sau un han bun".

Știm exact ce voia să spună Dr. Johnson cu asta pentru că a scris un dicționar în care insista încă asupra definițiilor date mai sus. El a exclus în mod explicit al treilea tip de stabiliment în care se bea, precursorul cârciumii moderne: berăria.

Berăriile

Așadar, cu gândul la cele de mai sus, să revenim la Robin Hood și ceata sa veselă care merg la *berăria* din sat pe vremea lui Richard Inimă-de-Leu.

Berăria încă nu exista.

În Anglia anului 1200 nu exista nimic asemănător unei cârciumi. Satele pur și simplu nu aveau localuri în care se bea. Poate părea ciudat. A-ți imagina Anglia fără o cârciumă în sat e ca și cum ți-ai imagina Rusia fără vodcă (pe atunci nu exista vodcă în Rusia; dar ajungem la acest subiect în alt capitol). Nu erau cârciumi pentru că nu era nevoie.

E comic, dar, cu cât te gândești mai mult la asta, cu atât e mai greu să înțelegi rostul unei cârciumi. Ai putea spune că e un loc în care se bea, dar poți bea oriunde. Iar medievalii chiar beau aproape oriunde. Beau la lucru. Bineînțeles, vorbim despre călugări, cum erau cei de la Abația Beaulieu, care primeau o rație de 4,5 litri de

bere pe zi. Dar toată lumea bea la lucru. Adesea, băutura făcea parte din plată. Un căruțaș, de exemplu, putea să se aștepte la 1,5 litri de bere și niște mâncare pe lângă plata obișnuită. Când un senior angaja muncitori pe pământul său, trebuia să le dea niște băutură. Așa funcționau lucrurile. Nu că oamenii s-ar fi îmbătat. Unu-doi litri de bere consumați pe parcursul unei zile grele de muncă pe câmp nu te îmbată. Dar te hrănesc. Berea e, până la urmă, pâine lichidă.

Oamenii beau și la biserică. Biserica sătească medievală nu era atât un lăcaș de cult, cât un centru comunitar (cu ceva slujbă în program duminica). Oamenii jucau fotbal în curtea bisericii și cântau în interior. Adesea se oferea bere la sărbători, onomastici, nunți, botezuri și înmormântări. O înmormântare reușită putea însemna o distracție pe cinste. La funeraliile episcopului de Winchester în 1319, li s-au dat săracilor 4.500 de litri de bere. Acesta a fost un caz extrem, dar ocaziile să cerșești de băut în biserică nu erau nicidecum puține.

Și mai ales englezii medievali beau acasă. La fel făceau englezoaicele medievale și copiii lor. Consumul de apă era încă foarte periculos și doar cei foarte săraci o beau. Regula lui Aelfric, amintită cu câteva capitole în urmă, încă era valabilă: „Bere dacă am, apă dacă nu am bere". Și aproape toată lumea avea bere. Fabricarea berii era un proces simplu care în esență presupunea doar orz și apă și niște mirodenii, dacă aveai. Așadar, când bărbatul muncea la câmp, femeia făcea bere.

Fabricarea berii era întotdeauna treaba femeilor, așa cum fusese și în Mesopotamia. Un soț se aștepta ca nevasta lui să gătească, să facă curățenie, să aibă grijă de

copii, să facă bere și să toarcă. Torsul lânii, țesutul și producerea berii aveau avantajul că-ți aduceau venituri suplimentare. Nevasta țesea ca să-și îmbrace soțul și, dacă rămânea material în plus, îl putea vinde. Era aproape singurul mod în care o femeie necăsătorită din Evul Mediu putea face bani. Iar această situație se întâlnea atât de des, încât o femeie necăsătorită se numește și azi *spinster**. Să notăm că *-ster*, în acest caz, este sufix feminin; un bărbat care torcea era numit *spinner*. Dar bărbații nu torceau. În mod similar, o femeie care făcea bere era numită *brewster* și numele a supraviețuit până azi[1].

O femeie care făcea bere ca să o vândă se putea numi și „berăreasă". Berea medievală nu ținea mult. Se strica după două sau trei zile. Așadar, când o berăreasă făcea mai mult decât necesarul pentru familie, punea un semn la ușa de la intrare. Acesta era un simplu băț așezat orizontal, cu o creangă înfrunzită legată la un capăt. Berăreasa scotea butoiul în fața casei și vindea bere trecătorilor care veneau cu o carafă și câțiva penny. Apoi plecau și-și beau berea la muncă, acasă sau la biserică. După ce vindea berea în plus, berăreasa lua bățul din ușă și se apuca din nou să facă bere.

Asta a fost situația până la începutul secolului al XIV-lea. Apoi s-au întâmplat câteva lucruri concomitent. În primul

---

* „Torcătoare", de la *to spin*, „a toarce" (n.tr.).

1. E oarecum ciudat că în engleza modernă, în care s-a uitat că sufixul *-ster* e feminin, cuvintele care se termină în *-ster* desemnează numai semiinfractori: *gangsters* (gangsteri), *mobsters* (mafioți), *hipsters* și *pollsters* (realizatori de sondaje de opinie).

rând, oamenii au încetat să mai bea în biserici. Nu pentru că nu le plăcea să bea acolo, ci pentru că Biserica avea ceva împotrivă. Simon Langham a fost numit episcop de Canterbury în 1366 și primul lucru pe care l-a făcut a fost să amenințe cu excomunicarea pe oricine va participa la „aceste chefuri cărora li s-a schimbat denumirea în sărbători caritabile ale berii".

În al doilea rând, s-a produs o schimbare în modul în care se lucra pământul. Odinioară, nobilii tocmeau oameni să le lucreze câmpurile. Dar în secolul al XIV-lea nobilii au decis că era mai simplu să le dea în arendă unor țărani și să-i lase să le cultive singuri. Asta însemna că țăranii care nu aveau o berărească trebuiau să-și cumpere berea – o veste bună pentru berărese. Sătenii însetați apăreau *după* muncă și voiau bere, dar și un loc unde să se așeze ca să o bea. Așa-numitele berărese au început să-i lase pe oameni să intre în bucătăriile lor. Și astfel s-a născut cârciuma în sensul ei modern.

În cele din urmă s-a inventat și berea așa cum o știm astăzi. Până acum am vorbit despre un tip de bere care era fabricată din orz și apă. Nu era o substanță foarte plăcută. Nutritivă? Da. Alcoolică? Da. Gustoasă, limpede și răcoritoare? Nu. Era un fel de terci vâscos cu bucățele prin el. Singurul mod de a-i da un gust plăcut era să-l condimentezi cu ierburi și mirodenii – hreanul era printre preferate. Dar astfel încercai să ascunzi gustul, să transformi ceva dezgustător în ceva ingerabil.

Apoi a apărut hameiul. Când adaugi achenele de hamei la berea medievală obții berea de astăzi. Europenii făceau asta de când lumea, dar noi rămăseserăm în urmă.

Hameiul a ajuns mai întâi la Londra și apoi s-a răspândit, lent, pe tot teritoriul Angliei. Au existat și nuclee de rezistență. La jumătatea secolului al XVII-lea, în Lancashire încă se bea berea după vechea rețetă, iar în Cornwall aceasta a supraviețuit și mai mult. S-a scris și un poem despre acest lucru:

> Eu sunt din Corn și pot face bere
> De faci pe tine și scuipi, mă vere,
> E groasă și murdară și e și subțire
> De zici că-n ea porcii și-au ieșit din fire.

Majoritatea oamenilor preferau gustul berii cu hamei. Și berea aceasta nouă mai avea un avantaj considerabil față de cea veche: nu se strica. Puteai păstra berea și un an și, dacă butoiul era bine sigilat, încă era bună de băut.

Urmarea a fost că berea a început să fie produsă în cantități mari. În toate orașele importante au apărut producători care puteau face cantități mari de bere bună, pe care o vindeau berăriilor locale (acestea continuau să poarte vechiul nume de berării mult timp după ce terciul fusese uitat). Producătorii puteau filtra berea și obțineau un produs mai bun. De asemenea, proprietarii și angajații erau cu toții bărbați. „Berăresele" ar fi putut rămâne fără slujbă, dar asta nu s-a întâmplat, căci și-au păstrat micile crâșme, în care serveau acum bere cumpărată.

O ieșire la cârciumă

Așadar, să presupunem că suntem cu toții călători, cândva la sfârșitul secolului al XV-lea. Ne e sete și ne oprim într-un sat să bem o halbă. Cum e?

Bun, mai întâi trebuie să găsim berăria. Încă e marcată cu un băț. Firmele cârciumilor (și, prin extensie, numele lor) nu apar până în anii 1590. Hanurile aveau nume și firme de secole și, pentru că erau mai cu pretenții, cârciumile au încercat să le imite. Dar deocamdată căutăm doar bățul orizontal deasupra ușii de la intrare, cu o creangă înfrunzită legată la un capăt. Un alt semn era banca pentru bere, care, cum ați ghicit, se găsea în fața ușii unde, dacă vremea era bună, puteai să te așezi și să bei la soare. Se prea poate să vedem și câțiva oameni ocupați cu jocurile – favoritele erau cele cu bile – și cu pariurile.

Vom găsi ușa deschisă. Așa cerea legea[1], excepție făcând perioadele de iarnă grea. Ideea era ca orice demnitar aflat în trecere să poată vedea în interiorul berăriei ca să se asigure că nu se întâmplă nimic nepotrivit, însă fără să fie nevoit să se coboare până la a intra în local. Din această cauză probabil că înăuntru curentul trăgea îngrozitor, dar frigul și curentul erau realități aproape constante ale vieții medievale. Vorbim aici despre perioada de dinainte ca ferestrele din sticlă să fie ceva obișnuit.

1. Nu au existat legi naționale cu privire la berării până la jumătatea secolului al XVI-lea. Dar majoritatea magistraților locali aplicau aproape aceleași reguli.

Peste tot era frig și de fapt unul dintre avantajele berăriei era că de obicei găseai un foc duduind înăuntru. Mulți țărani din Evul Mediu pur și simplu nu-și permiteau un asemenea lux acasă.

Una dintre primele diferențe pe care le vom observa, în comparație cu o cârciumă modernă, constă în faptul că nu există un bar. Tejghelele, pe care le știm și le iubim, nu apar până în anii 1820. Locul nu *arată* ca o cârciumă, ci ca bucătăria cuiva, ceea ce și este. Undeva în încăpere e un butoi cu bere. Mai sunt câteva taburete și bănci, poate una sau două mese pe capre de lemn. Oricum, valoarea totală a mobilierului nu depășește câțiva șilingi. Suntem acasă la cineva, dar e un loc public.

Persoana în a cărei casă ne aflăm e aproape cu siguranță o femeie. Fie că-și prepară berea la fața locului, fie că o cumpără din altă parte, profesia e una preponderent feminină. Poate să fie căsătorită, desigur, caz în care soțul e proprietarul legal al berăriei. Dar el e la muncă, în timp ce soția asigură familiei un venit suplimentar. E foarte posibil ca proprietara să fie văduvă. Berăriile încă erau una dintre puținele surse de venit pentru femei și, înainte de inventarea pensiilor, autorizațiile pentru deschiderea unei berării le erau acordate văduvelor din milă. Dacă nu primea autorizație, văduva intra în responsabilitatea parohiei, iar parohiei nu-i convenea acest lucru.

Când intrăm, în încăpere nu se lasă tăcerea. Călătorii intrau des în berării – fapt ce constituia jumătate din motivul pentru care existau acestea. Oamenii care cereau autorizație ca să deschidă o berărie argumentau adesea

că nu se găseau destule berării în zonă pentru a astâmpăra setea tuturor călătorilor.

De fapt, știm destul de multe despre oamenii pe care îi întâlnim în berărie. Infracțiunile sunt un lucru minunat pentru un istoric, fiindcă la fiecare ședință de judecată erau menționate și numele, meseriile și locurile de baștină ale tuturor martorilor. Asta înseamnă că, atunci când se comitea o fărădelege într-o berărie, rămânea și o mică urmă. De aici rezultă câteva ciudățenii matematice. De exemplu, în berărie sunt vreo zece clienți, din care 5 la sută femei.

De obicei, femeile mergeau la berării în grupuri. O femeie singură putea fi luată în vizor. Însă un grup de matroane respectabile nu risca nimic. Oamenii își dădeau și întâlniri la berării. Dacă un cuplu se afla în perioada de curtare, o întâlnire la un pahar era considerată perfect normală și respectabilă.

Respectabil, în acest caz, e un termen relativ. Berăriile erau rezervate celor mai săraci membri ai societății. Până și oamenii nu foarte înstăriți, cum ar fi micii proprietari de pământ, beau acasă. Berăria era un loc de evadare. Servitorii veneau aici din același motiv ca și amanții; era ceea ce antropologii numesc Al Treilea Loc. Nu era locul de muncă, unde trebuiau să se supună șefului, dar nu era nici acasă, unde trebuiau să se supună părinților sau consoartei. De aceea berăria era plină de adolescenți. Anglia medievală era un loc paradiziac în care nu exista nicio lege privind consumul de alcool la minori.

Nu că oamenii s-ar fi îmbătat foarte tare, cu excepția zilelor de duminică. Așa cum pentru noi vineri seara e momentul standard pentru băut, medievalilor le plăcea

să se trotileze duminica dimineața. E logic, dacă stai să te gândești, pentru că astfel rămâi pilit toată ziua. Dar mai înseamnă și un război permanent între cârciumă și biserică pentru prezența la slujba de duminică dimineața. Un război pe care berăria tindea să-l câștige. O poveste din Staffordshire vorbește despre un vicar furios, care încerca să-i scoată pe săraci din berărie. Drept rezultat, preotul a fost fugărit de mulțime, care „i-a aruncat pălăria în aer, hăituindu-l și strigându-i: «Pleacă, vicarule, cu tot cu desaga ta»".

Deci ne așezăm. Gazda ne toarnă de băut într-un vas de lut. De obicei vasul e vopsit cu negru în interior; dar nicio grijă, asta e doar ca să ne poată înșela la măsură (ceea ce din nou ne duce cu gândul la Mesopotamia). Și apoi stăm de vorbă. Salutul standard pentru un străin care intra într-o berărie era „Ce mai e nou?". În zilele de dinaintea ziarelor și televiziunii, călătorii erau mijlocul principal prin care puteai afla ce se petrece în lume. Cine e rege? Suntem în război? Am fost invadați? De fapt, cârciumile au căpătat o reputație mai degrabă proastă pentru că răspândeau minciuni sfruntate. În 1619, întregul comitat Kent a intrat în panică la auzul veștii că spaniolii cuceriseră castelul Dover; și, foarte curios, mușteriii de la cârciuma din Leicester au aflat vestea morții Elisabetei I cu patruzeci și opt de ore înainte ca aceasta să survină.

Așadar, pălăvrăgim și bem. De obicei, bei cam trei halbe, cu excepția duminicilor. Jucăm diverse jocuri și pariem. Plătim la sfârșit. Dacă suntem din partea locului, putem bea pe datorie săptămâni întregi. Altfel, poți plăti printr-un fel de troc. Poți oferi aproape orice în schimbul

unei halbe – o găină, de exemplu. Era convenabil, dar problematic din punct de vedere juridic. Un călător n-avea decât să fure pe drum o găină și apoi să o dea pe bere la următoarea berărie.

Iar la sfârșitul serii, căci toate se sfârșesc, când localnicii pornesc împleticindu-se spre casă, putem, dacă plătim, să adormim pe una dintre bănci. Sau, dacă plătim mai mult, împărțim un pat cu proprietarul și soția lui. Sau ne dă Shakespeare un indiciu, în singura scenă pe care a amplasat-o într-o berărie, la începutul *Îmblânzirii scorpiei,* când Sly e dat afară pentru că nu-și poate plăti berea și adoarme în stradă.

Capitolul 13

Aztecii

Știm că aztecii aveau băutură, știm că o detestau și știm că o beau. Dar pe urmă lucrurile devin ușor neclare.

Aztecii aveau *pulque*[1], o băutură ciudată, albă și oarecum vâscoasă, nu mai tare decât berea sau cidrul. Se obține din sevă fermentată de agave și de fapt e o băutură sănătoasă. Conține vitamine și potasiu și tot felul de alte lucruri. E plină de nutrienți, iar o zicală veche spune că *pulque* e la un pas de a fi carne. Așadar, nu e de mirare că femeile gravide *trebuiau* să o bea. Și beau pentru două persoane.

Dar aztecii nu încurajau consumul de *pulque*. Un împărat a dat o proclamație la încoronarea sa în care spunea:

> În primul rând, vă poruncesc să vă feriți de beție, să nu beți *pulque*, căci e ca măselarița care-l îndepărtează pe om de judecată... Această *pulque* și beția sunt cauzele

1. Cuvântul în limba nahuatl era *octli*, iar spaniolii îl numeau uneori vinul băștinașilor. Am folosit *pulque* peste tot pentru a evita confuzia.

> tuturor certurilor și neînțelegerilor, ale revoltelor și frământărilor din orașe și regate; sunt ca un vârtej de vânt ce răstoarnă și strică tot; sunt ca o furtună infernală care aduce cu ea numai rele. Adulterul, siluirea, dezmățul cu fete tinere, incestul, furtul, crima, blestemul și falsa mărturie, cârtirea, calomnia, revolta și încăierările vin întotdeauna din beție. Toate acestea sunt prilejuite de *pulque* și de beție.

Deși nu e tocmai o aprobare, înțelegem de aici că *pulque* și beția cu *pulque* erau larg răspândite. Ceea ce e chiar straniu, pentru că, potrivit aceluiași istoric, *pulque* era practic ilegală.

Una dintre problemele scrierii oricărui tip de istorie despre azteci constă în faptul că s-au păstrat foarte puține consemnări despre ei. Aztecii aveau propria scriere, dar spaniolii invadatori s-au zorit să ardă toate textele autohtone care au ajuns pe mâinile lor. După ce le-au distrus complet cultura și le-au ars scrierile, spaniolii s-au gândit că acestea meritau să fie cercetate. Principalul cercetător a fost un preot pe nume Bernardino de Sahagún, cel care a consemnat proclamația imperială de mai sus. Dar tot el a consemnat că:

> Nimeni nu bea *pulque* cu excepția celor deja în vârstă, iar aceștia beau puțin și în secret, fără să se îmbete. Dacă un om beat apărea în public sau era prins bând, dacă era găsit fără grai pe stradă, dacă umbla cântând sau în compania altor bețivi, era pedepsit – dacă era plebeu – cu bătaia până la moarte sau strangularea în

> fața tinerilor (din vecinătate), ca să le fie învățătură de minte și să-i facă să evite beția. Dacă bețivul era nobil, era strangulat în privat.

Nu știu la ce ajută intimitatea când ești strangulat, dar bănuiesc că însemna totuși ceva. Am putea crede că Sahagún exagera, dar aproape sigur n-o făcea. Aztecii erau nemaipomenit de însetați de sânge și aveau un entuziasm pentru sacrificiul uman pe care noi l-am considera nesănătos. Pentru adulter se aplica aceeași pedeapsă cu moartea în toate cazurile, indiferent de poziția socială. Bărbaților care comiteau adulter li se zdrobea capul cu o piatră, iar femeile erau strangulate, apoi li se zdrobea capul cu o piatră. Mai mult, cunoaștem legile privitoare la beție din alt oraș mexican. Texcoco se afla la nord-est de Tenochtitlan, principalul oraș aztec. O vreme a fost condus de un individ excentric pe nume Nezahualcóyotl, care a construit un templu dedicat unui zeu imposibil de cunoscut, templu complet gol pe dinăuntru. Nezahualcóyotl a dat legi cu privire la beție. Pedeapsa pentru un preot care bea era moartea. Pentru un oficial guvernamental, era moartea (dacă iscase vreun scandal; în caz contrar, își pierdea doar slujba și titlurile și tot ce mai avea). Însă un plebeu care bea scăpa basma curată la prima abatere. Mă rog, prin „scăpa" vreau să spun că era ras în cap în public în timp ce mulțimea îl huiduia. Dar măcar nu era spânzurat. Asta se întâmpla abia la a doua abatere. Asta îl face pe Nezahualcóyotl să pară mai degrabă indulgent, dacă privim lucrurile în context.

Dar dacă băutura era așa de ilegală, cum se face că juca un rol atât de important în cultura aztecă? Căci chiar juca. Aveau zei ai băuturii. Mai mulți. Se spune că Mayahuel, zeița agavei, se căsătorise cu Patecatl, zeul fermentației. Mayahuel avea 400 de sâni, ceea ce trebuie să fi fost distractiv pentru Patecatl, și de asemenea util, când zeița a dat naștere la 400 de iepurași divini numiți Centzon Totochtin.

Aceștia erau 400 fiindcă aztecii numărau în baza 20. Patru sute înseamnă douăzeci la pătrat, deci acest număr ocupa în cultura lor același loc pe care 100 (10 la pătrat) îl ocupă în a noastră. Motivul pentru care erau iepuri e necunoscut. Poate pentru că iepurii sunt lipsiți de judecată sau fiindcă se înmulțesc des sau pur și simplu fiindcă sunt drăguți. Dar iepurii erau importanți în cultura aztecă și preoții lor foarte respectați. Nu erau niște zei minori, uitați, ci figuri centrale.

Dar lucrul pe care îl reprezentau era interzis sub pedeapsa cu moartea.

Doar că, din nou, trebuie să ținem cont de o contradicție și, din nou, nu e vina mea, ci a conchistadorilor care s-au hotărât să distrugă o cultură înainte de a o consemna corespunzător. Pentru bătrâni alcoolul era legal. Nu știm cât de bătrân trebuia să fii, dar se pare că trebuia să ai riduri și să te fi retras din viața publică. De îndată ce nu mai erai bun de muncă, puteai să te îmbeți în voie.

Sahagún, *același* istoric care a descris toate acele pedepse oribile, a descris și ceremonia prin care aztecilor li se dădeau nume (în esență, un botez) astfel:

> Noaptea, bătrânii și bătrânele se adunau ca să bea *pulque* și să se îmbete. Pentru a se îmbăta, li se punea înainte un vas mare cu *pulque* și persoana care servea turna băutura în tigve (dovleci) și le dădea să bea pe rând... Iar dacă vedea că oaspeții nu se îmbătaseră încă, îi servea din nou în ordine inversă, începând cu ultimul din stânga. De îndată ce se îmbătau, începeau să cânte... unii nu cântau, ci sporovăiau, râzând și făcând glume; și când auzeau ceva amuzant, izbucneau în hohote.

Așadar, ca să recapitulăm, băutura e interzisă cu cruzime și se pedepsește cu moartea. Băutura e ubicuă. E venerată și are un loc central în cultură și religie. E legală pentru bătrâni. Această combinație i-a aruncat pe istorici într-o oarecare confuzie, ba chiar i-a făcut pe azteci să încline spre o doză rapidă de *teonanacatl*, halucinogenul lor preferat, care era cu totul legal[1].

Totuși, o teorie clarifică toate aceste lucruri. Antropologii care studiază beția disting între așa-numitele „culturi ude" și „culturi uscate". În culturile ude oamenii sunt deosebit de relaxați în privința alcoolului. Trag toată ziua câte o dușcă, se simt foarte bine și rar se îmbată ca porcii.

Culturile uscate sunt la polul opus. Nu sunt uscate în sensul că nu au alcool, ci fiindcă oamenii sunt foarte circumspecți cu privire la alcool și au reguli stricte

---

1. Dar și această situație e derutantă. Se pare că *teonanacatl* se administra imediat înainte de masă și provoca o narcoză care dura ore întregi și inducea voma, ceea ce probabil nu era un lucru bun pentru șervete.

referitoare la momentul când poate fi băut. Și apoi, când e permis, se fac pulbere.

De obicei, culturile din sudul Europei sunt ude. Pentru un italian nu e nicio scofală să bea un pic de *limoncello* la prânz în timpul săptămânii. Culturile din nordul Europei sunt uscate în măsura în care nu acceptă alcoolul dimineața, dar prevăd o beție masivă vineri seara. De unde denumirile ocazionale ale celor două practici: „consum în stil continental", respectiv „consum în exces".

Chiar și pe atunci, conchistadorii spanioli erau „uzi". Le plăcea vinul, din care gustau toată ziua, dar foarte rar se făceau praf. Conform teoriei de mai sus, aztecii erau „uscați". În cea mai mare parte a timpului nu aveau voie să se atingă de băutură, și atunci se aplicau toate legile enumerate mai sus. Dar în ziua unei sărbători religioase – de exemplu, una dedicată celor 400 de iepuri bețivi – își beau și mințile. Se îmbătau apocaliptic și religios și, la fel ca egiptenii și chinezii antici înaintea lor, se foloseau de alcool pentru a intra în contact cu divinitatea.

Apoi, tot restul lunii nu beau deloc.

Acest sistem ar fi putut funcționa foarte bine, cu condiția să nu vină nimeni să te cucerească și să-ți distrugă calendarul religios – adică exact ce li s-a întâmplat aztecilor. O cultură uscată se poate descurca foarte bine în condiții de consum excesiv vinerea și abstinență lunea, dar cineva *trebuie să știe* ce zi a săptămânii e. Și când iezuiții au terminat cu ei, această informație vitală se pierduse.

În acest punct, alcoolismul devine pandemic, ceea ce s-a și întâmplat în Mexicul spaniol. Preoții catolici aveau chiar o teorie conform căreia Satan îi împingea pe

băştinaşi către dipsomanie spre a-i împiedica să devină buni creştini. Însă, conform teoriei noastre, se întâmpla exact pe dos. Tocmai relaxarea regulilor şi dezorientarea socială produse de creştinism i-au dus pe cei cuceriţi spre consumul perpetuu de *pulque*.

Teoria explică şi puţinele lucruri pe care le ştim despre alţi beţivi amerindieni precolumbieni – nu că am şti multe, iar informaţiile pe care le avem sunt răspândite pe distanţe de mii de kilometri. Ştim, de exemplu, că locuitorii din Zumbagua, Ecuador, beau pentru a comunica cu spiritele strămoşilor, ba chiar cred că, dacă bei atât de mult încât să vomiţi, voma devine hrană pentru spiritele morţilor.

Totuşi, vechea cultură nu a fost complet distrusă. În Mexic se mai foloseşte şi azi expresia „beat ca 400 de iepuri".

Capitolul 14

Moda ginului

Madam Geneva

Madam Geneva nu are absolut nicio legătură cu orașul Geneva. A fost în schimb zeița britanică a ginului, ceea ce o face mult mai interesantă decât orice vine din Elveția. Numele ei provine din franțuzescul vechi *genevre*, care înseamnă ienupăr. Acest cuvânt a trecut în olandeză ca *jenever*, tot ienupăr, dar și băutura alcoolică incoloră în care ienupărul e principala plantă aromatizantă – și pe care o numim azi gin.

Au supraviețuit foarte puține imagini ale acestei neobișnuite doamne și e ciudat pentru că, la vremea ei, era o celebritate. În cinstea ei, poeții au scris poeme și piese de teatru cu titluri atractive cum ar fi *Mother Gin: A Tragic-Comical Eclogue* (1737)*, iar la înmormântarea ei, organizată de câteva ori, s-au adunat mulțimi imense.

---

* *Mama Gin. O eglogă tragicomică* (n.tr.).

A fost o eroină feministă mondenă, „foarte prețuită de cele de același sex cu ea, chiar și de cele de cea mai bună condiție, fiind primită în *apartamentele lor private*, mereu *aproape* ca să aducă alinare pentru numeroasele dezamăgiri și suferințe care se abat în mod atât de nefericit asupra părții fragile a Creației" (adică femeile).

E o realizare pentru o zeiță „cu obârșie umilă și obscură, în așa măsură încât cei care nu-i erau prieteni îi reproșau adesea că se trăgea din Răhățeni, o expresie folosită în general pentru a indica o persoană de joasă condiție și de neam prost". Cel puțin acesta e pedigriul care apare în *The Life of Mother Gin; containing, a True and Faithful Relation of her Conduct and Politicks* (1736)*. Dar, în realitate, familia ei are rădăcini mult mai vechi.

O istorie a tăriilor

Istoria tăriilor e o chestiune problematică, dar merită să o rezumăm rapid. Ar trebui să răspundem la câteva întrebări.

1. Când a fost inventată distilarea?
2. Când au distilat oamenii *alcool?*
3. Când le-a venit ideea să bea alcool distilat?
4. Când au început să producă în masă alcool distilat, astfel încât tot bețivul să și-l permită?

---

* *Viața Mamei Gin; cu o relatare fidelă asupra purtării și ideilor ei* (n.tr.).

În mare, răspunsul e că grecii antici cunoșteau cu siguranță distilarea acum mai bine de 2.000 de ani, dar nu avem dovezi că distilau alcool. În schimb, își iroseau invenția producând apă potabilă.

Majoritatea cercetătorilor atribuie inventarea alcoolului distilat învățaților arabi nord-africani din secolul al X-lea d.Hr. Dar aceștia erau chimiști. Îi interesa chimia și nu (neapărat) beția. Sunt multe discuții în această privință și unii cred că Abu Nuwas (vezi capitolul 10) menționează băuturile spirtoase. Dar nu putem fi siguri. Cert e că ideea nu a prins nici în Africa și nici în Europa.

Mai târziu apar tot felul de piste promițătoare: lucruri care *par a fi* tării, dar poate că nu sunt. De exemplu, în secolul al XII-lea niște soldați englezi aflați în slujba lui Henric al II-lea prădau voioși o mânăstire din Irlanda, când au dat peste câteva butoaie cu o băutură neidentificată care i-a ars pe gât și i-a pleoștit rapid. *Sună* a tărie și chiar asta ar putea fi. Până la urmă, mânăstirile erau centre ale științei și ale băuturii. Dar putea fi doar bere tare, aromatizată. Chiar că nu vom ști niciodată sigur.

Nu ne ajută nici faptul că lucrările medievale de alchimie și medicină sunt scrise de obicei în limbaje codate sau sunt îngrozitor de obscure. Dar, cam de prin secolul al XV-lea, începem să avem mențiuni despre alcoolul distilat folosit ca medicament în doze foarte mici. Se poate ca unii bolnavi să fi descoperit că medicamentul avea un gust bun și îi îmbăta. Au cerut mai mult. Totuși, tăria era foarte scumpă.

În 1495, Iacob al IV-lea al Scoției a cumpărat câteva butoaie cu whisky – sau *aqua vitae,* cum era numit – de la o mânăstire. Comanda pare să fi reprezentat echivalentul a câteva sute de sticle, mai mult decât e necesar în scopuri medicale. Dar Iacob al IV-lea era rege și își permitea, iar mânăstirea era o instituție specializată și probabil unul dintre foarte puținele locuri în care se producea tărie în cantități mari.

O sută de ani mai târziu, în Londra era o cârciumă – chiar la ieșire – care servea *aqua vitae*. Era încă o băutură nouă, de care majoritatea oamenilor nici măcar nu auziseră. Apoi, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Europa de Vest a început să se dea în vânt după tărie. Francezii s-au apucat brusc să fabrice coniac, iar olandezii *jenever.* Între timp, englezii au fost ocupați cu un război civil și apoi au fost conduși de puritani, care nu erau foarte interesați de tării.

Odată cu Restaurația, aristocrația engleză a năvălit înapoi din Franța aducând preferințe noi pentru tot felul de băuturi stranii recent descoperite: șampanie, vermut și coniac. Acestea au devenit băuturile nobilimii. Dar englezii nu erau foarte convinși de noua lor aristocrație franțuzită, iar în 1688 situația a atins un nou punct critic, Anglia și-a retrimis monarhul în exil în Franța și în locul lui a importat o monarhie olandeză nouă, pe William și Mary. Iar William a adus cu el ginul.

Ginul

Ginul a devenit popular în Anglia din patru motive: monarhia, soldații, religia și sfârșitul foametei în lume. De fapt, toate sunt motive bune. Unii istorici ar adăuga și „ura față de francezi", deci am avea cinci.

Mai întâi, monarhia. Regelui William al III-lea îi plăcea ginul pentru că era olandez și tuturor olandezilor le plăcea ginul.

Al doilea motiv, soldații. Soldaților olandezi le plăcea ginul din două motive. Pentru că erau olandezi și pentru că ginul le insufla o anumită formă de vitejie, pe care și azi o numim „curaj olandez"*. Al treilea motiv – în această perioadă țările europene se războiau constant între ele, de obicei din cauza disensiunilor dintre catolici și protestanți. Anglia și Olanda erau țări protestante, așa că soldații englezi luptau alături de cei olandezi, beau cot la cot cu ei și se întorceau acasă mahmuri și cu o pasiune pentru gin. Ginul era, așadar, o băutură soldățească și protestantă.

Al patrulea motiv – sfârșitul foametei în lume. Din cele mai vechi timpuri și probabil mai dinainte, fiecare țară din lume a avut probleme din cauza unor ani proști pentru recoltă. Într-un an normal, agricultorii produceau suficiente grâne cât să hrănească pe toată lumea. Nu produceau mai mult fiindcă nu ar fi putut vinde surplusul. Din când în când, totuși, venea câte un an cu recoltă slabă. Când se întâmpla acest lucru era penurie

---

* *Dutch courage*, fals sentiment de încredere în sine dat de consumul de alcool (n.tr.).

de cereale, ceea ce nu părea să-i supere câtuși de puțin pe agricultori.

Un aspect curios al economiei agricole e că o recoltă slabă înseamnă mai puține cereale; mai puține cereale înseamnă prețuri mai mari la cereale; aceste prețuri mai mari însemnau că fermierii câștigau la fel de mult într-un an prost ca într-un an bun, dar munceau mai puțin.

Cei care sufereau în anii proști pentru agricultură erau săracii și guvernul. Guvernul suferea cel mai mult, pentru că trebuia să facă față nemulțumirilor săracilor și răscoalelor lor.

William al III-lea credea că a rezolvat problema. Ginul se face din cereale, iar calitatea cerealelor nu contează foarte mult. Odată amestecul fermentat și distilat, nu-ți mai dai seama după gust. Astfel, dacă reușea să transforme ginul într-o băutură populară în Anglia, avea să creeze o piață uriașă pentru grânele în plus din anii normali; și asta însemna că, atunci când recolta era slabă, exista un surplus care să acopere nevoile. Poate că nu era un surplus de cea mai bună calitate, dar era comestibil. Astfel, putea pune capăt foametei pentru totdeauna. Dar pentru asta trebuia să transforme ginul într-o băutură extrem de populară.

În primul rând, trebuia să faci astfel încât ginul să fie mai la îndemână decât berea. Trebuia să-l scuteşti de orice taxe, să nu-l reglementezi și să permiți oricui voia să-l distileze s-o facă. Mai trebuia să interzici importul de coniac franțuzesc. Dar William al III-lea se ocupase deja de asta, pentru că, asemenea oricărui rege englez cu scaun la cap, deja pornise un război cu Franța.

Și așa a ajuns Madam Geneva, fiica xenofobă a unei mame olandeze și a unui soldat englez, în terifianta metropolă a Londrei.

Londra

În 1700 Londra era cel mai mare oraș din Europa. Asta constituia o problemă. Societatea engleză era remarcabil de bine ordonată, atât timp cât oamenii locuiau în unități administrative mici, de preferat sate. Nu exista o forță polițienească în adevăratul sens al cuvântului, dar la sat nici nu era nevoie de așa ceva. Toată lumea cunoștea pe toată lumea. După standardele noastre existau foarte puține legi interne, dar ele nu erau neapărat necesare. Cât timp trăiai la sat, unde toată lumea stătea cu nasul înfipt în treburile tuturor celorlalți, presiunea socială era suficientă pentru respectarea normelor societății. Ordinea socială se păstra de minune cu câteva bârfe și țistuieli dezaprobatoare. Nimeni nu-și putea depăși condiția socială, nimeni nu putea pretinde a fi altceva decât era, nimeni nu putea scăpa de propriul trecut.

Exista chiar și un sistem de asigurări sociale, parohia. Dacă un enoriaș sărac era lovit de necazuri, putea apela la mila parohiei și primea ceva. Nu mult. Dar sărăcia absolută era de obicei evitată.

Și apoi toată lumea s-a mutat la Londra. Nu au făcut-o toți în același timp, dar în măsura în care ne interesează pe noi, ar fi putut foarte bine s-o facă. Se zicea că străzile Londrei erau pavate cu aur. Bărbații se puteau

îmbogăți, femeile se puteau căsători cu bogați. În Londra totul era posibil, oricine putea deveni orice dorea. Londra era diferită.

Iar Londra chiar era diferită. În Anglia mai existau doar două orașe cu populația de peste 20.000 de locuitori. Londra avea 600.000. Nimeni nu mai văzuse așa ceva. Viața căpăta dimensiuni complet noi. Puteai fi anonim. Oamenii se mirau că puteai merge pe o stradă fără să întâlnești *niciun* cunoscut. Era atât de uimitor, încât se scriau articole de ziar despre asta.

Puteai să te îmbraci frumos. Și, dacă te îmbrăcai ca un gentleman, nimeni nu știa dacă erai sau nu unul. Lucru de asemenea uimitor. Întreaga ordine socială se răsturnase fundamental. Individul ăla care arată ca un gentleman ar putea să nu fie un gentleman; iar cel în zdrențe s-ar putea să fi fost un gentleman cu o zi înainte – era vremea primului mare colaps al bursei, cunoscut sub numele de Bula speculativă a Companiei Mărilor Sudului. Londra era plină de oameni care pretindeau că fuseseră eroi în război și te băteau dacă nu li te adresai cu „Căpitane". Puteai să joci teatru și să-ți faci de cap și, pentru că nimeni nu știa cine erai, scăpai basma curată. Orice era posibil, inclusiv sărăcia absolută. Sistemul serviciilor sociale al parohiilor funcționa numai în parohia din care veneai. În Londra, dacă erai sărac, erai pe cont propriu.

Nu chiar pe cont propriu. Existau mulți alți săraci. Trăiau în mahalale și locuințe improvizate nu departe de Westminster și East End. Oamenii care locuiau aici erau îngrozitor de săraci. Aveau nevoie să uite. Aveau nevoie

de o băutură complet nereglementată, care să te îmbete foarte tare și foarte repede, neimpozitată și astfel neobișnuit de ieftină. Aveau nevoie să bea până leșinau în patul lor de săraci. Aveau nevoie de Madam Geneva, de alinarea maternă; sau, conform sloganului obișnuit pe atunci, „Beat pentru un penny. Mort de beat pentru doi penny. Paie curate pe gratis".

Consumul de gin

Pe tot parcursul acestei cărți încerc să consemnez cine, unde și când bea. Dincolo de toată vorbăria socio-economică de mai sus, totuși de unde își lua un londonez sărac ginul? Și când? Și de la cine? Iar răspunsul e absolut de peste tot, tot timpul și de la toată lumea.

Ca să deschizi o prăvălie cu gin nu aveai nevoie de mai nimic. Mă rog, aveai nevoie de gin. Ca să faci rost, mergeai la una dintre marile distilerii (numite distilerii de malț) și cumpărai patru-cinci litri. Îl aduceai acasă și îl distilai *a doua* oară. Acest detaliu e important, pentru că astfel ginul devenea mult mai tare decât cel de astăzi. Cercetătorii încă nu s-au pus de acord, dar se pare că avea o concentrație de alcool de aproximativ 80%, cam dublu față de orice se găsește azi. În timpul celei de-a doua distilări puteai amesteca și niște arome în băutură. Ienupărul e important (dar nu indispensabil, cum vom vedea), dar puteai adăuga orice ți se părea potrivit. Ceva care să-i dea farmec. Terebentina era printre ingredientele preferate, la fel și acidul sulfuric. Niciuna dintre ele

nu-ți face bine, dar asta nu conta. Acum aveai o prăvălie cu gin.

O asemenea prăvălie era o cămăruță într-o clădire sărăcăcioasă. Și asta era tot. *London Magazine* nota că în zonele sărace „se vinde într-o parte sau alta a aproape oricărei case, adesea în pivnițe și uneori în pod". Nu exagerau. Se știe că în St Giles (imediat la sud de locul în care azi se găsește British Museum) o încăpere din cinci era o prăvălie cu gin, înțesată de săraci murdari care-și înecau amarul sau care dormeau muți de beți.

Și, dacă nu voiai să te oboseșți coborând scările până în pivniță sau urcându-le până în pod, îți puteai cumpăra gin de pe stradă. Oriunde. De la oricine.

> Nicio gloată modernă nu poate subzista mult fără prietenul ei iubit, care îi încurajează lenea, geneva*, acel antidot infailibil împotriva grijii și minimei reflecții; acesta, administrat des, vindecă durerea gândului treaz și în scurt timp înlătură conștiința apăsătoare a celor mai stringente nevoi. Comercianții care îl vând mulțimii cu acest scop sunt în general pleava ambelor sexe, dar majoritatea sunt oameni bătuți de soartă, care și-au irosit tinerețea. Iată un moșneag jegos, cu peruca putrezită, înghesuit într-un colț, îmbiind trecătorii cu paharul. Iată un altul în zdrențe, cu câteva sticle într-un coș, cum se agită pe unde gloata e mai rară și își chinuie gâtlejul strigându-și marfa; în timp ce, mai

* Denumirea inițială sub care era cunoscut ginul fabricat după rețeta olandeză (n.tr.).

> încolo, poți vedea capul unui al treilea, care s-a aventurat în mijlocul apei și își vede de treabă purtat de curenți [vorbește despre un barcagiu de pe Tamisa]. Mai sus, o babă decrepită șade beată și visează pe o boccea, iar alături de ea, într-o haină soldățească, scorpia de fiică-sa vinde alinarea bețivanilor cu mare iscusință. Nu se înțeleg decât sudălmi și vorbe rușinoase, cu blesteme la fiecare două cuvinte, pe care și le spun sieși sau celor cu care vorbesc, fără să schimbe nimic din înțelesul lor.

Cât ai băut? Litri întregi. Sigur, poate părea greu de crezut. Am menționat mai sus că băutura putea ajunge la 80% concentrație de alcool, iar o ființă umană nu poate supraviețui după ce a băut mai mulți litri din așa ceva. Prin urmare, oamenii nu supraviețuiau. Mureau. Numărul de relatări despre oameni căzuți morți în prăvăliile cu gin e fenomenal și deprimant. În 1741 niște londonezi s-au întâlnit cu un zilier din Newington Green, la marginea unui teren agricol. Ca să se distreze, l-au convins, „în glumă, cum spuneau chiar ei, să bea 1,5-2 litri de gin, oferindu-i doi șilingi pentru fiecare litru, lucru pe care nu a reușit să-l ducă la capăt, căci a căzut și a murit pe loc".

Acest exemplu este sugestiv. Parțial pentru că e vorba de un țărănoi care sosește la Londra și moare imediat din cauza ginului. Dar și pentru că *nu avea de unde să știe*. Țăranii erau obișnuiți să bea litri de bere și o consumau în orice moment al zilei, inclusiv la micul dejun. De ce n-ar bea și o stacană din chestia asta nouă?

Pentru noi, răspunsul e evident. Dar noi beneficiem de pe urma faptului că trăim într-o societate care a petrecut 300 de ani făcând loc tăriilor în practicile sociale. Un drog nou e un lucru periculos nu pentru că drogul e periculos în sine, ci fiindcă societatea încă nu a apucat să impună reguli după care poate fi consumat. Teoretic, e posibil ca într-un viitor îndepărtat să dezvoltăm norme sociale privind consumul de cocaină *crack*. Toată lumea va ști atunci că fumezi *crack* numai joia, desigur, la ora ceaiului și doar un cristal mic de tot. Bunica va încălzi pipa în timp ce conversezi politicos cu vicarul, care servește pe toată lumea cu prăjiturele. *Crack* se servește *întotdeauna* cu prăjiturele.

Dar nu așa se întâmplă azi. Și nu așa se consuma ginul pe atunci. Nu trebuia să bei litri întregi. O „porție" normală era de 120 de mililitri. După care puteai să bei și apă, dacă aveai chef. Chiar și așa, asemenea cantități ar îmbolnăvi orice băutor modern.

Consumul de alcool scăpase de sub control, ceea ce îi îngrozea pe cei care trebuiau să stăpânească societatea – clasele superioare. Pe atunci trăia un tip de treabă pe nume William Bird, care avea o casă frumoasă în Kensington. Avea și o servitoare pe nume Jane Andrews. Într-o zi din martie 1736, William a ieșit cu treburi și a lăsat casa în grija lui Jane. Ca o fată responsabilă ce era, Jane

> a închis ușile și a mers în Kensington Town la o prăvălie cu gin la care mergea de obicei și acolo a dat de un toboșar al gărzilor pe care-l cunoștea, un coșar și o femeie care făcea un popas în călătoria ei. I-a invitat în

> casa stăpânului ei și cu toții au băut pe săturate de la zece dimineața până la patru după-amiaza, când Jane Andrews le-a propus tuturor [...] să se bage în pat împreună; așa că au închis ușile și ferestrele și, deși era doar ora patru după-amiaza, s-au dezbrăcat tuspatru și s-au băgat într-un singur pat (cum spunea menajera, *pentru variațiuni pe aceeași temă*) și au stat acolo până când o mulțime de oameni, prinzând veste de ce făceau, s-au dus la ușă și au deranjat fericitele cupluri.

Povestea îți dă fiori nu numai când te gândești ce ar putea să facă un coșar din cearșafurile tale impecabile, ci și din cauza dezordinii sociale pe care o reprezintă. Imaginează-ți că ești genul de individ bogat care angajează servitori și citești despre cazul ăsta în ziar. Te-ai teme să mai pleci vreodată de acasă. Când un coșar face variațiuni pe aceeași temă în patul *tău*, practic ai de-a face cu o revoluție.

Te cutremuri și la gândul că Jane era femeie, la fel ca Madam Geneva. Femeilor le plăcea ginul. Era o băutură cu totul unisex. Sexul frumos consumase până atunci și bere, dar nu în cantități uriașe. Ginul, poate pentru că se bea la oraș, poate fiindcă era nou și la modă, era preferatul doamnelor. Acest lucru îi deranja pe bărbați, care au scris nenumărate articole despre cum ginul le făcea pe fete impudice și lascive (un lucru rău) și le împingea către sex, care ducea la sarcină, în timpul căreia fătul avea de suferit din cauza consumului de cantități mari de gin (ceea ce era adevărat). Și apoi, când se năștea bebelușul diform, tot ginul le transforma

în mame și doici rele. Mă tem că și această ultimă parte e adevărată. În timp ce o doică pe nume Mary Estwick zăcea inconștientă din cauza alcoolului, copilul care-i fusese lăsat în grijă a luat foc. Ați putea crede că a fost vorba de neglijență, dar legistul a decis că era o femeie bună și că totul se întâmplase din cauza „nenorocitei de băuturi". Oricum, o altă doică a făcut-o și mai lată când, în timp ce întețea focul, a încurcat copilul cu un buștean – cu consecințe previzibile. Și apoi a fost Judith Defour, care avea să devină imaginea emblematică a ginului.

Judith Defour era o femeie nevoiașă căreia îi plăcea ginul. Avea o fetiță, Mary, în vârstă de doi ani. Tatăl fetiței le părăsise de mult și Judith nu avea cu ce să o hrănească, așa că a trimis-o să trăiască la azilul parohial, unde a primit un set frumos de haine nou-nouțe. Într-o duminică dimineața, Judith a ieșit din Brick Lane, a traversat câmpul spre azilul parohial și a cerut să o scoată pe Mary la plimbare pentru o zi.

Au plecat pe la zece dimineața, iar după-amiază, la un moment dat, Judith s-a întâlnit cu o femeie pe nume Sukey și s-au apucat să bea gin împreună. Apoi, pe la șapte seara, au rămas fără bani. Conform spuselor lui Judith, Sukey a avut minunata idee de a vinde hainele lui Mary ca să cumpere gin. Era ianuarie, deci era deja întuneric. Au dezbrăcat-o pe micuța Mary și au lăsat-o într-un șanț pe câmp, apoi s-au întors în Londra să-și mai ia gin. Dar Mary plângea încontinuu în șanțul cel rece, iar Judith nu a putut s-o lase acolo așa. Așa că Judith Defour s-a întors la Mary, a scos-o

din șanț și a strangulat-o. Apoi a pus corpul fiicei sale înapoi în șanț și a plecat să se îmbete. După cum a mărturisit, „Și, după aceea, am plecat împreună și am vândut haina și corsetul pentru un șiling, iar fusta și ciorapii pentru patru penny. Am împărțit banii și ne-am luat un gin".

Mai târziu în acea seară, Judith Defour le-a spus colegelor de muncă ce făcuse. A fost judecată și spânzurată.

E important să menționăm că nu toate femeile își ucideau copiii pentru gin. Potrivit mamei ei, Judith Defour „nu a fost niciodată în toate mințile, mereu a fost cam rătăcită". Când vorbim despre nebunia ginului, e dificil să distingem o poveste de groază inventată de una reală. Au existat totuși cel puțin două cazuri de femei care au băut gin și au intrat în combustie spontană[1]. Cu toate acestea, Judith Defour a fost întruchiparea a tot ce detesta lumea în legătură cu ginul, ducând direct la Legea ginului din 1736.

Interzicerea

Ginul a ajuns în Anglia în anii 1690. Până în anii 1720, oamenii începuseră să observe că străzile Londrei erau pline de bețivi inconștienți care-și vânduseră hainele pentru gin (nuditatea în public era o altă problemă). În 1729 s-a dat prima Lege a ginului, ce reglementa și

1. Aceste cazuri au fost luate în serios și discutate la Royal Society.

taxa ginul, definit ca băutură spirtoasă aromatizată cu ienupăr. Producătorii au ocolit-o cu viclenie, evitând să adauge ienupăr în tărie. Vindeau stropșeală pură și apoi, ca s-o facă și mai lată, au numit-o „coniac parlamentar".

O lege la fel de eficientă s-a aprobat în 1733, dar după cazul domnișoarei Defour lucrurile au devenit ceva mai serioase. Legea din 1736 prevedea că toți vânzătorii de gin trebuiau să obțină o autorizație care costa 50 de lire pe an, o sumă enormă la vremea aceea – mult peste zece mii de lire sterline la valoarea de azi. Oamenii au ocolit cu viclenie și această lege – nu și-au luat autorizație, dar au continuat să vândă gin. De fapt, s-au cumpărat doar două autorizații.

Așa că guvernul, care trebuia să arate că era călare pe situație, a oferit o recompensă oricui era dispus să toarne un vânzător ilegal de gin. Recompensa era substanțială și mulți oameni au devenit informatori. Lumea s-a descurcat și în această situație, formând bande care omorau informatorii în bătaie. Între timp, ca să facă rost de gin, au recurs la pisici măsluite.

Pentru că inventatorul pisicii măsluite, Dudley Bradstreet, a scris o autobiografie, mi se pare cinstit să redau povestea cu cuvintele lui:

> Fiindcă lumea făcea scandal și își cerea băutura atât de îndrăgită, pe care tot mai puțini îndrăzneau să o vândă, curând mi-a venit ideea să mă aventurez în acest comerț. Am cumpărat legea și am citit-o de câteva ori și am descoperit că nu autoriza să se intre cu forța,

iar informatorul trebuia să știe numele persoanei care închiriase casa în care se vindea băutura. Ca să evit acest lucru, am convins o cunoștință să închirieze o casă în Blue Anchor Alley în parohia St. Luke's, iar această cunoștință mi-a făcut serviciul cu discreție; apoi am zăvorât-o bine și [...] am cumpărat din Moorfields o firmă cu o pisică și am bătut-o în cuie la o fereastră de la stradă; apoi am pus să fie montată o țeavă de plumb sub laba pisicii, cu capătul cel mic ieșit în afară cam doi centimetri; la capătul dinăuntru am prins o pâlnie.

După ce casa a fost pusă la punct ca să mă apuc de treabă, am cercetat care distilerie din Londra vindea cel mai bun gin și mai mulți oameni m-au asigurat că era vorba de domnul L-dale din Holborn: la el m-am dus și i-am oferit treisprezece lire, toți banii mei, cu excepția a doi șilingi, și i-am povestit planul meu, pe care l-a și aprobat. Încărcătura a fost trimisă la casa mea, care avea în spate o cale de acces. După ce am primit băutura, am pus pe cineva să informeze câțiva oameni că se va vinde gin la pisica de la fereastra mea a doua zi, cu condiția ca mușteriii să pună banii în gura ei, de unde printr-o gaură aceștia ajungeau la mine. Noaptea m-am instalat în ascunzătoare și m-am trezit devreme a doua zi dimineață ca să fiu pregătit pentru clienți; au trecut aproape trei ore până să vină cineva, ceea ce aproape m-a făcut să renunț la plan; în cele din urmă, am auzit clinchetul banilor și o voce plăcută spunând: „Pisi, dă-mi gin de doi penny". I-am spus imediat prin tub să ia băutura de la țeava de sub laba pisicii, am măsurat și am turnat în pâlnie, apoi

clientul și-a primit băutura. Până la căderea nopții am făcut șase șilingi, a doua zi peste treizeci, apoi trei sau patru lire pe zi.

Și-a risipit banii pe prostituate și pe stridii.

Așa-numitele mașinării „Pis și miau" au devenit populare în toată Londra. Grupuri de săraci se adunau să bea de la pisică. Legea ginului părea aproape caraghioasă; guvernul părea lipsit de putere, iar Londra trebuie să fi arătat astfel fabulos.

Așa că guvernul a dat alte legi ale ginului. Prea multe ca să vă plictisesc cu ele aici. În anii 1740 guvernului i-a venit o idee importantă – să nu interzică direct ginul, nici să-l taxeze masiv, ci cu sume mici și apoi să mărească sumele treptat. A fost o idee bună, dar dintr-un motiv necunoscut consumul de gin a început să scadă. Perioada de glorie îi apusese. Moda dispărea. Apoi, în anii 1750, s-a întâmplat ceva uimitor: o serie de ani proști pentru recoltă.

Penuria de grâne luată în calcul de William de Orania cu șaizeci de ani înainte s-a produs în sfârșit, dar erau destule grâne ca să se facă pâine pentru toată lumea. Era un miracol și, dacă nu muriseși sau nu intraseși în combustie spontană, ginul își făcuse treaba.

Moda trecuse. Dar ginul schimbase irevocabil societatea engleză. Clasele conducătoare se temeau acum teribil de săracii din orașe. Nu numai că le displăcea faptul că aceștia se îmbătau, dar nu agreau nici lipsa lor de respect față de lege și nici organizarea lor în gloate violente. Ginul a creat o clasă inferioară vizibilă

pe străzile pavate ale Londrei. Și singurul lucru rațional pe care-l poți face cu o clasă inferioară vizibilă e să o deportezi pe un alt continent. Iată cum s-au născut America și Australia.

Capitolul 15

Australia

Australia ar fi trebuit să fie o colonie „uscată". Dintre toate planurile din istorie care nu prea au reușit – cucerirea Moscovei de către Napoleon, Marele Salt Înainte al lui Mao, Reichul de O Mie de Ani al lui Hitler –, acesta e preferatul meu.

Lordul Sydney, cel care a conceput Australia, avea o idee mai degrabă utopică și grozav de morală cu privire la cum trebuia să arate acest loc. Deținuții nu erau trimiși acolo ca să sufere, ci ca să fie reeducați, iar agenții reformei aveau să fie munca grea și aerul curat și natura și alte astfel de lucruri vag reconfortante. Banii și alcoolul trebuiau să lipsească – pentru că fără ele nu aveau să fie fărădelegi.

Planul nu a ajuns foarte departe. De fapt, nu a ajuns decât până la Portsmouth. Prima flotă, care a ridicat ancora în 1787, era alcătuită din trei grupuri. Erau condamnații, soldații care trebuiau să-i păzească pe condamnați și marinarii angajați să-i ducă acolo și apoi să se întoarcă direct acasă. Marinarilor li s-a permis să ia

cu ei ceva băutură. Soldaților li s-a spus că nu aveau voie. Nu au primit vestea foarte bine. De fapt, au fost „profund mâhniți" și au scris o petiție către comandantul lor pentru a-l informa. Au adăugat că alcoolul era „o cerință indispensabilă pentru viețile noastre, pe care schimbarea climei și oboseala extremă [...] le pot pune în pericol".

Lordul Sydney a fost informat cu privire la „nemulțumirea trupelor" și a dat înapoi, însă doar parțial. Le-a permis soldaților (și numai soldaților) să dețină alcool în primii trei ani ai existenței coloniei. Apoi Australia urma să fie în sfârșit uscată.

Acea posibilă Australie era un loc minunat. O versiune preliminară a instrucțiunilor pentru guvernator – un fel de manifest al națiunii – precizează că acesta ar trebui

> să pună în aplicare riguros legile împotriva blasfemiei, sacrilegiului, adulterului, desfrânării, poligamiei, incestului, profanării Zilei Domnului, înjurăturilor și beției...

Și bănuiesc că a funcționat parțial, sau eu cel puțin nu am auzit de vreun australian poligam.

În fine, prima flotă a ajuns în Australia și a început descărcarea, un lucru mult mai complicat decât pare. Mai întâi au debarcat soldații. Apoi, câteva zile mai târziu, au fost debarcați condamnații. După alte câteva zile, condamnatele. Medicul flotei a descris veselul eveniment: „Condamnații au ajuns la ele la scurt timp după debarcare și e peste puterile mele să descriu scenele de dezmăț și revoltă care s-au petrecut în acea noapte". Dumnezeu și-a făcut cunoscută opinia trimițând în

acea noapte un trăsnet care a ucis șapte oi din colonie și un porc.

Dar adevărata problemă a apărut la descărcarea băuturii. Arthur Phillip, primul guvernator, văzuse ce li se întâmplase femeilor și nu voia ca aceeași soartă să se abată și asupra unui lucru pe care chiar îl prețuia. Deci băutura coloniei a fost lăsată să aștepte în nava-magazie a primei flote, *Fishburn,* până s-a construit un depozit sigur pentru tărie[1]. Phillip a avut perfectă dreptate să-și ia această precauție; în timpul guvernării sale, majoritatea delictelor din colonie au constat fie în încercări de a fura prețioasa băutură, fie în agresiuni comise sub influența ei.

Când anume au avut loc primele încercări de producere a alcoolului la domiciliu rămâne o chestiune controversată, dar putem estima fără exagerare că acest lucru s-a petrecut din prima zi. Prima consemnare clară datează din 1793. Peisajul Australiei a fost (și este) un loc neprietenos în care toate plantele și animalele erau (și sunt) create de un Dumnezeu înveninat și răzbunător. Dar pentru a ne imagina cât de îngrozitor era de fapt în New South Wales, trebuie să ne amintim că pe atunci nu existau refrigerarea și nici aerul condiționat. Era Australia fără o bere rece. În primii ani, totul se rezumă la rom.

Bunătățile încă trebuiau importate. În 1972 o navă numită *Royal Admiral* a ajuns în golful Sydney încărcată

1. Nu am putut stabili cu certitudine acest lucru, dar, din câte îmi dau seama, prima clădire din New South Wales a fost un depozit securizat pentru băutură.

cu rom și bere. Phillip a autorizat vânzarea de bere, dar nu și de rom. Prin urmare, căpitanul a vândut berea legal și romul ilegal. Veselele urmări au fost consemnate de capelan.

> Consecința a fost o beție în masă. Câțiva coloniști, scăpând de restricțiile la care fuseseră supuși, s-au purtat cât se poate de urât, bătându-și nevestele, ucigându-și turmele, călcându-și în picioare ogoarele și distrugându-și unii altora proprietățile.

În 1792 Phillip s-a dat bătut și a plecat acasă. A fost înlocuit de Francis Grose[1], care a venit cu o soluție ceva mai bună la problema băuturii. Dacă nu puteai opri intrarea tăriilor în colonie, puteai măcar s-o controlezi. Spirtoasele *erau* în continuare ilegale, iar la Londra guvernul încă visa că New South Wales era un stup treaz, de o hărnicie capabilă să reabiliteze din punct de vedere moral. Așa că, atunci când, în 1793, o altă navă transportând rom a apărut în golf, Grose a spus că nu voia să îl cumpere, chiar nu voia, dar că se simțea „obligat" să o facă pentru a-l ține departe de condamnați. Apoi Grose le-a distribuit romul soldaților, care l-au vândut condamnaților cu un adaos de aproximativ 1.200%.

Guvernatorul Grose era militar, membru al batalionului special format pentru a păzi noua colonie: Corpul de armată New South Wales, cunoscut și sub numele de Regimentul 102 Infanterie, sau Trupele din golful Botany, sau Trupele Romului, Trupele Punciului cu Rom,

---

1. Fiul lui Francis Grose, marele lexicograf și acuarelist.

Regimentul Romului sau Condamnații. Trupele Romului erau cei mai răi soldați din armata britanică. Mulți dintre ei fuseseră pur și simplu dați afară din alte regimente și acceptaseră misiunea în Australia ca să nu fie trimiși la Curtea Marțială, închisoare sau spânzurătoare (alții au ales să fie spânzurați). Australia nu era o destinație tentantă. Nu găseai acolo războaie glorioase, nu făceai avere, nu erau fete frumoase de generali pe care să le seduci. Nu prea aveai ce să bei. Nu era India sau Africa de Sud sau alt loc plăcut. Era un continent neprietenos, fără agricultură, fără posibilitatea de a ține ceva la rece, unde toate femeile erau literalmente prostituate condamnate. Nu puteai face bani pentru că pur și simplu nu existau bani. Acea partea a planului lordului Sydney încă era valabilă.

Așadar, pe ce-și vindeau soldații romul? Răspunsul e crucial pentru a înțelege modul de funcționare a coloniei. Era o economie bazată pe troc, în care munca se presta pentru mâncare, pământ sau orice se întâmpla să ai în acel moment. Majoritatea populației era formată din deținuți în regim de muncă forțată; dacă voiai să facă ceva în plus față de ceea ce deja aveau de făcut, trebuia să le oferi ceva. Și singurul *lucru* care oferea *plăcere* în această văgăună de la antipozi era romul. Asta însemna că cine controla rezervele de rom controla întreaga colonie. În asta a constat geniul guvernatorului Grose.

Majoritatea istoricilor vor spune că romul era moneda de schimb în New South Wales, însă era mai mult de atât. Era un instrument de control social. Romul era un paradox: controlul distribuției lui era o formă de tiranie, dar consumul lui crea anarhie. Trupele Romului aveau să controleze afacerea cu rom în următorii douăzeci de

ani, ceea ce i-a îmbogățit pe soldați și, mai important, i-a făcut atotputernici. O serie întreagă de guvernatori au sosit de la Londra cu ordinul de a opri comerțul cu alcool, lucru imposibil, întrucât comerțul cu spirtoase era unica pârghie a puterii.

Următorul guvernator a fost John Hunter, sosit în 1795. Avea cu el o hârtie cu ordinul de a pune capăt comerțului cu rom. Soldații i-au spus politicos ce să facă cu bucata lui de hârtie. Un tânăr locotenent îndatoritor pe nume John Macarthur i-a explicat că romul era singurul lucru care-i făcea pe condamnați să muncească și Hunter și-a dat seama că nu prea putea face nimic. Știa că putea fi o prostie să distribui alcool unei populații formate exclusiv din infractori, dar nu s-a opus practicii. După un an de guvernare nota, cam amărât, că romul dusese la

> dispariția aproape totală a oricărui licăr de religiozitate; la încurajarea practicării jocurilor de noroc; la jafuri frecvente; și, sunt îngrijorat să adaug, la câteva crime recente și șocante și, pe scurt, la dispariția disciplinei și respectului față de treburile guvernării.

Dar existau și părți bune. Dumnezeu, de exemplu, cerea rom, de vreme ce prima biserică din Australia s-a construit prin munca prestată de condamnați. Aceștia au fost răsplătiți cu 25 de kilograme de carne, un kilogram și jumătate de tutun, două kilograme și jumătate de ceai și 90 de litri de rom. Probabil, pe condamnați i-a încălzit puțin ideea că înfăptuiau lucrarea Domnului, dar poate și acest gând se datora tot romului.

De asemenea, romul avea diverse dezavantaje. Nu găsim multe relatări despre cum arăta în realitate o băută. Dar jocurile de noroc par să fi fost un ingredient nelipsit. Aceasta era cu siguranță opinia singurului preot (nerecunoscător) al coloniei, care spune despre pariurile la beție că:

> Această îndeletnicire a ajuns la asemenea excese printre condamnați, încât despre unii se știe că, după ce și-au pierdut merindele, banii[1] și hainele de schimb, și-au jucat și hainele de pe ei, rămânând printre tovarășii lor la fel de goi și de indiferenți precum sunt băștinașii fără minte.

E important să menționăm că oamenii nu erau beți tot timpul. Alcoolul era limitat, căci doar limitându-l puteau Trupele Romului să rămână bogate și puternice. Într-un rar acces de onestitate, comandantul trupelor a scris că „limitările excesive impuse asupra importului de băuturi spirtoase au contribuit în mare măsură la creșterea dorinței coloniștilor de a și le procura și au sporit în mod categoric relele pe care erau menite să le reducă".

Așadar, încărcătura navei *Hope* a fost un instrument de instituire a haosului social și, în același timp, a controlului social. Condamnații „nu ezitau [așa spune preotul] să facă orice pentru a și-o procura și preferau ca în schimbul muncii să primească băutură mai degrabă decât orice alt articol de îmbrăcăminte sau alte provizii care li se puteau oferi".

1. Între timp, în economia australiană începuseră să apară monede de cupru și monedele de 8 reali.

Rebeliunea romului

Trebuia instaurată ordinea în colonie. Trebuia să mai dispară băutura. Și era nevoie de cineva care să țină în frâu nesuferitele Trupe ale Romului. Era nevoie de cineva de care să asculte toată lumea, împotriva căruia să nu se ridice nimeni. E deci oarecum surprinzător că în 1806 guvernul britanic l-a numit guvernator pe căpitanul William Bligh; da, același căpitan William Bligh din timpul revoltei de pe *Bounty*. Guvernul s-a gândit, pesemne, că revolta avusese loc cu șaptesprezece ani înainte și nimeni nu se va mai ridica vreodată împotriva lui Bligh.

Cu Bligh nu era ușor să te înțelegi. Părerea lui generală despre lume era că toți ceilalți se înșelau, iar el avea dreptate. Despre trupele din New South Wales considera că, în cel mai bun caz, erau „niște pidosnici[1], nemernici și ticăloși".

Lui Bligh nu-i plăcea deloc această „miliție periculoasă". Cu siguranță nu-i plăcea cum se holbau la fiica lui, Mary, și nu era dispus să facă nici cel mai mic compromis. Adversarul lui era căpitanul John Macarthur,

1. În acea vreme, *bugger* [în original, n.tr.] însemna aproape cu siguranță „homosexual". E destul de ciudat, pentru că mulți istorici cred că revolta de pe *Bounty* a fost rezultatul direct al unei relații neobișnuite dintre Bligh și Fletcher Christian. Când i s-a cerut să facă o descriere fizică a lui Christian, Bligh a menționat un tatuaj pe fundul acestuia. Poate că există și o explicație nevinovată pentru acest lucru, dar nu-mi vine acum în minte.

un soldat contrabandist necinstit și intrigant, care devenise cel mai bogat om din colonie. Bligh era un ticălos dintr-o bucată. Macarthur era un ticălos mincinos și viclean.

Bligh i-a confiscat lui Macarthur distileriile ilegale. Acesta s-a înfuriat și i-a cerut lui Bligh să-i returneze bunurile (complet ilegale). Bligh a refuzat și a dublat miza dându-l pe Macarthur în judecată. Macarthur s-a dus bucuros la tribunal. Știa că juriul urma să fie format din soldați și coloniști liberi pe care-i avea la degetul mic și cărora, mai mult, Bligh le era antipatic. De altfel, în ziua procesului jurații au început să-l aclame pe Macarthur, la fel ca soldații care se adunaseră ostentativ în jurul tribunalului. Bligh, care se născuse furios, a devenit tot mai furios. A trimis după comandantul regimentului, maiorul George Johnston, cerându-i să-și țină oamenii sub control. Johnston a răspuns printr-un bilet în care se scuza că se îmbătase cu o seară înainte și făcuse un accident cu trăsura, așa că n-avea ce face, se simțea cam rău.

Bligh s-a întors valvârtej la reședința guvernatorului, gândindu-se la următoarea lui mișcare. Macarthur, pe de altă parte, și-o plănuise deja pe a lui. Presupunea rom.

Când soldații l-au eliberat din temniță mai târziu în acea zi, Macarthur a pregătit o scrisoare prin care îl implora pe George Johnston să-l aresteze pe William Bligh și să preia comanda coloniei. A reușit să strângă imediat 140 de semnături. În aceeași seară, 300 de soldați s-au adunat la cazarmă. Au băut ceva. Apoi au pornit spre reședința guvernatorului cântând și zdrăngănind la instrumente muzicale. Veselia era destul de

mare. Mai nimeni nu le-a opus rezistență. De fapt, singura persoană care le-a stat în cale a fost fiica lui Bligh, Mary, care a încercat să înfrunte 300 de soldați cu umbrela ei de soare. Pe Bligh l-au găsit ascuns sub un pat.

Pe 26 ianuarie 1808, la exact douăzeci de ani de la debarcarea primei flote, a avut loc singura lovitură de stat militară din istoria Australiei. Această zi încă e sărbătorită ca Ziua Australiei (se sărbătorește debarcarea, nu lovitura de stat) și întregul eveniment e cunoscut în istorie sub numele de Rebeliunea romului.

George Johnston conducea acum Australia. Fusese primul soldat care pusese piciorul pe continent. Era acolo de la început. Se căsătorise chiar cu o condamnată, o hoață de dantelă pe nume Esther Abrahams, devenită acum prima doamnă. Pe străzi s-au ars efigii ale lui Bligh și soldații au sărbătorit punând oi la frigare, pentru că, fiind vorba despre Australia, totul trebuie să se încheie cu un grătar.

Și au băut rom.

Macquarie

Disciplina, întruchipată de Bligh, nu dăduse rezultate, iar Australia era acum în mâinile soldaților și ale celor necinstiți și sub influența romului. Acesta e momentul în care guvernul britanic a avut o idee genială. În 1809 a trimis un nou guvernator, perfect pentru continentul ticăloșit, un soldat dipsoman și escroc. Numele lui era Lachlan Macquarie, iar Trupele Romului n-au avut nicio șansă în fața lui.

Geniul lui Macquarie a constat în faptul că și-a dat seama că toți erau escroci, a acceptat acest lucru, s-a bucurat, apoi le-a tras țeapă tuturor. Acesta a fost începutul sistemului serviciilor de sănătate australian.

La Sydney nu exista un spital propriu-zis, ci o șandrama. Așa că, atunci când Macquarie a sosit cu instrucțiuni clare de la lordul Castlereagh, Secretarul de Stat pentru Colonii, să „interzică consumul de băuturi spirtoase", el le-a ignorat și și-a propus în primul rând să construiască spitale. S-a hotărât să-și finanțeze planul vânzând un monopol, și anume monopolul pe rom.

Macquarie a abordat trei coloniști liberi bogați și le-a făcut o ofertă: dreptul exclusiv de a importa 273.000 de litri de rom în următorii trei ani în schimbul unui spital nou-nouț. Avea chiar și planurile pregătite. Investitorii au studiat oferta și au înțeles că vor da lovitura. Costul construirii unui spital era nimic în comparație cu valoarea concesionării băuturii. Soldații probabil priveau de pe margine și se gândeau cum să ocolească sistemul. Nimeni n-a fost atent la detalii.

Macquarie avea în contract o clauză conform căreia guvernul își rezerva dreptul de a vinde orice băuturi spirtoase care deja îi aparțineau. Părea o clauză inofensivă și nu ar fi însemnat mare lucru dacă Macquarie nu ar fi depozitat în secret 345.000 de litri de rom.

Când investitorii și-au dat seama, era deja prea târziu. Macquarie obținuse un spital în valoare de 40.000 de lire sterline pe mai nimic, de fapt chiar pe nimic, fiindcă a continuat să taxeze romul importat cu greu de coloniști, încasând alte 9.000 de lire în bani gheață. Se

născuse sistemul de servicii de sănătate al Australiei, întemeiat pe o înșelăciune.

Singura parte proastă consta în faptul că spitalul era mai degrabă impropriu. Nu avea morgă, lucru încurajator, și nici băi – cam descurajant; iar clădirea, botezată imediat Spitalul Romului, a devenit curând cunoscută sub numele de Abatorul din Sydney. Astăzi este sediul parlamentului din New South Wales. Dar vulnerabilitățile clădirii sunt în mod cert rezultatul unicei vulnerabilități a lui Macquarie: își iubea soția. Lui Macquarie îi plăcea să numească lucruri și le numea după Elizabeth Macquarie. Și azi poți merge la cumpărături în Sydney pe Elizabeth Street sau poți naviga în golful Elizabeth. Sau poți vedea scaunul doamnei Macquarie lângă Grădina Botanică. Elizabeth Macquarie iubea arhitectura. Avea o bibliotecă întreagă cu cărți de specialitate. Era într-adevăr pasionată. Nu se știe sigur cine a fost arhitectul anonim al Spitalului Romului, dar a fost cineva foarte apropiat de guvernator și mai toți istoricii cred că trebuie să fi fost doamna Macquarie.

Alte băuturi

Australia s-a fondat pe rom. Romul a însemnat rebeliune și spital, putere și monedă de schimb potabilă. În zilele noastre asociem Australia cu vinul și berea, dar aceste băuturi au apărut mai târziu și te lasă la greu. Prima carte despre viticultură publicată în Australia a apărut în 1803, dar fusese tradusă din franceză și traducătorul uitase să inverseze anotimpurile, o omisiune care

a dus la tunderea viței-de-vie în ianuarie. Berea se făcea în cantități mici, în 1790 cel puțin. Dar nu era răcită și berea caldă nu prea e ce trebuie la antipozi. Azi romul e aproape uitat în țara pe care a creat-o, o țară plină de vii și bere Fosters. Dar să nu uităm (așa-zisul) cântec al primilor coloniști infractori:

> Scrie-ți numele pe spinarea mea
> Întinde-mi pielea pe toba ta
> Pe insula Pinchgut lasă-mă corbilor
> De acum și până-n vecii vecilor.
> Gălușcă de Norfolk oi înfuleca
> Ca de la o prună spaniolă zeama,
> Chiar și după cimpoiul de la Newgate oi dansa
> Numai rom de mi-ai da!

Capitolul 16

Cârciuma din Vestul Sălbatic

> Când te întâlnești cu cineva, bei; când te desparți, bei; când faci cunoștință cu cineva, bei; când faci un târg, bei; te cerți la băutură și te împaci tot la băutură.
>
> Frederick Marryat,
> *A Diary in America* (1839)

În 1797, cea mai mare distilerie din America producea 50.000 de litri de whisky pe an. Proprietarul ei era marele distilator al Americii începuturilor, un bărbat pe nume George Washington.

Povestea vieții lui Washington e neobișnuită. Înainte de a deveni un magnat al whisky-ului, făcuse oarecă carieră în politică și chiar în armată. Nu zăbovim mult asupra acestor lucruri. Pe scurt, în politică Washington candidase și pierduse. Apoi a candidat iar și a oferit băutură gratis electoratului. De această dată a câștigat.

Cheltuielile lui pentru candidatura la camera inferioară a parlamentului din Virginia colonială în 1758 au fost:

Cină pentru prieteni 3£ 0 șilingi 0 penny
60 de litri de vin la 10/6£ 15 șilingi 0 penny
1 litru și jumătate de brandy la 1/3 4 șilingi 4 penny
60 de litri de bere la 1/3 16 șilingi 3 penny
10 litri de cidru la 1/6 12 șilingi 0 penny
136 de litri de bere tare la 8 penny/1£ 0 șilingi 0 penny
400 de litri de punci
Cel mai bun rom de Barbados la 5/6£ 10 șilingi 0 penny
5,5 kilograme de zahăr rafinat 1/6 18 șilingi 9 penny
10 boluri cu punch la 2/6 fiecare 1£ 5 șilingi 0 penny
2 litri de rom la 7 penny fiecare 5 șilingi 7 penny
0,5 litri de vin 1 șiling 6 penny.

Erau doar 600 de alegători eligibili[1].

Cariera lui în armată e și mai puțin interesantă. În esență, a avut geniala idee de a dubla rațiile de rom ale oamenilor săi, provocând astfel un fenomen straniu cunoscut sub numele de SUA. După asta, a mai dus un mic război pentru a impune o taxă pe whisky. Și abia pe urmă s-a stabilit undeva și s-a apucat de treaba serioasă a distilării. A produs variate sortimente: whisky cvadruplu distilat, whisky de secară, whisky cu aromă de scorțișoară și tării obținute din mere, kaki și piersici. Era o afacere bună pentru că, în această nouă și stranie invenție numită America, tăriile erau la modă.

1. Aha. Adică aproximativ o jumătate de litru de bere, un pahar de vin și o jumătate de litru de rom pe alegător.

Între 1790 și 1830, consumul de spirtoase în SUA aproape s-a dublat, de la 23 la 43 de litri de persoană pe an. Iar pasiunea pentru tărie se datora în mare măsură înaintării spre vest.

La început, coloniile din America de Nord erau simple avanposturi ale culturii europene a consumului de alcool, așadar totul se învârtea în jurul berii. Pelerinii nu plănuiseră să acosteze la Plymouth Rock, însă nava *Mayflower* rămăsese fără bere, așa că au fost nevoiți să se oprească.

Deși apa de pe acest continent virgin era de fapt potabilă, au apărut curând fabrici de bere pentru că pelerinii, fiind europeni, încă strâmbau din nas când auzeau de apă și respectau în continuare regula lui Aelfric menționată în capitolul 9 (și foarte frecvent adaptată): „Bere dacă am, apă dacă nu am bere". Sau, după cum spunea un colonist puritan pe nume William Wood: apa americană „avea o consistență mai grasă și era mai închisă la culoare [...]; se crede că nu poate exista o apă mai bună nicăieri în lume [...] Dar eu tot prefer o bere bună".

Dar berea are un dezavantaj – transportul. Un butoi de bere e greu și, în comparație cu un butoi de tărie, nu conține foarte mult alcool. Dacă ești un colonist care te îndrepți spre vest prin locuri neumblate, iar în căruța ta cu coviltir nu încape orice și oricât, un butoi de whisky te va îmbăta mai zdravăn și te va ține mult mai mult decât unul de bere. În secunda în care ai părăsit civilizația și berăria (care sunt de fapt același lucru), îți dorești deja butoiul cu tărie și nu există loc mai bun de unde să-l

cumperi decât Mount Vernon. Până la urmă, proprietatea primise numele amiralului englez Edward Vernon, care purta haină din *grogram*[*] și era poreclit Bătrânul Grog. Vernon îndoia romul marinarilor săi cu apă, dând astfel și numele băuturii cunoscute drept *grog*.

Când pleca în sălbăticie, americanul lua cu el un butoi de whisky (sau țuică de piersici dacă se simțea *fabulos*) și astfel, cu cât te îndepărtai de New York, Philadelphia, Boston și lumea îmbibată în bere de pe coasta de est, cu atât observai că berea era înlocuită de tărie. Pur și simplu. Newyorkezii, ca și omologii lor britanici, încă beau bere la micul dejun. Și așa se face că un mic dejun în Kentucky era compus (în 1822) din „trei cocktailuri și o mână de tutun".

Aici, un cocktail e, în esență, exact ceea ce spune cuvântul: „Așadar, o *coadă de cocoș* e o băutură stimulantă compusă din tărie de orice fel, zahăr, apă și arome" (1806). Whisky la micul dejun n-ar fi consumat multă lume nici pe atunci, așa că, amestecându-l cu ceva suc de fructe sau cu ce aveai la îndemână, te puteai bucura de toate beneficiile pentru sănătate ale unui mic dejun alcoolizat (beneficii în care încă se credea) fără să vomiți.

Așadar, un porumbel călător curios din prima jumătate a secolului al XIX-lea trebuie să fi văzut mii de oameni îndreptându-se lent spre vest. Unde se duceau și de ce? Cei mai precauți se vor fi aventurat doar până la limita terenurilor cultivate în acel moment, unde își

---

* Otomană (n.tr.).

vor fi construit o căsuță și vor fi înfipt în pământ un țăruș, revendicând locul. Cei mai ambițioși se îndreptau spre așa-zisa Frontieră, acolo unde statele Americii deveneau o sălbăticie nedefinită, spre ceea ce numim Vestul Sălbatic. De ce? Pentru că era un loc bogat.

Hollywoodul preferă să descrie Vestul Sălbatic ca pe o lume a sărăciei relative, un tărâm al bărbaților săraci-dar-necinstiți care din când în când trebuiau să suporte câte un intrus avut de pe coasta de est. De fapt, era exact invers. Oamenii nu se duceau în vest ca să devină săraci; ar fi fost o prostie. Plecau acolo fiindcă salariile erau duble față de cele de pe coasta de est. Existau boomuri – al mineritului, al blănurilor, al vitelor – și aproape niciodată nu era suficientă forță de muncă pentru a face față cererii. Așa că lefurile au explodat, asta în timp ce coasta de est suprapopulată suferea de foame.

Dezavantajul era că infrastructura nu se dezvolta la fel de repede. Nu existau drumuri sau căi ferate, nici tribunale sau șerifi și nu erau nici baruri. (Erau, de asemenea, foarte puține femei, dar vom reveni asupra acestui lucru.) Rezultatul a fost o populație măricică formată din bărbați cu mulți bani, dar care nu aveau pe ce să îi cheltuie (și pe nimeni care să-i apere de jafuri). Așa că, oriunde se duceau muncitorii, barmanul ambițios se ținea după ei.

Prima cârciumă numită *saloon* a fost Brown's Hole din orașul Brown din Utah. Ideea era, se pare, ca treaba să sune stilat și franțuzit, dar primele cârciumi de acolo în niciun caz nu erau așa. Inițial le găseai în corturi.

Când aflau despre un nou oraș minier, cei interesați să facă bani puteau considera că mineritul nu li se potrivea. Așa că puneau mâna pe un cort și un butoi și își făceau apariția la fața locului. Asta era tot. Uneori, o scândură pe două butoaie ținea loc de bar, dar la atât se limita franțuzirea. Iată descrierea unei cârciumi instalate într-un cort din Kansas:

> Consta în niște pari încrucișați [...] care susțineau o coamă peste care era trasă o velă veche [...] formând un spațiu de doi metri pe doi metri și jumătate, poate de un metru, un metru și jumătate înălțime – suficient de mare cât să adăpostească două butoaie cu whisky, două decantoare, câteva pahare, trei-patru borcane cu stridii murate și două-trei cutii cu sardine, dar niciun fel de produse de brutărie. Patronul probabil că își înțelegea afacerea mai bine decât noi și refuzase să-și irosească capitalul desigur modest investind în articole care nu erau de primă necesitate.

Un exemplu tipic de patron de cârciumă e Roy Bean, un individ la care vom reveni în câteva rânduri pe parcursul acestui capitol. Bean era un escroc care, pe atunci, își bătea soția în orașul texan Beanville (fără legătură cu numele lui). În 1881 a auzit că muncitorii de la o nouă cale ferată își făcuseră tabără în apropiere de râul Pecos. Așa că a vândut tot ce avea și a cumpărat zece butoaie de whisky de 250 de litri și un cort. Apoi a pornit la drum și a găsit o tabără cu 8.000 de bărbați însetați. Și-a montat cortul și și-a început noua carieră.

A apărut însă o problemă. Atractivitatea Vestului Sălbatic consta în faptul că nu prea avea o infrastructură juridică. Cel mai apropiat tribunal era la 320 de kilometri depărtare, în Fort Stockton. Cei 8.000 de muncitori la căile ferate nu aveau nici băutură, nici lege. Cine să-i protejeze pe localnici de un potlogar ca Bean? Din fericire, un polițist texan aflat în trecere a sesizat problema. A făcut o vizită la cârciuma lui Roy Bean și l-a întrebat direct dacă voia să fie judecător de pace.

Bean a spus da.

Funcția de judecător de pace a fost un adevărat pas înainte pentru un infractor recidivist ca Bean. Și era cum nu se poate mai bine pentru toți cei din zonă, pentru că de acum aveau acces la lege. Toată lumea era fericită. Bean a fost atât de fericit, încât s-a dus imediat să tragă asupra cârciumii rivalului său principal, care era evreu, ceea ce părea să-i justifice acțiunea, deși ce era drept și ce era nedrept depindea acum întru totul de judecătorul Roy Bean.

Să-l lăsăm pe judecătorul Bean deocamdată și să revenim la el abia la următoarea omucidere cu circumstanțe agravante de natură rasială, câteva pagini mai încolo. El constituie totuși un bun exemplu al modului în care funcționau în general lucrurile. Începi o afacere oarecare (în acest caz, o cale ferată), afacerea presupune angajați, angajații aduc bani, banii aduc cârciumi, iar cârciumile aduc în cele din urmă (sau devin, în cazul de mai sus) tribunale. Dar deocamdată tot într-un cort ne aflăm.

Adesea, barmanul dintr-un cort (dacă-l putem onora cu acest apelativ) își vindea pur și simplu marfa și

pleca acasă. Dacă voia să rămână, avea două opțiuni. Prima, putea să mai trimită după băutură. Acest lucru implica un transfer de bani, un fel de aranjament contractual foarte greu de impus. Sau își putea contraface băutura.

Există o carte din 1853 intitulată *The Manufacture of Liquors, Wines, and Cordials without the Aid of Distillation*[*]. Nu e așa de rău cum sună. Surprinzător, distilarea încă face parte din fabricare. Argumentul general al cărții e că, în loc să cumpere brandy sau whisky, cârciumarul înțelept și cumpătat ar trebui să cumpere alcool pur și să-i adauge arome, pentru ca apoi să pretindă că vinde whisky sau brandy sau altceva. Autorul se justifică spunând că oricum asta fac distileriile europene și că americanii au rămas în urmă. De asemenea:

> următoarele instrucțiuni vor asigura o economie de 90-550% per zece litri; iar cea mai riguroasă examinare cu greu va putea deosebi originalul de imitație, doar un test chimic putând indica diferența dintre cele două.

Nu sunt sigur că e complet adevărat, dar bănuiesc că nu trebuie să fii un împătimit al whisky-ului ca să nu te lași păcălit de rețeta pentru un whisky vechi de secară:

> Alcool neutru, 18 litri; soluție alcoolică de amidon, 4,5 litri; decoct de ceai, 0,5 litri; infuzie de migdale, 0,5 litri; colorează cu 30 de grame de tinctură de coșenilă

---

* *Fabricarea băuturilor spirtoase, a vinului și a lichiorurilor fără ajutorul distilării* (n.tr.).

și zahăr ars, 120 de grame; adaugă trei picături de ulei aromatizat, dizolvate în 30 de mililitri de alcool.

Conform acestei cărți, „whisky-ul scoțian" conținea „creozot: cinci picături". Romul de Jamaica conținea acid sulfuric; doar 15 mililitri, dar probabil că tot apărea la un test chimic. Aceste băuturi subtile și delicate primeau nume la fel de subtile și delicate, cum ar fi *lustru de sicriu, suc de tarantulă, picior-împiedicat* și *sos de oaie*.

În general, acest tip de poșircă a dispărut odată cu apariția cârciumii propriu-zise, unde propriu-zis înseamnă pur și simplu „o construcție permanentă". Din momentul în care ai câteva construcții permanente, apare competiția și astfel produsele se îmbunătățesc.

Atât competiția, cât și construcțiile permanente aveau să apară destul de curând. După doar cinci săptămâni de la instalarea taberei pentru muncitorii de cale ferată în Minot, Dakota de Nord, noul orășel (dacă-l putem numi așa) avea douăsprezece cârciumi. De la cort se trecea la un fel de văgăună, o scobitură excavată într-un versant de deal, din al cărei tavan picura apa. Un asemenea edificiu îl costa pe cârciumar uriașa sumă de 1,65 de dolari într-o epocă în care un muncitor la fermă câștiga în jur de 60 de cenți pe zi. Când avea nevoie să se extindă din nou, îl costa 500 de dolari să construiască o cârciumă cu fațadă falsă. Ultima componentă a cârciumii era cea mai scumpă. Cinci ani mai târziu sosea și mobilierul de bar, sculptat în lemn masiv și transportat cu catârul. Costa, cu transport cu tot, 1.500 de dolari.

Deci cum arăta produsul finit și cum era să bei înăuntru? Hollywoodul înfățișează de obicei o cârciumă

uriașă în mijlocul orașului, situație impusă de scenarii, pentru că astfel eroul e forțat să se confrunte cu răufăcătorul. Dar, așa cum am văzut, în orașe funcționau de obicei multe cârciumi și în realitate răufăcătorul și eroul puteau bea un păhărel în liniște, fără să dea vreodată nas în nas. De obicei, cârciuma era o construcție destul de îngustă, de preferință situată la colțul străzii, fiindcă astfel reclama era mai eficientă.

Primul și cel mai evident lucru pe care îl remarcai era fațada falsă înaltă cât două etaje și bătută în cuie în partea din față a unei clădiri cu un singur nivel. Nu se știe de ce cârciumile erau construite astfel. Nu păcăleau pe nimeni. Nici n-aveau cum, decât dacă te apropiai de local pe o linie dreaptă perpendiculară pe ușa de la intrare, lucru imposibil dacă erau clădiri pe ambele părți ale străzii. Se lucra mult la fațadă. Etajul superior avea ferestre false și uneori chiar și jgheabul unui acoperiș inexistent. Fațada falsă era o minciună evidentă, universală pe care, din motive necunoscute, toată America o accepta[1].

Afară se afla stâlpul de care îți puteai lega calul; în jurul lui – o grămadă enormă și inevitabilă de bălegar. În zonă nu exista sistem de canalizare și doamnele purtau rochii nefericit de lungi. Situația bărbaților era (ca întotdeauna) mai bună, dar pintenii lor sigur nu străluceau prea tare.

Pășești pe mica platformă de lemn de la intrare, dar nu te întâmpină celebrele uși batante. Ușile batante sunt

1. Există o morală în toată această poveste, dar nu-mi dau seama care e.

un mit sau aproape un mit. Se poate să fi existat vreo câteva în sud-vestul foarte, foarte îndepărtat al Statelor Unite, dar erau cu totul atipice. E și normal, dacă stai să te gândești. Ar fi fost complet inutile, căci nici nu oferă intimitate, nici nu protejează împotriva frigului. Arată fantastic pe ecran, dar în realitate ușile erau întregi sau aproape întregi. Aveau totuși balamale duble și contragreutate, deci puteai să-ți faci o intrare oarecum spectaculoasă, cu condiția să ai grijă să nu le lași să te pocnească drept în față.

În filme, te afli acum în fața barului. Și acest lucru e greșit. Ești într-o încăpere îngustă și lungă și barul se află în lateral, aproape întotdeauna pe stânga. Tejgheaua e un obiect cu adevărat frumos. E sculptată, e din lemn masiv și a fost lustruită cu sârg. Nu uitați că, așa cum am văzut, a costat probabil mai mult decât clădirea care o adăpostește. Deasupra barului se află oglinda. Și ea e curățată încontinuu, căci a costat la rândul ei o groază de bani. E la fel de lungă ca tejgheaua și e celălalt mare simbol al statutului cârciumarului. Toate celelalte lucruri din cârciumă pot fi ieftine, dar asta din cauză că cele două obiecte importante au consumat atât de mult din capital.

În realitate, oglinda servește cel puțin unui scop. Le permite celor care stau la bar să vadă pe oricine s-ar putea apropia de la spate. Și le permite să se zgâiască la femeia goală. Ea atârnă pe peretele opus – un nud pseudoclasic voluptuos. Nu e chiar pornografic, dar nici cuviincios nu e. Postura și dantelele ascund părțile cu adevărat intime, dar ea e totuși acolo pentru a-l atâța pe cowboy-ul singuratic care probabil nu a văzut o femeie de săptămâni întregi.

De-a lungul părții de jos a tejghelei și deasupra podelei acoperite cu rumeguș se află bara de alamă. Scopul ei e necunoscut. Oamenii însă nu se simțeau la cârciumă până nu puneau o cizmă pe acea bară. În mod ciudat, în 1920, când s-a instituit Prohibiția, lumea ducea dorul barei de alamă, iar nostalgia după ea ajungea la cele mai lacrimogene exagerări. Curios lucru, pentru că bara era probabil plină de salivă. La anumite intervale sub bară se aflau scuipătoarele, idealul fiind una la patru clienți. Am putea crede că toți cei dinăuntru sufereau de dureri de dinți, dar de fapt mestecau tutun.

Deci îți pui cizma (unsă de baligă de cal) pe bara de alamă (unsă de scuipat), iar barmanul se apropie și te întreabă: „Ce-ți poftește inima?".

Stai puțin să te gândești. Observi că sub oglindă sunt câteva sticle de vin și șampanie și chestii bizare cum ar fi lichiorul de mentă. Apoi vezi că sunt toate acoperite de praf. Sunt acolo doar de formă. Nimeni nu comandă vreodată așa ceva și dacă cineva, în special un străin, ar face-o, ar avea probleme cu ceilalți clienți. Singurele două băuturi pe care le poți cumpăra menținându-ți respectabilitatea sunt whisky-ul și berea. Dar, de fapt, și berea e cam dubioasă. Deci comanzi un whisky pentru tine și unul pentru tipul care stă lângă tine. Așa e regula. Nu contează că nu l-ai mai întâlnit niciodată. Întotdeauna la prima comandă trebuie să ceri o băutură în plus. Îți scoți pârleala mai târziu, când următorul client îți cumpără ție o băutură. Dar singurul lucru mai grav decât să nu cumperi o băutură e să nu accepți una, lucru pentru care vei fi bătut sau mai rău.

Ajungem acum la cel mai complicat și mai enigmatic aspect al etichetei de cârciumă, pe care, în mod ciudat, Hollywoodul îl prezintă întotdeauna corect. Când eroul taciturn intră în cârciumă, *nu întreabă niciodată cât costă băutura*. Pur și simplu, aruncă niște monede pe tejghea *și niciodată nu primește rest*. Din punct de vedere istoric, e absolut corect.

Există două feluri de cârciumi: de un *bit* și de doi *bit*. O cârciumă de doi *bit* e o afacere amplă, ține un spectacol în mijlocul publicului, are candelabru și poate chiar un al doilea etaj real. Într-o cârciumă de doi *bit* toate băuturile costă doi *bit*. Într-una de un *bit* toate băuturile (atât whisky-ul, *cât și* berea) costă un *bit*. Un trabuc costă tot un *bit*. E un lucru util, pentru că nu trebuie să întrebi niciodată de preț. Adesea, un semn pus afară indica tipul de cârciumă, dar mai mult ca sigur îți puteai da seama și singur.

Un *bit* era egal cu o optime de dolar, adică 12 cenți și jumătate. E ciudat, pentru că nu există o jumătate de cent. Mult timp, în statele sudice a circulat și moneda de 8 reali. Aceasta putea fi împărțită la opt. De fapt, era adesea tăiată efectiv în opt părți (sau *bits*) și de aceea papagalii piraților îi dau întruna despre *piesele de opt*. Dintr-un motiv oarecare, s-a procedat la fel și cu dolarul american, cu ciudata consecință că nu aveai cum să dai restul exact pentru o singură băutură. În schimb, dacă-ți cumpărai o singură băutură într-o cârciumă de un *bit*, dădeai o monedă de 25 de cenți (doi *bit*) și primeai rest zece cenți. Asta înseamnă că dădeai 15 cenți (un „*bit* mare") pe prima băutură. Dar pe a doua o puteai lua cu

zece cenți (un „*bit* mic".) Era o nătângie spectaculoasă, chiar mai mare decât fațadele false, dar asta era treaba.

Deci iei sticla de trăscău și îți torni un pahar. Nu turna prea puțin, vei fi perceput ca efeminat și poate vei fi forțat să bei mai mult sub amenințarea cu pistolul. Totuși, nu-ți umple paharul până la buză. Vei trece drept zgârcit și lacom și barmanul te va întreba dacă nu cumva vrei să faci baie în el. E ciudat că acolo unde legile sunt laxe, manierele sunt stricte.

Duci paharul de tărie la gură și îl bei dintr-o răsuflare. Astfel obții aprobarea și respectul din partea celorlalți clienți. Bine, probabil că ți s-a făcut și rău din cauza asta, dar prețul merită să fie plătit. Ai putea păți ca bărbatul care a intrat într-o cârciumă de doi *bit* și a plătit un *bit*. Când i s-a atras atenția asupra acestui lucru, a răspuns: „Crâșmă de doi *bit*, ai? Așa am crezut și eu când am intrat, dar după ce v-am gustat whisky-ul mi-am zis că e de un *bit*". Îndrăznețe cuvinte, dar nu la fel de îndrăznețe ca ale bărbatului care a spus că poate bea un litru de whisky de Cincinnati. A reușit, iar ornamentul de argint de pe sicriul său a costat 13,75 de dolari.

Și cine e înăuntru? Bărbați. De obicei bărbați albi. Un bărbat negru ar putea fi tolerat. Amerindienii sunt excluși prin lege. Dar cei cu adevărat nepoftiți sunt chinezii. E un lucru ciudat și inexplicabil. Vestul Sălbatic era plin de imigranți chinezi care veniseră să lucreze la calea ferată și toată lumea îi ura. Nu pare să fi existat vreun motiv pentru acest lucru, dar tocmai asta îi făcea pe oameni să-i urască și mai mult. Revenind, din păcate, la judecătorul Roy Bean din cârciuma lui din Texas, la un moment dat s-a confruntat cu cazul unui bărbat acuzat

că ucisese un chinez. Bean și-a consultat codul de legi și a afirmat că legea prevedea clar că era ilegal să ucizi un om, dar „să fiu al naibii dacă găsesc vreo lege care să interzică uciderea unui chinez".

Cine sunt bărbații? E oarecum un mister. E semn de foarte proastă creștere să-l întrebi pe un bărbat care e numele lui de familie sau cu ce se ocupă. Poți face conversație, dar subiectele trebuie să fie neutre. Ar fi mai simplu să te duci în partea din spate a încăperii, acolo unde se desfășoară un joc de cărți. Probabil nu e poker, ci faraon, un joc mult mai simplu, doar de noroc. Se juca și poker uneori, dar, pentru că regulile faraonului sunt simple, se joacă repede și permite orice număr de jucători, de obicei era preferat. E foarte ușor să trișezi la faraon, ceea ce constituia o problemă, pentru că toți erau înarmați.

Toate acestea duc la întrebarea delicată pe care am tot ocolit-o: de fapt, care sunt șansele să fii împușcat? Iar răspunsul e cât se poate de clar: nu se știe. Cu siguranță, situația nu era atât de gravă precum în scena hollywoodiană standard cu câteva crime pe noapte și pianistul care continuă să cânte (apropo, pianele erau mari, grele și foarte greu de transportat și deci se găseau doar în cârciumile de doi *bit*; pianolele nu apar până în anii 1880). Dar această observație e nedreaptă față de Hollywood. Până la urmă, nici familiile regale nu sunt de obicei atât de violente pe cât le înfățișează Shakespeare. Dacă lumea reală ar fi la fel de periculoasă cum e prezentată în piesele de teatru, nu ar mai rămâne nimeni în viață.

Problema e că Vestul Sălbatic, prin definiție, nu are o birocrație eficientă. Vestul Sălbatic e ceea ce se întâmplă

între două evenimente: descoperirea unei surse de venit și apariția legii, ordinii și rapoartelor legiștilor.

Avem, desigur, anecdote. Unii oameni chiar au fost uciși în cârciumi. Wild Bill Hickok, Jack McCall, Bob Ford, John Wesley Hardin și nenumărați alții au fost împușcați mortal. Dar să nu uităm că existau multe cârciumi și mulți oameni. Nimeni nu a scris povestiri despre serile vesele în care s-au băut câteva pahare și nu s-a întâmplat nimic. Oamenii voiau să scrie despre crime, fiindcă acestea sunt un prilej de divertisment și fiindcă alți oameni voiau să citească despre crime. Și aici e problema. Vestul Sălbatic a fost romanțat încă înainte să se transforme. Judecătorul Roy Bean a devenit o atracție turistică încă din timpul vieții. Acest netrebnic criminal, sinofob, care-și bătea nevasta a murit îmbogățit de pe urma sutelor de turiști care intrau să caște ochii în cârciuma lui și plăteau îngrozitor de mult pe o poșircă, doar ca să poată spune că l-au întâlnit pe celebrul „Justițiar de la vest de Pecos". Pistolarii au devenit celebrități. Buffalo Bill, Annie Oakley și Sitting Bull au vizitat Anglia, unde i-au fost prezentați reginei Victoria.

Fără îndoială, clienții cârciumilor purtau arme. Era ceva perfect normal și probabil ar fi intimidat pe oricine nu era obișnuit cu asta. Le mai scoteau câteodată și uneori chiar trăgeau cu ele, dar nu neapărat cu intenția de a face rău cuiva. Horace Greeley, unul dintre cei mai calmi istorici ai cârciumii din Vestul Sălbatic, a remarcat despre clienți că, „atunci când se îmbătau, nu prea erau atenți unde trăgeau cu revolverele, uneori unul în celălalt și alteori la întâmplare".

Se poate ca în această observație să fie mai mult adevăr decât ar părea la prima vedere. Iată descrierea unei cârciumi dintr-un orășel de cowboy în care oamenii se distrau trăgând în lămpile de iluminat:

> „Klondyke" [...] era punctul de atracție al satului și avea oglinzi mai mari și candelabre cu petrol mai mari, pentru a-i amuza pe cowboy atunci când se pileau destul cât să se joace cu armele. Proprietarul cârciumii cumpăra sticlele de lampă în cantități mari, iar fețilele le lua cu sacul.

Armele erau peste tot în Vestul Sălbatic, ceea ce pentru noi e greu de conceput, dar, dacă am aduce un cowboy din 1860 într-un bar din Londra anului 2017, ar fi la fel de încurcat de naturalețea cu care ne folosim smartphone-urile. Fără îndoială, armele erau folosite pentru a ucide atunci când voiai să comiți o crimă; dar se puteau folosi la fel de bine pentru a trage în lămpi sau în orice altceva se găsea pe post de țintă. Asta îi înspăimânta și îi amuza pe turiști și probabil de aceea oamenilor le plăcea să scoată armele la turiști și să-i oblige să bea sau să danseze sau să facă ce le mai trăsnea prin cap. Armele însemnau însă și că orice încăierare era cea din urmă. Probabil din această cauză încăierările nu erau frecvente. Un cowboy a spus-o frumos:

> Nu m-am încăierat la băutură, doar când eram treaz și știam ce fac. Pentru că eram întotdeauna tare fericit când beam. Iubeam pe toată lumea și toată lumea părea să mă iubească.

Și așa ajungem de la moarte la sex.

Femeile respectabile nu intrau niciodată într-o cârciumă. Mai găsim câte o poveste, cum e cea despre barmanița Rowdy Kate Lowe, care ar fi împușcat mortal cinci bărbați (inclusiv doi soți), dar acestea erau cazuri izolate. Existau totuși fete de cârciumă, aflate undeva între respectabilitate și disponibilitate. Nu e clar exact unde. Stăteau de vorbă cu tine, te țineau de mână, îți ascultau necazurile și îți ofereau în general alinarea feminină după care tânjește vânătorul solitar, atât timp cât le ofereai de băut. Băutura nu era alcoolică – arăta ca whisky-ul, dar de fapt era ceai rece –, iar cuvintele de alinare probabil nu erau sincere. De precizat însă că nu erau prostituate. Sau de obicei nu (astfel de lucruri erau foarte greu de stabilit chiar și la momentul respectiv, darămite un secol și jumătate mai târziu).

Femeile erau o marfă rară în Vestul Sălbatic. Erau valoroase și o știau. De ce să fii damă de companie când poți face 10 dolari pe săptămână sporovăind? Un cinic ar spune că bărbatul singuratic vrea sex; un romantic ar spune că bărbatul singuratic preferă un simulacru evident de empatie feminină, dacă poate să creadă în el timp de zece minute și să uite de viața grea. Aceasta e una dintre puținele situații cunoscute în știință când romanticul are dreptate. Dacă aș avea tendința să teoretizez, aș face o paralelă: existau clădiri cu un al doilea etaj fals, exista whisky fals și exista afecțiune falsă. Oricum, în spatele cârciumii putea fi și un bordel.

Coloniștii din primele generații erau niște sentimentali. În lipsă de altceva, seara se sfârșea cu o cântare în grup,

iar subiectul preferat al tuturor cântecelor era Mama. Asemenea exploziilor și picturilor pointiliste, mamele par fantastice de la distanță și aici e vorba de oameni aflați la distanță. Unul dintre cântecele nelipsite în astfel de ocazii era preferatul cowboy-ilor, *A Boy's Best Friend is his Mother*[*].

> Apoi cu grijă să o prețuiești
> Și păru-i argintiu să-i netezești;
> Căci când se duce n-o să mai ai alta;
> Oriunde te încumeți
> O lecție o să-nveți –
> Un băiat n-are prietenă mai bună decât mama.

Sau ai putea alege cântecul mai puțin sentimental care începea cu „Dacă oceanul ar fi din whisky, iar eu aș fi o rață".

Nu existau limite în ce privește timpul cât puteau dura toate astea sau halul în care te puteai îmbăta. Caii erau treji și probabil te puteau duce acasă. Ba chiar, dacă îți uitai calul sau dacă nu mai erai în stare să încaleci, cineva ți-l putea dezlega ca să-l lase să se ducă acasă. Sau puteai continua pur și simplu să bei. Nimic nu te putea opri și uneori chiar nu te oprea nimic. Să încheiem cu descrierea unei băute într-o cârciumă făcută de o femeie – asemenea relatări erau rare. Mai exact, o cârciumă cu mineri californieni, cu ocazia Crăciunului din 1851:

> Orgia a început în seara de Crăciun, la [cârciuma] Humboldt [...] Toată ziua s-au putut vedea catâri răbdători coborând dealul, îndoiți sub povara lăzilor cu brandy

---

* *Un băiat n-are prietenă mai bună decât mama* (n.tr.).

și a coșurilor cu șampanie [...] La ora nouă seara au luat o cină cu stridii și șampanie [...] moment plin de veselie, cu cântece, toasturi, discursuri etc. Cred că au dansat toată noaptea. În orice caz, dansau când m-am dus la culcare și dansau când m-am trezit a doua zi dimineață. Chefuiala a ținut în felul ăsta nebun timp de trei zile, tot mai sălbatică cu fiecare ceas. Unii nu au dormit deloc. A patra zi s-au oprit din dansat și, zăcând beți grămadă înăuntru, au început să urle ca de pe altă lume. Unii lătrau asemenea câinilor, unii mugeau ca boii, iar alții sâsâiau ca șerpii și gâștele. Mulți erau prea terminați ca să mai imite altceva în afară de animalul din ei.

Capitolul 17

Rusia

În 1914 țarul Nicolae al II-lea a interzis vânzarea vodcii pe tot teritoriul Rusiei. În 1918 țarul Nicolae al II-lea împreună cu toată familia lui au fost executați într-o pivniță din Ekaterinburg. Aceste două fapte nu sunt fără legătură.

Putem urmări raționamentul lui Nicolae, care comporta două laturi evidente. Pe de o parte, tocmai începea Primul Război Mondial, iar soldații ruși cam pierdeau războaiele de o vreme, nu în ultimul rând din cauză că erau beți morți. Pe de altă parte, un sfert din veniturile totale ale statului proveneau din taxele pe alcool și în general nu e o idee bună să-ți tai brusc sursele de venit tocmai când intri într-un război.

Istoricii se distrează cum nu se poate mai bine discutând despre măsura în care vodca a declanșat Revoluția Rusă. Pierderea venitului din taxe a distrus statul? Sau interdicția a intensificat tensiunile sociale? Atunci, ca și acum, legile Rusiei se aplicau în realitate doar oamenilor

de rând care înghețau în bordeie. Și aceștia nu erau foarte bucuroși să știe că bogatul din conac încă dădea pe gât „apșoara" pe care o iubeau atât de mult. Încă puteai cumpăra vodcă și în restaurantele scumpe; doar că săracii nu și-o permiteau.

O altă teorie susține că anii 1914-1917 sunt singurii trei ani din istoria Rusiei în care poporul a fost suficient de treaz încât să își dea seama ce îi făcea guvernul. Iar când faci așa ceva propriului popor, e nevoie de un lubrifiant. Aceasta era și părerea lui Lenin. El credea că religia era opiul maselor, iar alcoolul era alcoolul maselor, motiv pentru care el însuși nu prea bea și pentru care a menținut interdicția în privința vodcii, suspendată abia de Stalin în 1925.

Dacă trăiești azi în Rusia, ai 23,4% șanse ca moartea ta să aibă legătură cu alcoolul. Pentru țari riscul era mult mai mare.

La celălalt capăt al istoriei rusești, în anul 987 d.Hr., Vladimir cel Mare, conducătorul noului cnezat, a invitat la curtea sa trimiși ai marilor religii ca să poată alege una pentru poporul său. Pe evrei i-a trimis acasă când a aflat că nu aveau o țară a lor. Musulmanii i-au stârnit interesul când au descris plăcerile carnale ale paradisului (lui Vladimir îi „plăceau femeile și desfătarea"). Dar când i-au spus că religia lor interzicea alcoolul, s-a comportat ca un conducător cu scaun la cap.

> „Băutura", spunea el, „e bucuria rușilor. Nu putem exista fără această plăcere".

Așa că Rusia a devenit creștină.

Povestea e mai credibilă decât sună. Să inviți ambasadori ai religiilor, apoi să alegi o religie pentru poporul tău era o practică destul de frecventă la acea vreme. Povestea a fost consemnată doar un secol mai târziu în *Cronica lui Nestor*, sursa cea mai credibilă pentru istoria începuturilor Rusiei[1].

Iar spre capătul mai apropiat de noi al istoriei Rusiei, Mihail Gorbaciov a lansat o campanie a moderației în 1985. *Perestroika* se lansase de scurt timp, iar el a făcut o plimbare televizată și chiar a vorbit cu oameni de pe stradă. Unul dintre ei s-a plâns că lucrurile de primă necesitate, cum ar fi berea, erau prea scumpe. Gorbaciov a răspuns că alcoolul nu era o *necesitate* a vieții. Șase ani mai târziu, comunismul rusesc și-a găsit sfârșitul.

Rușilor le place să bea. Le place să-i facă și pe alții să bea. E o tendință cu rădăcini adânci în timp. În anii 1550, ambasadorul în Rusia al Sfântului Imperiu Roman nota că:

> Într-adevăr, muscalii se pricep de minune să vorbească cu ceilalți și să-i convingă să bea. Când unul rămâne fără argumente, un altul se ridică și închină în sănătatea marelui cneaz, moment în care toți cei prezenți trebuie să dea cupa peste cap [...] Cel care închină stă în mijlocul încăperii, cu capul descoperit, spune ce-i dorește marelui cneaz sau altui bărbat de vază – fericire, victorie, sănătate – și le urează dușmanilor să le rămână tot atâta sânge în vene câtă băutură îi rămâne lui în cupă. Când a golit-o, o întoarce cu susul în jos deasupra capului său și îi urează cârmuitorului sănătate.

1. Datorită faptului că nu există altele.

Acest obicei le oferă rușilor neobișnuita putere de a impune beția. Mai peste tot în această carte beția a fost fie opțională, fie interzisă, fie înfierată, fie limitată la anumite momente și locuri ce pot fi evitate. E adevărat că în multe culturi există toasturi care presupun participarea tuturor, dar în general acestea implică un pahar sau două la începutul serii (sau la sfârșitul slujbei). La un banchet sau într-o cârciumă din Vestul Sălbatic era obligatoriu să bei odată ce te aflai acolo, dar nu era obligatoriu să te și duci. Desigur, întotdeauna au existat presiuni sociale în legătură cu consumul de alcool și nu aș vrea să fiu eu vikingul care cere suc de portocale, dar în Rusia să-i faci pe oameni să bea masiv e o practică obișnuită în afaceri, diplomație și politică.

Întotdeauna în discuțiile despre Rusia apare numele lui Stalin, ceea ce e curios, pentru că nu era rus și numele lui real nu era Stalin[1]. Faptul că Stalin a condus prin teroare e relativ bine-cunoscut și teroarea ajungea, desigur, până la eșaloanele superioare ale guvernului. Dar la nivelul de vârf, la nivelul lui Beria – șeful poliției secrete – și Hrușciov, Stalin conducea prin teroare și beție.

Metoda era simplă. Stalin îi suna pe membrii Biroului Politic și îi invita la cină. Nu prea aveau voie să refuze. La cină Stalin îi punea să bea la nesfârșit; din nou, nu prea aveau voie să refuze. Hrușciov își amintea că:

> Telefonul suna aproape în fiecare seară: „Hai să mâncăm ceva". Erau niște seri înspăimântătoare. Ajungeam acasă

1. Era georgian și numele lui era Iosif Vissarionovici Djugașvili. „Stalin" era numele său de luptător revoluționar și înseamnă „omul de oțel".

în zori, dar eram nevoiți să mergem la muncă [...] Aceia care adormeau la masă cu Stalin sfârșeau prost.

Stalin nu făcea decât să se poarte cu membrii cabinetului său așa cum le plăcea sovieticilor să se poarte în general. Pactul Ribbentrop-Molotov din 1939 a fost sărbătorit printr-o cină la care s-au ținut douăzeci și două de toasturi înainte de a se servi mâncare. Dar cinele private ale lui Stalin aveau ceva mult mai terifiant. Stalin râdea cu lacrimi în timp ce Beria reproducea țipetele de agonie ale lui Zinoviev, ucis la ordinul lui Stalin. Dictatorul își bătea pipa de capul chel al lui Hrușciov, apoi îi ordona să danseze căzăcește. Comisarul adjunct pentru Apărare era împins întotdeauna într-un iaz.

Stalin însuși nu bea mult. Cel puțin, nu cât beau oaspeții lui, și circula un zvon cum că vodca pe care o bea el era de fapt apă. De altfel, Beria a încercat acest truc, dar a fost prins. În cele din urmă a spus, adoptând o atitudine filosofică: „Trebuie să ne îmbătăm și cu cât mai repede, cu atât mai bine. Cu cât ne îmbătăm mai repede, cu atât mai repede se încheie petrecerea. Orice s-ar întâmpla, n-o să ne lase să plecăm de aici treji".

Scopul era ca membrii Biroului Politic să fie umiliți, să fie instigați unul împotriva altuia și să li se dezlege limbile. Oricum, era foarte greu să complotezi împotriva lui Stalin, dar era și mai greu când trebuia să-ți bei mințile în fața lui în fiecare seară.

Situația nu era cu nimic nouă. Cumplitul dictator rus care-ți bagă vodcă pe gât are o istorie lungă și pe alocuri amuzantă. Principala diferență dintre Stalin și Petru cel

Mare (1672-1725) era că Petru bea în mod cert la fel de mult pe cât îi obliga pe alții să bea.

Există tot felul de povești despre consumul de alcool al lui Petru și sunt destul de greu de crezut. Se spune că bea o jumătate de litru de vodcă și o sticlă de porto la micul dejun, apoi încă opt sticle, iar după aceea își începea ziua. Într-o altă relatare avem aceleași cifre, dar vodca e înlocuită cu coniac. Se prea poate să fi fost așa. Petru era un zdrahon înalt de doi metri, ceea ce i-ar fi permis să țină la băutură mai mult decât un om normal (același lucru ar putea explica și obsesia lui pentru pitici).

Dacă Stalin a transformat efectiv guvernul rus într-o societate de beți, Petru făcuse același lucru în mod oficial. Mai întâi a creat Compania Veselă, un fel de parodie cheflie a curții imperiale. Pentru a fi membru trebuia să ții pasul la băutură cu Petru, lucru deloc ușor. Avea un fel de club în care încăpeau 1.500 de oameni plus maimuța lui și fiecare chef începea cu nenumărate toasturi cu vodcă pentru ca toată lumea să fie bine trotilată înainte să sosească mâncarea.

Compania Veselă s-a transformat apoi în Atotglumețul, Atotbețivul Sinod al Nebunilor și Farsorilor, o parodie a Bisericii Ruse. Dar acești petrecăreți erau guvernul și în același timp o parodie în stare de ebrietate a guvernului. Șeful poliției secrete a lui Petru, Romodanovski, era și el membru. Asemenea lui Beria, era bețiv și îi forța pe alții să bea. Romodanovski avea un urs dresat să le ofere oaspeților un pahar cu vodcă piperată și să-i atace dacă refuzau.

Petru avea o pedeapsă deosebită pentru cei prinși că nu beau: Marele Vultur. Era o cupă enormă în care încăpea un litru și jumătate de vin. Cine era prins abținându-se de la băutură era forțat să dea cupa peste cap pe nerăsuflate. Regula se aplica tuturor, nu numai membrilor Sinodului Atotglumeț. Petru știa care e valoarea beției, puterea pe care ți-o dădeau impunerea ei și faptul de a-l reduce pe celălalt la un distrus care vomită. Ambasadorul danez se afla la un moment dat pe același vas cu Petru cel Mare și n-a reușit să bea mult timp. A încercat să scape urcându-se pe un catarg și ascunzându-se printre vele. Dar Petru a aflat și s-a cocoțat după el cu sticle de vin în buzunare și cu Marele Vultur în gură. Ambasadorul a fost constrâns să bea.

Petru a fost cu siguranță un om mare și a introdus multe reforme importante, în special pe cea împotriva bărbilor, dar nu a fost neapărat un om de treabă. Ambasadorul prusac spunea că văzuse cu propriii ochi cum Petru ordonase să i se aducă douăzeci de prizonieri și douăzeci de pahare cu băutură. Apoi a băut toate paharele și a marcat golirea fiecărui pahar tăind voios cu sabia capul unui prizonier. După care l-a întrebat pe ambasador dacă voia să încerce și el.

Stalin era de asemenea un mare admirator al lui Ivan cel Groaznic (1530-1584), pionierul utilizării beției ca formă de control politic atent. Acesta își punea supușii să bea

> și dacă nu beau până amorțeau sau mai degrabă până dădeau în sminteală, atunci [prietenii lui Ivan] adăugau o a doua și o a treia cupă; iar pe cei care nu voiau să bea sau să comită asemenea păcate îi mustrau foarte,

strigându-i în același timp țarului: „Iată, ăsta de aici și ăsta (îl numeau) nu vor să se bucure la sărbătoarea ta, ca și cum te-ar judeca și și-ar râde de tine și de noi că suntem beți, pretinzând cu ipocrizie că ei sunt virtuoși!".

Ivan era mai puțin subtil în privința motivațiilor sale. Adesea la petreceri aducea scribi care notau tot ce spuneau oamenii la beție. Însemnările li se citeau acestora cu voce tare în dimineața următoare și li se aplicau pedepsele cuvenite. Pedepsele erau pline de imaginație, ca să nu spunem mai mult. Ivan avea apucăturile unui bandit, violând și ucigând (și ocazional asmuțind urși înfometați asupra unor călugări luați prin surprindere, ceea ce pare mai degrabă distractiv). Dar poate gestul lui cel mai crud era să trimită și mai multă băutură la casele celor care tocmai plecaseră de la petrecerile lui. Băutura era livrată de soldați care se asigurau că era consumată toată pe loc.

Bun, toate acestea ar putea fi doar niște povești amuzante despre cusururile autocraților cu creierul îmbibat în vodcă, și nu ar fi nimic neobișnuit în asta. Despre Kim Jong-il, dictatorul nord-coreean, se spune că cheltuia un million de dolari pe an pe coniac Hennessy și până și reginei Victoria îi plăcea un pahar de whisky cu vin de Bordeaux[1]. Dar în Rusia aceste lucruri sunt importante nu numai din cauza unui anumit tipar și a continuității lor pe o durată de 500 de ani, ci și pentru că poporul rus este supus aceluiași tratament din partea conducătorilor săi precum cel care li se aplică guvernelor. E numai vina lui Ivan.

---

1. Combinația nu e atât de rea cum pare, după cum am descoperit.

În 1552, Ivan cel Groaznic a asediat și a cucerit orașul tătar Kazan. În timp ce îi măcelărea vesel pe locuitori, a făcut o pauză suficient de lungă cât să fie impresionat de *kabak*-uri, tavernele administrate de stat. Tătarii nu numai că taxau alcoolul, ci încasau și tot profitul de pe urma vânzării acestuia. Ivan s-a grăbit înapoi la Moscova și a construit catedrala Sf. Vasile pentru a sărbători evenimentul. De asemenea, a naționalizat toate cârciumile din Rusia.

Și astfel s-a creat un sistem curios de bețivăneală condus de stat. *Kabak*-urile erau administrate efectiv de funcționari civili. Nu întâlneai acolo figura „veselului cârciumar, sufletul comunității". Cârciumarul era un angajat al guvernului însărcinat să stoarcă cât mai mulți bani din sat sau oraș. Legile se modificau oricum era nevoie ca să-l ajute să toarne și mai multă vodcă pe gâtul cetățenilor. Orice binevoitor care încuraja moderația sau o noapte liniștită petrecută acasă era arestat. Un călător englez a descris cum funcționa noul sistem al lui Ivan:

> În fiecare oraș mare din cnezatul lui are un *kabak* sau o casă pentru băut unde se vând *aqua vitae* (pe care ei o numesc vin rus), mied, bere etc. Din acestea primește profitul care se ridică la o mare sumă de bani. Unele produc 800, unele 900, 1.000, 2.000 sau 3.000 de ruble pe an. În *kabak*-uri, pe lângă faptul că sunt un josnic și dezonorant mijloc de sporire a veniturilor, se comit multe fărădelegi. De multe ori, bietul muncitor sau meșteșugar cheltuiește toți banii pe care ar trebui să-i ducă soției și copiilor. Unii obișnuiesc să lase 20, 30,

> 40 de ruble sau mai mult la *kabak* și se lasă pradă băuturii până își cheltuiesc toți banii aceștia. Și asta (cum se spune) pentru onoarea gospodarului sau a țarului. Vei găsi acolo mulți oameni care își beau și hainele de pe ei și umblă goi (care sunt numiți *naga*). Când un om se află în *kabak*, nu poate fi chemat afară sub niciun motiv, căci prin aceasta cel care l-ar chema s-ar atinge de veniturile țarului.

Statul a devenit dependent de veniturile din alcool. Asta înseamnă că statul depindea de dependența de alcool a populației. Majoritatea țărilor au încercat, într-un fel sau altul, să limiteze consumul de alcool al populației. Își fac griji în legătură cu infracționalitatea, revoltele, căminele dezbinate și ficații distruși. În cazul statului rus, aceste aspecte au contat întotdeauna mai puțin decât nevoia de venituri. Ajungem astfel înapoi la Nicolae al II-lea, care în 1914 alegea între trezie și venituri și, întrerupând o tradiție veche de 400 de ani, punea capăt unei monarhii dependente de vodcă.

Nu e nicio coincidență și niciun hazard în ubicuitatea vodcii[1]. Consumul de vodcă a fost întotdeauna încurajat în defavoarea altor băuturi mai slabe. Istoria băutului la ruși e nebunia ginului din Londra pe dos: îngrijorarea claselor conducătoare că poporul s-ar putea trezi. Singurele

1. Vodca a ajuns în Rusia în secolul al XV-lea. În ciuda unor povești frumoase, distilarea a fost probabil introdusă de negustorii genovezi de pe Volga, după care vine povestea majorității spirtoaselor: un medicament administrat cu atâta entuziasm, încât a devenit o plăcere.

două campanii serioase de temperare a consumului de alcool din istoria Rusiei au fost cele inițiate de Mihail Gorbaciov și Nicolae Romanov.

Azi, desigur, toate acestea s-au schimbat și Rusia e în puterea unei noi sobrietăți vesele și a unui guvern bun și blând. În medie, un rus consumă doar o jumătate de sticlă de vodcă pe zi, iar în 2010 ministrul de Finanțe Aleksei Kudrin a anunțat că cea mai bună metodă de a rezolva problemele finanțelor publice era să se fumeze mai mult și să se bea mai multă vodcă. „Cei care beau", a proclamat el, „contribuie mai mult la rezolvarea problemelor sociale susținând creșterea demografică, dezvoltând alte servicii sociale și încurajând rata natalității".

Capitolul 18

Prohibiția

Prohibiția a funcționat nespus de bine în America, să nu-i credeți nicidecum pe cei care vă spun altceva. În 1933, când al 18-lea Amendament a fost anulat după ce produsese efecte timp de treisprezece ani, majoritatea susținătorilor săi trebuie să fi considerat că funcționase de minune și că își făcuse treaba formidabil.

Poate părea un diagnostic mai curând neobișnuit cu privire la ceea ce se consideră a fi cea mai necugetată lege din istorie, însă acest lucru se datorează faptului că în legătură cu întreaga perioadă circulă atât de multe mituri, încât până și oameni în general bine informați tind să aibă opinii eronate despre cele întâmplate, precum și despre motivele care stau la baza lor. Mitul Popular al Prohibiției spune ceva de genul:

1. Prohibiția a fost introdusă în 1920 de o clică formată din câțiva zgârciobi puritani cărora nu le plăcea alcoolul. Nimeni altcineva nu și-a dorit-o.
2. Toată populația Americii s-a îndreptat imediat spre cârciumile clandestine din New York, iar acolo a

băut de două ori mai mult decât înainte și a inventat jazzul.
3. Consecința neprevăzută a fost că SUA au încăput pe mâna unui bărbat numit Al Capone, care împușca pe toată lumea cu un pistol-mitralieră.
4. În cele din urmă, în 1933, toți au decis că Prohibiția fusese o prostie și legea a fost abrogată.
5. Toată povestea e un exemplu clasic de Prostie Americană.

Nimic din toate acestea nu e adevărat, cu excepția inventării jazzului, care a fost unul dintre efectele secundare surprinzătoare ale Prohibiției, alături de bucătăria italiană și navele de pasageri britanice. Dar ajungem și la ele. Deocamdată, să le luăm pe rând.

Cine a vrut Prohibiția?

Prohibiția nu a fost o mișcare conservatoare. Era o mișcare feministă. Era și progresistă, oarecum în sensul propriu al termenului: ar fi trebuit să ajute națiunea să se reformeze și să progreseze către o nouă și nemaiîntâlnită trezie. De asemenea, era din Vestul Mijlociu. În sfârșit, această mișcare – cel mai surprinzător – nu era împotriva alcoolului.

Era împotriva cârciumii.

Acum foarte mult timp, în capitolul 16, am menționat că femeile respectabile nu puneau niciodată piciorul într-o cârciumă. Prin urmare, ne întrebăm unde se găseau, iar răspunsul e acasă, copleșite de furie, sărăcie și o frică

cumplită. În Vest se considera că soții făceau bani, mergeau la cârciumă, cheltuiau tot, se întorceau acasă lefteri și furioși, apoi își băteau nevestele. Iar ele trăiau într-o sărăcie asezonată cu vânătăi întrucât cârciumile le mâncau toți banii.

Nu se știe în ce măsură aceste lucruri sunt adevărate. Se știe că e foarte dificil să obținem cifre despre violența domestică atunci când se întâmplă și niciodată nu vom putea reconstitui exact ce se întâmpla și în câte dintre casele din bârne ale vremii. Probabil că acest fenomen nu era rar, ci dimpotrivă. Pentru noi aici important e că aceasta era percepția oamenilor. S-au scris piese de teatru și romane pe acest subiect. *Ten Nights in a Bar-Room and What I Saw There*[*] a fost cel mai vândut roman american după *Coliba unchiului Tom* și amândouă, indirect, au adus amendamente la Constituție. Primul roman înfățișează cârciuma ca un loc malefic al ispitelor care îi atrage pe bărbați în mrejele lui și îi face să aleagă calea ce duce la alcoolism, violență, sărăcie și moarte, cale punctată doar de apariția ocazională a unei fiice cu păr bălai care-l roagă pe tati să se întoarcă acasă. Dar el *nu poate*; e captiv. În *Ten Nights in a Bar-Room* până și bețivii își doresc Prohibiția.

Consecința a fost marea deșteptare politică a femeii americane. În acele vremuri femeile nu aveau voie să intre în cârciumă sau în cabina de vot, așa că au ieșit să protesteze în stradă, în fața cârciumii. Se adunau, îngenuncheau și se rugau. Nimeni nu mai văzuse așa ceva.

---

* *Zece nopți într-o cârciumă și ce am văzut acolo* (n.tr.).

În 1873 au format Uniunea Creștină a Femeilor pentru Temperanță. În anii 1890, aceasta a dus la apariția Ligii Antialcool, dedicată Prohibiției. În ambele cazuri, intenția e evidentă din numele mișcărilor. Dar ele comportau și aspecte mult mai subtile. Deși retorica lor e greu de analizat, nu erau cu adevărat împotriva alcoolului, ci a unui tipar comportamental asociat bărbaților din cârciumi. Membrilor nu le păsa câtuși de puțin dacă o romancieră din New York bea un pahar de vin de Bordeaux la prânzul de duminică. Majoritatea nici măcar nu se gândiseră vreodată la asta. Erau împotriva cârciumii ca sursă a violenței și sărăciei domestice.

E semnificativ că Liga Antialcool nu le-a impus niciodată propriilor membri un legământ de abstinență. Mulți dintre ei erau desigur abstinenți, se țineau numeroase discursuri și se scriau multe broșuri despre flagelul acoolului. Dar nu e foarte clar dacă era vorba despre alcool în general sau numai despre alcoolul băut în cârciumi. Iar pentru mulți era vorba de al doilea caz. În războiul ce a urmat au existat trei mari grupuri. „Uscații" erau abstinenți care își doreau Prohibiția. „Uzii" erau băutori care se opuneau Prohibiției. „Uscații Băutori" erau băutori care considerau că alții nu trebuie să bea. Aceștia constituiau un bloc electoral masiv și, așa cum vom vedea, poziția lor nu era atât de ciudată cum pare.

Liga Antialcool avea și alte tipuri de membri – amestecul obișnuit de evangheliști, fanatici și grupuri cu diferite interese –, dar Prohibiția ca mișcare a fost în primul rând feministă, progresistă și caracteristică Vestului Mijlociu.

Apoi se pune întrebarea privitoare la momentul în care a apărut. E cât se poate de simplu să datăm Prohibiția, mai ales în vremurile relaxate ale internetului. A început pe 16 ianuarie 1920 și s-a încheiat pe 5 decembrie 1933. Doar că nu a fost așa.

Se dădeau legi statale care interziceau alcoolul de peste o jumătate de secol. Primul stat a fost Maine, în 1851, dar legea s-a dovedit imposibil de aplicat și a fost abrogată câțiva ani mai târziu. Dar pe măsură ce trecea secolul al XIX-lea și cel nou se contura, stat după stat a interzis alcoolul. Parcă ar fi o listă cu cei căzuți la datorie. Kansas, 1880. Iowa, 1882. Legile nu erau foarte eficiente, căci nu era greu să faci contrabandă cu alcool dintr-un stat în altul, dar nici Prohibiția propriu-zisă nu se instalase. În 1913, majoritatea populației Americii trăia sub o formă sau alta de interzicere a alcoolului. Femeile câștigau. Iar germanii pierdeau.

Dacă mișcarea pentru Prohibiție a fost condusă de femeile din Vestul Mijlociu, mișcarea împotriva ei a fost susținută de germani. Ei dețineau toate fabricile de bere. Ca majoritatea grupurilor de imigranți, germanii nu aveau tradiția abstinenței sau a moderației. Aveau însă o tradiție a fabricării berii reci și foarte bune, care le aducea o grămadă de bani pe care-i cheltuiau pe campanii de publicitate pentru bere și împotriva Uscaților. Aceste anunțuri publicitare prezentau berea ca pe o băutură germană sănătoasă (spre deosebire de whisky), consumată de țărani germani veseli și produsă după o rețetă tradițională. Pentru că toată lumea îi iubea pe germani.

Apoi a izbucnit Primul Război Mondial. Așa cum se întâmplă de obicei în cazul războaielor mondiale, americanii s-au prins mai greu, dar când, în 1917, și-au dat seama în sfârșit că mondial înseamnă mondial, au intrat în război, au observat că aveau nevoie de provizii și, pentru a-și menține rezervele de cereale, au interzis distilarea spirtoaselor.

Mișcarea pro-băutură se afla acum într-o situație îngrozitoare. În aproape toată țara erau în vigoare interdicții de un fel sau altul asupra alcoolului. Mișcarea împotriva acestor interdicții era identificată în totalitate cu o națiune inamică. Și, oroarea ororilor și dezastrul dezastrelor, femeile urmau să câștige dreptul de vot.

Uscații fuseseră întotdeauna votanți eficienți fiindcă votau pentru o singură chestiune. Astfel, dacă alegerile erau strânse, un candidat avea succesul garantat dacă se declara pro-abstinență. Prin urmare, foarte mulți politicieni băutori s-au declarat public susținători ai Prohibiției. Odată cu sufragiul feminin, totul s-a terminat. Majoritatea femeilor din America, numeroși bărbați americani, Liga Antialcool și orice senator care voia să rămână în funcție au susținut al 18-lea Amendament fără să aibă habar ce presupunea.

Al 18-lea Amendament, cel identificat cu Prohibiția, singurul amendament care limitează libertățile și singurul abrogat vreodată, nu menționează nicăieri exact ce interzice. Nu face decât să scoată în afara legii băuturile „intoxicante", fără să le și precizeze.

Producătorii de bere nu își făceau prea mari griji cu privire la aprobarea amendamentului. Nici viticultorii. Și nici Uscații Băutori. Toată lumea știa că Prohibiția nu

se referea la alcool, ci la beție, cârciumi și violență. Se referea la whisky. Berea, veselă și sănătoasă, nu era o băutură intoxicantă. Problema erau vinul puternic alcoolizat și spirtoasele. Dar Prohibiția a avut două părți: amendamentul constituțional și apoi Legea Volstead, care definea la ce se referea amendamentul. Conform acesteia, „intoxicant" însemna peste 0,5% concentrație de alcool.

Acest lucru a fost oarecum surprinzător. Mai ales pentru Uscații Băutori. Problema era că Liga Antialcool, ca orice grup de presiune, fusese sabotată de cei mai fanatici membri ai săi. Aceștia au redactat legea și i-au dat-o lui Andrew Volstead, care a prezentat-o Congresului în esență neschimbată.

Interdicția

Și pe jumătate a funcționat. Cel mai mare mit al Prohibiției e că, de fapt, consumul de alcool a crescut. Asta e o prostie. Evidențele privind consumul legal de alcool se încheie în 1920 și reîncep în 1933, moment în care se înregistrează o scădere la peste jumătate.

Consumul de alcool a crescut într-adevăr în unele locuri. New York e un exemplu evident. Dar aici mitul Prohibiției și istoria reală se despart de-a binelea. Auzim mereu despre Prohibiția din marile orașe pentru că aceasta e partea interesantă și mondenă a poveștii. Toată lumea era în localuri clandestine și scria romane sau masacra oameni de sărbătoarea Sfântului Valentin, în timp ce

F. Scott Fitzgerald lua notițe, iar George Gershwin cânta la pian într-un colț.

Nu așa s-a întâmplat și în Wyomingul preponderent rural. Mafioții au descoperit că densitatea populației constituia un coșmar logistic în termeni de livrare și resurse umane. În orașele mici din Vestul Mijlociu, locul de origine al Prohibiției și al primilor săi susținători, cârciumile au fost închise.

Un oraș mic nu are suficiente alei lăturalnice unde să te ascunzi de poliție sau să-ți deschizi o cârciumă clandestină. Alcoolul putea ajunge și acolo și chiar ajungea. Se construiau distilerii clandestine în păduri și contrabandiștii făceau livrări ocazionale (băutura nu era întotdeauna de cea mai bună calitate; într-un incident din Wichita, un transport dubios de alcool a nenorocit 500 de oameni într-o singură zi). Dar, în esență, cârciuma s-a închis și odată cu ea a dispărut și tiparul comportamental. Mai concret, acesta e momentul în care Vechiul Vest celebru de incitant a devenit Vestul Mijlociu celebru de anost.

Consecințe neprevăzute

În orașele mari, Prohibiția a funcționat oarecum diferit, dar se poate spune totuși că a funcționat. Așa voi spune și eu.

În mod clar, dezavantajul a fost crima organizată. Nu încape îndoială că al 18-lea Amendament a stimulat-o, dar efectul lui poate fi și de obicei chiar este exagerat. Sub regimul criminal brutal al lui Al Capone, rata

omuciderilor în Chicago era de 10,4 cadavre ciuruite de gloanțe la 100.000 de locuitori. În 2016, aceeași rată era de 27,9. Chestia cu pistolul-mitralieră e o exagerare a imaginației populare. Mult mai gravă era corupția. Forțele polițienești, extrem de slab finanțate, au început să ia mită, un obicei de care se vor dezbăra foarte greu chiar și mult după încheierea Prohibiției. În Boston erau patru localuri clandestine în același cvartal cu sediul poliției. De fapt, ideea de respect față de lege a cam dispărut și s-a inventat un nou cuvânt: *scofflaw*, desemnând persoanele care luau regulile în derâdere și-și petreceau vremea într-un local clandestin.

Acesta e momentul în care ar trebui să descriu exact cum arătau localurile clandestine. Dar nu pot. Erau extraordinar de variate. Probabil ne-am făcut cu toții o idee din filme despre cârciuma cu o ferestruică în ușă și o formație de jazz. Dar un local clandestin putea fi doar un apartament privat și adesea chiar era. Foarte multe case cu camere de închiriat, de exemplu, erau deținute de italieni. Pur și simplu, deschideau o cameră în care serveau Chianti și paste. Istoricii culinari descriu acest moment drept cel în care a început dezvoltarea restaurantelor italiene în America. Oamenii mergeau acolo pentru vin și se întorceau îndrăgostiți de spaghete.

Oamenii mergeau până și în cartierele de negri dacă acolo se găsea de băut. În principalul ziar al comunității negrilor din New York, un editorialist nota că „cluburile de noapte au făcut în zece ani mai multe pentru îmbunătățirea relațiilor interrasiale decât bisericile, și ale albilor, și ale negrilor, în zece decenii". Localul clandestin era o nouă formă de consum de alcool, inventată de la

zero, așadar fără reguli. Cârciuma din Vestul Sălbatic fusese un tip de local în care se acumulase un secol de tradiție. O cârciumă trebuia să aibă o bară de alamă și nu putea primi femei. Un local clandestin putea face sau putea fi orice.

Probabil cel mai surprinzător efect al Prohibiției a fost faptul că femeile frecventau barurile clandestine. Nu exista o lege și nici o cutumă care să împiedice acest lucru. Desigur, dacă scopul Prohibiției era să pună capăt consumului de alcool, acest efect a fost în mod evident un dezastru. Dar dacă vedem în Prohibiție un mijloc de a scăpa de lumea masculină violentă a cârciumii, ea apare ca o victorie deplină. Cârciuma fusese un loc „unde nici un nemernic nu și-ar duce mama". Un local clandestin din New York și-a pus o firmă pe care scria: „Dincolo de aceste uși leșină cele mai frumoase fete din lume". Localurile clandestine de lux aveau până și camere de toaletă pentru femei. Victoria era totală: femeile aveau drept de vot și îl puteau sărbători cu un cocktail.

Cocktailurile erau la ordinea zilei, dar se transformaseră. Întocmai ca în Londra secolului al XVIII-lea, băutura de contrabandă cel mai ușor de fabricat era ginul făcut în casă, de foarte proastă calitate. În general se făcea din alcool industrial furat și mulți oameni se îmbolnăveau foarte grav. Dar și mai neplăcut decât consecințele medicale era gustul. Cocktailurile existaseră și înainte în America (așa cum am văzut), dar acum își schimbaseră caracterul, ingredientele secundare fiind adăugate doar pentru a masca gustul. Sifonul nu era potrivit în acest scop, dar apa tonică ascundea gustul puternic al ginului prost. Whisky-ul, sau ce trecea drept

whisky, era amestecat cu bere de ghimbir până când gustul dispărea complet. Coca-Cola a cunoscut un boom masiv în vânzări, însă nu ca alternativă la alcool, ci ca băutură însoțitoare.

Efectul cel mai important și mai durabil al Prohibiției a fost distrugerea industriei americane a băuturilor alcoolice. Fabricarea de vin, whisky, bere sau orice altă băutură bună e o chestie complicată. Necesită echipamente speciale operate de specialiști. Timp de treisprezece ani, în America nu au existat fabrici de bere sau distilerii legale. Existau gangsteri care amestecau poșircă într-o cadă, dar toți cei care lucraseră în lumea reală, specializată, tehnică și complexă a producției de alcool de calitate erau șomeri. Așa că au părăsit țara. Ori s-au reprofilat. Nu era de lucru pentru ei. Chiar dacă erau dispuși să lucreze pentru gangsteri, aceștia nu aveau echipamente sau materie primă de calitate. Nu poți să iei un maestru distilator, să-i dai niște alcool industrial furat și un beci și să te aștepți să producă whisky de calitate superioară cu arome robuste și caracteristici de un fel sau altul. O întreagă industrie sofisticată a fost ștearsă de pe fața pământului. Dacă vezi o reclamă a unei companii americane de băuturi care pretinde că fabrică produsul după aceeași rețetă de 150 de ani, e o minciună[1]. A existat o pauză de treisprezece ani în timpul căreia toate echipamentele vechi au fost distruse și toți oamenii care cunoșteau metodele vechi s-au reprofilat.

1. E straniu că distileria Jack Daniels din Lynchburg se află în comitatul Moore, care e încă uscat.

Un alt efect a fost pierderea gustului. Câțiva oameni care trăiau lângă graniță sau în apropierea porturilor puteau face rost pe băuturi bune importate. Dar când al 18-lea Amendament a fost abrogat, în 1933, majoritatea oamenilor nu mai gustaseră o băutură ca lumea de treisprezece ani. Nu-și mai aminteau gustul unei beri bune, ceea ce le convenea fabricanților de bere, pentru că nici ei nu-și aminteau cum să o fabrice. În următoarea jumătate de secol SUA au căpătat binemeritata reputație de producător de bere îngrozitoare, vin grețos și whisky scârbos. A fost cel mai important și cel mai nefast rezultat al celui de-al 18-lea Amendament.

Ultima consecință bizară a Prohibiției a constat în faptul că britanicii au monopolizat afacerile din transportul transatlantic de pasageri, pentru că pe vasele lor se vindea băutură[1].

De ce s-a încheiat Prohibiția?

Prohibiția nu s-a încheiat pentru că oamenii voiau să bea ceva, ci fiindcă voiau locuri de muncă. Marele crah din 1929 a ruinat economia și americanii nu și-au mai permis luxul de a interzice afaceri care puteau angaja mulți oameni nevoiași (inclusiv transportul naval de

1. Pe scurt, SUA au încercat să oprească vasele britanice care acostau în America având băutură la bord. Acest lucru a înfuriat parlamentul britanic, care chiar a luat în discuție ideea de a interzice vaselor americane care *nu aveau* băutură la bord să ancoreze în porturile britanice.

pasageri). Oricum, Prohibiția își atinsese scopul. Cârciuma de tip Vestul Sălbatic dispăruse.

George Ade, un Ud bețiv care locuia în Chicago, a scris în 1931 o carte numită *The Old Time Saloon: Not Wet – Not Dry, Just History*[*], în care observă:

> Mai mult de jumătate dintre state au devenit uscate prin lege acum douăzeci și cinci de ani. Toate localurile publice au fost interzise în perioada războiului, iar măsurile guvernamentale care au șters toate cârciumile de pe hartă au intrat în vigoare acum unsprezece ani. Faceți un calcul. Până și în orașele considerate astăzi centre de rezistență anti-Prohibiție, nicio persoană sub treizeci și doi de ani nu a văzut vreodată o cârciumă pe dinăuntru.

Ade, care era în mod clar pro-băutură, recunoștea că vechile cârciumi fuseseră în esență îngrozitoare și, deși își dorea abrogarea Prohibiției, realiza că localurile publice nu vor mai fi la fel, întrucât cârciuma de modă veche se dovedise a fi mult prea masculină, nocivă și impregnată de whisky.

Cârciumile de tip Vestul Sălbatic nu au mai reapărut. Abrogarea a legalizat localul clandestin; a legalizat restaurantul care voia să servească un pahar cu vin; a ajutat industria vaselor de linie, dar nu a adus înapoi cârciuma așa cum fusese. Prohibiția *funcționase*.

În 1919 existaseră, desigur, oameni care erau împotriva alcoolului în sine și pe care abrogarea celui de-al 18-lea Amendament i-a dezamăgit. Dar constituiau o minoritate.

---

* *Cârciuma de pe vremuri: nici udă – nici uscată, doar istorie* (n.tr.).

Singuri, Uscații nu ar fi reușit niciodată să impună o modificare a Constituției. Prohibiția se referea la un tipar comportamental asociat cu un anumit tip de local în care se bea (de unde și Uscații Băutori), iar acel tipar comportamental a fost distrus. Dacă vrem să considerăm Prohibiția o campanie împotriva alcoolului (ceea ce de fapt nu a fost), efectul ei a fost că a înjumătățit consumul de alcool în SUA. Consumul per capita nu a ajuns la nivelul de dinainte de Prohibiție până în anii 1970. În 1939, 42% dintre americani nu consumau deloc alcool.

În cele din urmă, Prohibiția nu s-a încheiat în 1933. Multe state au rămas uscate. Prohibiția nu s-a încheiat până când Mississippi nu a abrogat al 18-lea Amendament, în 1966. Se poate spune chiar că se menține și astăzi, deoarece încă există comitate uscate.

America?

Toți non-americanii sunt de acord că America e o țară de proști. De fapt, nu puțini americani sunt de acord că America e de o prostie aparte, simțindu-se ca un văr stânjenit la o nuntă de familie. Prostia americană e celebră și intră într-o categorie specială. E categoria aceea de prostie care îi face pe americani să trimită un ins pe Lună (și să-l aducă înapoi acasă). E tipul acela de idioțenie care produce o treime dintre laureații premiului Nobel din istorie. E acea imbecilitate crasă care face ca o țară să fie cea mai bogată și cea mai puternică din lume din punct de vedere economic, militar, cultural și politic.

De fapt, prostia americană poate adesea să aducă în mod bizar a inteligență americană, ceea ce nu poate fi cazul întrucât, dacă americanii nu ar fi cu toții de o prostie cronică, extraordinară și abisală, noi ceilalți nu am mai avea ocazia să ne simțim superiori.

Dar trebuie să rămânem la Prohibiție și la întrebarea dacă această idee în sine e un exemplu de nerozie tipic americană. Cititorii atenți ai acestei cărți știu răspunsul din capitolul precedent. Interzicerea vodcii în Rusia s-a suprapus cu Prohibiția timp de cinci ani. În Islanda s-a instituit o interdicție completă asupra alcoolului în 1915; vinul și spirtoasele au fost legalizate în 1935, berea în 1989. Finlanda a avut prohibiție din 1919 până în 1932. Norvegia a interzis spirtoasele între 1917 și 1927. Noua Zeelandă a organizat un referendum cu privire la prohibiție în 1919 și Uscații au câștigat, asta până când au fost numărate și voturile militarilor aflați pe moment în străinătate. Totuși, a fost la un pas să interzică alcoolul.

Întâmplător, multe dintre celelalte amănunte presupus specifice Prohibiției americane nu au fost nicidecum specifice. Jazzul, deși o invenție americană, a prins în țări ca Marea Britanie, unde nu existau localuri clandestine. Tinerele nonconformiste din anii 1920 cu un cocktail în mână puteau fi întâlnite în aceeași măsură la Londra și la New York. E tot atâta băutură într-un roman de Waugh ca și în unul de Fitzgerald.

De fapt, Alec Waugh, fratele lui Evelyn, pretindea că era inventatorul petrecerii cu cocktailuri. El spunea că în Anglia de la începutul anilor 1920 „nu aveai ce să faci în serile de iarnă între cinci și jumătate și șapte și

jumătate". Așa că invita cam treizeci de oameni la ceai la cinci și jumătate, iar la șase fără un sfert aducea cocktailurile *daiquiri*. Și așa a inventat un individ într-o zi la Londra petrecerea cu cocktailuri.

Doar că probabil nu a fost așa. Încercarea de a descoperi originea exactă a unui obicei sau a unui cocktail e un efort zadarnic. Istoria e în ceață chiar și în cele mai favorabile momente, iar istoria beției nu va fi și nu poate fi vreodată rememorată cu exactitate.

Evelyn Waugh i-a dat fratelui său răspunsul potrivit: „A căscat niște ochi mari, așa cum face el de obicei. «Trebuie să am grijă cum mă laud în scris»".

Epilog

În *Ferma Animalelor*, animalele se revoltă pentru că domnul Jones, fermierul, e un beţiv. La sfârşitul poveştii, animalele trag cu ochiul prin fereastră la porcii care acum beau bere şi acela e momentul în care îşi dau seama că porcii au devenit oameni.

E aceeaşi poveste ca aceea din *Epopeea lui Ghilgameş*, spusă acum 4.000 de ani. Enkidu era un sălbatic care trăia, mânca şi bea cu animalele. Apoi preoteasa lui Ishtar îi dă bere şi animalele ştiu că nu mai e unul dintre ele. În Africa de Vest se spune că zeul creator le-a învăţat pe femei să facă terci şi să fermenteze berea, iar când au făcut asta blana şi cozile le-au căzut şi am devenit cu toţii oameni.

Pretutindeni şi în toate timpurile, oamenii s-au adunat ca să se ameţească împreună. Nu e şi nu a fost niciodată suficient să treci prin viaţă singur şi treaz. Drogurile variază, desigur, dar sunt întotdeauna prezente.

Din când în când oamenii vorbesc despre un „război împotriva drogurilor", ceea ce e caraghios. Drogurile sunt o constantă. Există doar un război *între* droguri şi e unul pe care alcoolul îl câştigă aproape întotdeauna. De fapt, dacă guvernul chiar ar vrea să eradicheze consumul de heroină sau cocaină sau mai ştiu eu ce, ar putea-o face

cu ușurință eliminând taxa pe alcool. Suntem o specie simplă, iar alegerea substanței cu care ne amețim depinde în esență de preț și de disponibilitate.

Dar ce este beția? Ce e această nemuritoare ambiție umană? Această constantă are foarte puține constante. Mai degrabă putem vorbi despre personaje recurente. Avem bărbatul puternic care poate bea la nesfârșit și nu se îmbată deloc – Socrate, Confucius și, într-o oarecare măsură, Stalin – și invers, bărbatul puternic care e beat tot timpul – Petru cel Mare, Odin, Babur și, că tot veni vorba, Alexandru cel Mare, care a cucerit cu ochii oarecum împăienjeniți lumea știută la vremea lui.

Există băutul de tranziție. Bem ca să trecem dintr-o stare în alta. Bem ca să marcăm sfârșitul zilei de lucru sau al săptămânii de lucru sau, dacă suntem membri ai tribului Suri din Etiopia, bem ca să marcăm începutul zilei de lucru. Cum spun ei: „Unde nu e bere, nu e muncă". Bem la botezuri, bem la căsătorii, bem de zilele de naștere și bem la înmormântări. Și de fiecare dată băutura înseamnă ceva; înseamnă că o veche stare de fapt a încetat și că suntem într-o lume nouă, ce se clatină puțin. Tribul Iteso din Kenya are un ritual tare drăguț cu nou-născuții. Se alege un nume, apoi bunica își înmoaie degetul în bere și îl bagă în gura copilului. Dacă bebelușul suge degetul, atunci numele îi rămâne pentru totdeauna.

Există băutul ca evadare. Al Treilea Loc al antropologilor, berăria, *saloon*-ul sau *kabak*-ul. Dar există culturi în care acesta lipsește în mod surprinzător: Arabia, Persia sau Anglia medievală. De ce nu bem cu toții acasă? De ce sunt bara de alamă a cârciumii sau păcănelele cu

fructe simboluri atât de puternice ale emancipării? De ce anume fugim?

Cred că răspunsul la această întrebare e tocmai că nu știm răspunsul. Încă de când omenirea a coborât din copac (cu acea mutație utilă a alcool-dehidrogenazei etanol-active de clasa IV) ne-am pus două întrebări: „Asta e tot ce există?" și „Trebuie să fac asta?". Orice societate e un edificiu de reguli și, indiferent cât de bune sunt acestea, cât de rezonabile, de juste, cât de judicios sunt elaborate pentru siguranța și binele nostru, din când în când trebuie să le ocolim. Omenirea are o obsesie să stabilească reguli și apoi să le încalce. Asta face omenirea nițel caraghioasă, dar și nițel glorioasă.

Răspunsul la cealaltă întrebare are în aceeași măsură legătură cu alcoolul. „Asta e tot ce există?" Poate. Probabil. Dar și dacă ni s-ar da incomparabil mai multe, am pune aceeași întrebare. Oamenii nu sunt mulțumiți, iar gloria noastră stă și în asta. Căutăm mereu noi provocări, nu pentru că simțim nevoia, ci pentru că ne plictisim. Ne place să vorbim despre Adevărul Ultim, dar am fi tare dezamăgiți dacă l-am găsi, pentru că nu ar mai fi altceva de făcut. Tânjim după un Dumnezeu pe care nu îl putem descrie, fiindcă singura descriere pe care i-o putem face noi, ca oameni, e aceea a unui magician extrem de priceput, și știm că Dumnezeu e mai mult decât atât. Dumnezeu nu poate fi niciodată *plictisitor.* Oamenii nu se plictisesc niciodată când sunt beți.

Tot William James a spus-o cel mai bine: „Trezia diminuează, discriminează și spune nu; beția extinde, unește și spune da".

Beția constă într-o grămadă de contradicții pentru că spune da la orice. Uneori instigă la violență, alteori aduce pacea. Ne face să cântăm și ne face să dormim. Pentru greci era testul stăpânirii de sine, pentru nordici era sursa poeziei, bună sau rea. E bucuria regilor și e prăbușirea lor. E mângâierea săracilor și cauza sărăciei lor. Pentru guverne, e pricina revoltelor și o sursă de venit. E dovadă a virilității, dușman al virilității, mijloc de seducție și o matroană veselă. Beția e molimă și ucigaș, însă și dar al zeilor. E o necesitate pentru călugări și sângele lui Mesia. Beția e un mod de a-l cunoaște pe Dumnezeu, dar și un dumnezeu ea însăși.

De aceea, ea va exista întotdeauna. Recent, NASA a publicat un raport intern în care admitea că la cel puțin două lansări de nave spațiale astronauții erau de-a dreptul beți, sughițând și veselindu-se nevoie mare. Nu e de mirare. De mii de ani, oamenii muncesc în stare de ebrietate; și, ca să fiu cinstit, dacă ar urma să fiu lansat cu o viteză de câteva ori mai mare decât cea a sunetului spre un vid nesfârșit, aș vrea și eu un păhărel.

Acesta e trecutul nostru și acesta ne e, sunt sigur, viitorul. Într-o zi din viitorul foarte îndepărtat, când cimpanzeii vor fi ocupat berăriile, când elefanții vor fi ocupat distileriile și când toate cârciumile vor fi pline de musculițe-de-oțet nefericite în dragoste, noi, ca specie, vom da pe gât ultimele păhărele pământești, ne vom sui împleticindu-ne în nava spațială și vom părăsi această mică bilă de piatră. Va fi o călătorie măreață. Când vom ieși din atmosferă lăsând Pământul în urmă, zeii vor fi acolo sus să ne aclame: Ninkasi, Hathor, Dionysos, Bacchus, Thor, Centzon Totochtin, Madam Geneva. Venus

din Laussel va suna din corn și măcar de data asta o va face cum trebuie. Iar noi vom intra beți în infinit.

Și știu încotro ne vom îndrepta: Sagittarius B2N. E un nor aflat la 26.000 de ani-lumină distanță și cei care vor începe călătoria nu-i vor mai prinde și finalul. Dar are 150 de ani-lumină în diametru și e de trei milioane de ori mai greu decât soarele: un nor neînchipuit de vast alcătuit din alcool spațial format în mod natural. Iar acolo, în sfârșit, aflați la marginile nimicului, pentru că suntem oameni, ne vom îmbăta cosmic.

Bibliografie

Generală

Gately, Iain, *Drink: A Cultural History of Alcohol*, New York, Gotham, 2008.

Standage, Tom, *A History of the World in 6 Glasses*, New York, Anchor, 2005.

Capitolul 1. Evoluția

Cains, Sarah, Blomeley, Craig, Kollo, Mihaly, Rácz, Romeo și Burdakov, Denis, „Agrp Neuron Activity is Required for Alcohol-Induced Overeating", *Nature Communications* 8: 14014, 2017, DOI: 10.1038/ncomms14014.

Carrigan, Matthew A., Uryasev, Oleg, Frye, Carole B., Eckman, Blair L., Myers, Candace R., Hurley, Thomas D. și Benner, Steven A., „Hominids Adapted to Metabolize Ethanol Long Before Human-Directed Fermentation", *PNAS* 112, 2, 2015, pp. 458-463, DOI: 10.1073/pnas.1404167111.

Darwin, Charles, *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*, Londra, John Murray, 1871.

Dudley, Robert, *The Drunken Monkey*, Berkeley, University of California Press, 2014.

Eiler, William J.A., Džemidžić, Mario, Case, K. Rose, Soeurt, Christina M., Armstrong, Cheryl L.H., Mattes, Richard D., O'Connor, Sean J., Harezlak, Jaroslaw, Acton, Anthony J., Considine, Robert V. și Kareken, David A., „The Apéritif Effect: Alcohol's Effects on the Brain's Response to Food Aromas in Women", *Obesity* 23, 7, 2015, 1386, DOI: 10.1002/oby.21109.

Herbert, A.P., „Some Aspects of Hyperhydrophilia", în Cyril Ray (ed.), *The Complete Imbiber*, vol. 1, Londra, Putnam, 1956.

Lubbock, Sir John, Bart., „On the Habits of Ants", *Popular Science Monthly* 11, mai 1877, https://en.wikisource.org/wiki/Popular_Science_Monthly/Volume_11/May_1877/On_the_Habits_of_Ants.

McGovern, Patrick, *Uncorking the Past*, Berkeley, University of California Press, 2009.

Siegel, Ronald K., *Intoxication*, Rochester, Vermont, Park Street Press, 1989.

Sparks, Jared (ed.), *The Works of Benjamin Franklin; Containing Several Political and Historical Tracts Not Included in Any Former Edition, and Many Letters, Official and Private, Not Hitherto Published; with Notes and a Life of the Author*, vol. 2, Boston, 1836.

Standage, Tom, *A History of the World in 6 Glasses*, New York, Anchor, 2005.

Capitolul 2. Preistoria consumului de alcool

Katz, Solomon H. și Voigt, Mary M., „Bread and Beer: The Early Use of Cereals in the Human Diet", *Expedition* 28, 1986, pp. 23-34, https://www.penn.museum/documents/publications/expedition/PDFs/ 28-2/Bread.pdf.

McGovern, Patrick, *Uncorking the Past*, Berkeley, University of California Press, 2009.

***, „Symposium: Did Man Once Live By Bread Alone?", *American Anthropologist* 55, 4, 1953, 515-526, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1953.55.4.02a00050/epdf.

Capitolul 3. Barurile sumeriene

Allred, Lance, „Beer and Women in Mesopotamia", AOS, 2008.
Allred, Lance, „The Ancient Mesopotamian «Tavern»", AOS, 2009.
Black, J.A., Cunningham, G., Ebeling, J., Flückiger-Hawker, E., Robson, E., Taylor, J. și Zólyomi, G., *The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature*, Oxford, Faculty of Oriental Studies, University of Oxford, 1998-2006, http://etcsl.orinst.ox.ac.uk.
Cooper, Jerrold, „Prostitution", *Reallexikon der Assyriologie* 11, 2006, pp. 12-22.

Capitolul 4. Egiptul antic

Bryan, Betsy M., „Hatshepsut and Cultic Revelries in the New Kingdom", în J. Galán, B. Bryan și P. Dorman (eds.), *Creativity and Innovation in the Reign of Hatshepsut*, SAOC 69, Chicago, The Oriental Institute, University of Chicago, 2014, pp. 93-124.
Darnell, John C., „Hathor Returns to Medamûd", *Studien zur Altägyptischen Kultur* 22, 1995, pp. 47-94.
Darnell, John C., „The Rituals of Love in Ancient Egypt: Festival Songs of the Eighteenth Dynasty and the Ramesside Love Poetry", *Die Welt des Orients* 46, 2016, pp. 22-61, DOI:10.13109/wdor.2016.46.1.22.
Depauw, M. și Smith, M., „Visions of Ecstasy: Cultic Revelry before the Goddess Ai/Nehemanit, Ostraca Faculteit Letteren

(K.U. Leuven) dem. 1-2", în F. Hoffmann și H.J. Thissen (eds.), *Res severa verum gaudium: Festschrift für Karl-Theodor Zuazich zum 65. Geburtstag am 8. Juni 2004*, *Studia Demotica* 6, 2004, pp. 67-93.

James, William, *The Varieties of Religious Experience*, Londra, Penguin Classics, 1985, p. 387.

Kelly Simpson, William (ed.), *The Literature of Ancient Egypt: An Anthology of Stories, Instructions, and Poetry*, trad. R.O. Faulkner, Edward F. Wente, Jr. și William Kelly Simpson, New Haven, Yale University Press, 1972.

***, „Hymn from Ptolemaic Temple at Medamud", http://www.hethert.org/hymnsprayers.htm#Hymn from Ptolemaic Temple at Medamud, 1999-2007 de Neferuhethert.

Capitolul 5. Simpozionul grecesc

Dodds, E.R., *The Greeks and the Irrational*, Berkeley, University of California Press, 1951.

Osborne, Robin, „Intoxication and Sociality: The Symposium in the Ancient Greek World", în Phil Withington și Angela McShane (eds.), *Cultures of Intoxication. Past & Present*, Supplement 9, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 34-60.

Capitolul 6. Băutura în China antică

Sterckx, Roel, *Food, Sacrifice, and Sagehood in Early China*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

Sterckx, Roel, „Alcohol and Historiography in Early China", *Global Food History* 1, 1, 2015, pp. 13-32.

***, *The Book of Songs* [*Shih Ching*], trad. Arthur Waley, Londra, George Allen & Uwin, 1937.
***, *The Confucian Analects*, trad. James Legge, Oxford, Clarendon Press, 1893.
***, „The Shû King, Shih King and Hsiâo King", trad. James Legge, în *Sacred Books of the East*, vol. 3, Oxford, Clarendon Press, 1879.

Capitolul 7. Biblia

Alter, Robert, *The Five Books of Moses: A Translation with Commentary*, New York, Norton, 2004.
Alter, Robert, *The Wisdom Books: Job, Proverbs, and Ecclesiastes. A Translation with Commentary*, New York, Norton, 2010.
Barrett, C.K., *The Gospel According to St John*, ed. a II-a, Londra, SPCK, 1978.
Bonner, Campbell, „A Dionysiac Miracle at Corinth", *American Journal of Archaeology* 33, 3, iulie-septembrie 1929, pp. 368-375.
Lindars, Barnabas, *The Gospel of John*, The New Century Bible Commentary, Londra, Marshall, Morgan & Scott, 1972.

Capitolul 8. Conviviumul roman

Alcock, Susan E., „Power Lunches in the Eastern Roman Empire", *Michigan Quarterly Review* 42, 4, 2003, pp. 591-606, https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?cc=mqr;c=mqr;c=mqrarchive;idno=act2080.0042.401;rgn=main;view=text;xc=1;g=mqrg.
Becker, W.A., *Gallus: or Roman Scenes from the Time of Augustus*, trad. Rev. Frederick Metcalfe, Londra, Longmans, Green, 1886.

Capitolul 9. Evul Întunecat

Alcuin of York, „Letter to Higbald", în Stephen Allott, *Alcuin of York*, York, William Sessions, 1974; republicat în Paul Edward Dutton (ed.), *Carolingian Civilization: A Reader*, Peterborough, Ontario, Broadview Press, 1993, pp. 123-125.

Monmouth, Geoffry of, *Histories of the Kings of Britain*, trad. Sebastian Evans, Londra, Dent, 1904.

Priscus, „Dining with Attila", trad. în J.H. Robinson, *Readings in European History*, vol. 1, Boston, Ginn, 1904.

Tacitus, *Germany and its Tribes*, în Alfred John Church și William Jackson Brodribb (eds.), *Complete Works of Tacitus*, New York, Random House, 1942; editat pentru Perseus de Lisa Cerrato, http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:phi,1351,002:22.

***, *St. Benedict's Rule for Monasteries*, trad. din limba latină de Leonard J. Doyle, Collegeville, Minnesota, The Liturgical Press, 1948.

Capitolul 10. Băutura în Orientul Mijlociu

Ahmed, Shahab, *What is Islam? The Importance of being Islamic*, Princeton, Princeton University Press, 2016.

Andreeva, Elena, *Russia and Iran in the Great Game: Travelogues and Orientalism*, Londra, Routledge, 2007.

Billerbeg, Franciscus de, *Most rare and straunge discourses, of Amurathe the Turkish emperor that now is with the warres betweene him and the Persians: the Turkish triumph, lately had at Constantinople*, Londra, 1584.

Fraser, James B., *Narrative of a journey into Khorasān, in the years 1821 and 1822. Including some account of the countries to the*

north-east of Persia; with remarks upon the national character, government, and resources of that kingdom, Londra, Longman, Hurst, Rees, Orme, Brown & Green, 1825.

Kai-Kā'ūs ibn Iskandar, prinț de Gurgān, *A Mirror for Princes: The Qābās nāma*, trad. din limba persană de Reuben Levy, Londra, Cresset Press, 1951.

Kennedy, Philip F., *The Wine Song in Classical Arabic Poetry*, Oxford, Oxford University Press, 1997.

Matthee, Rudi, „Alcohol in the Islamic Middle East: Ambivalence and Ambiguity", în Phil Withington și Angela McShane (eds.), *Cultures of Intoxication*, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 100-125.

***, „Illegal Alcohol Booming in Iran", BBC News, 15 septembrie 2011, http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14939866.

***, *Poems of Wine and Revelry: The Khamriyyat of Abu Nuwas*, London, Kegan Paul, 2005.

Capitolul 11. *Sumbl*-ul viking

Rood, Joshua, „Drinking with Óðinn: Alcohol and Religion in Heathen Scandinavia", Reykjavík, Háskóli Íslands, 2014, http:// www.academia.edu/8640034/Drinking_with_%C3%93%C3%B0inn_Alcohol_and_Religion_in_Heathen_Scandinavia.

Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, trad. Jesse L. Byock, Londra, Penguin Classics, 2005.

The Poetic Edda, trad. din islandeză de Henry Adams Bellows, Princeton, Princeton University Press, 1936, http://www.sacred-texts.com/neu/poe/poe.pdf.

Capitolul 12. Berăria medievală

Carlin, Martha, *Medieval Southwark*, Londra, The Hambledon Press, 1986.

Carlin, Martha, „The Host", în Stephen Rigby (ed.), *Historians on Chaucer: The „General Prologue" to the Canterbury Tales*, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 460-480 (versiune adusă la zi, oferită cu generozitate de autoare).

Clark, Peter, *The English Alehouse: A Social History 1200-1830*, Londra, Longman, 1983.

Capitolul 13. Aztecii

Earle, Rebecca „Indians and Drunkenness in Spanish America", în Phil Withington și Angela McShane (eds.), *Cultures of Intoxication. Past & Present*, Supplement 9, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 81-99.

Edmonson, Munro S. (ed.), *Sixteenth-Century Mexico: The Work of Sahagún*, Albuquerque, University of New Mexico Press, 1974.

Soustelle, Jacques, *Daily Life of the Aztecs on the Eve of the Spanish Conquest*, trad. Patrick O'Brian, Londra, Weidenfeld & Nicolson, 1961.

Capitolul 14. Moda ginului

Bradstreet, Dudley, *The life and uncommon adventures of Captain Dudley Bradstreet*, Dublin, Powell, 1755.

Dillon, Patrick, *Gin: The Much Lamented Death of Madam Geneva*, Londra, Thistle, 2013.

Mandeville, Bernard, *An enquiry into the causes of the frequent executions at Tyburn: and a proposal for some regulations concerning felons in prison, and the good effects to be expected from them*, Londra, Roberts, 1725.

Warner, Jessica, *Craze: Gin and Debauchery in an Age of Reason*, Londra, Profile, 2003.

***, *The Political State of Great Britain*, vol. 51, Londra, T. Cooper, 1736, pp. 350-351.

Capitolul 15. Australia

Allen, Matthew, „The Temperance Shift: Drunkenness, Responsibility and the Regulation of Alcohol in NSW, 1788-1856", teză de doctorat, University of Sydney, 2013.

Atkinson, Alan, *The Europeans in Australia: A History*, vol. 1, Oxford, Oxford University Press, 1997.

Gilling, Tom, *Grog: A Bottled History of Australia's First 30 Years*, Sydney, NSW, Hachette Australia, 2016.

Hunt, David, *Girt: The Unauthorized History of Australia*, Collingwood, Victoria, Black, 2013.

Jeffreys, Henry, *Empire of Booze*, Londra, Unbound, 2016.

Tench, Watkin, *A Narrative of the Expedition to Botany-Bay*, Londra, Debrett, 1789, http://adc.library.usyd.edu.au/ data-2/p00039.pdf.

***, http://www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/nsw2_doc_1787.pdf.

Capitolul 16. Cârciuma din Vestul Sălbatic

Ade, George, *The Old Time Saloon: Not Wet – Not Dry, Just History*, Chicago, University of Chicago Press, 2016.

Cheever, Susan, *Drinking in America*, Londra, Hachette, 2016.
De Quille, Dan, *History of the Big Bonanza: An Authentic Account of the Discovery, History and Working of the World Renowned Comstock Silver Lode of Nevada*, Hartford, Connecticut, American Publishing, 1876.
El Paso, *Daily Times*, 2 iunie 1884.
Erdoes, Richard, *Saloons of the Old West*, New York, Knopf, 1979.
Lacour, Pierre, *The manufacture of liquors, wines and cordials, without the aid of distillation. Also the manufacture of effervescing beverages and syrups, vinegar, and bitters. Prepared and arranged expressly for the trade*, New York, Dick & Fitzgerald, 1853.
Roth, Randolph „Homicide Rates in the American West", Ohio State University, Criminal Justice Research Centre, 2010, https://cjrc.osu.edu/research/interdisciplinary/hvd/homicide-rates-american-west.
Sismondo, Christine, *America Walks into a Bar*, Oxford, Oxford University Press, 2011.

Capitolul 17. Rusia

Barrow, Sir John, *A Memoir of the Life of Peter the Great*, Londra, 1839.
Christian, David, *Living Water: Vodka and Russian Society on the Eve of Emancipation*, New York, Oxford University Press, 1990.
Fletcher, Giles, *Of the Russe Common Wealth*, Londra, 1591 (reeditat în Edward A. Bond [ed.], *Russia at the Close of the Sixteenth Century...*, Londra, Hakluyt Society, 1856).
Schrad, Mark Lawrence, „Moscow's Drinking Problem", *New York Times*, 16 aprilie 2011.
Schrad, Mark Lawrence, *Vodka Politics: Alcohol, Autocracy, and the Secret History of the Russian State*, Oxford, Oxford University Press, 2014.

Capitolul 18. Prohibiţia

Ade, George, *The Old Time Saloon: Not Wet – Not Dry, Just History*, Chicago, University of Chicago Press, 2016.

Blocker Jr., Jack S., „Did Prohibition Really Work? Alcohol Prohibition as a Public Health Innovation", *American Journal of Public Health* 96, 2, februarie 2006, pp. 233-243, http://ajph.aphapublications.org/doi/full/10.2105/AJPH.2005.065409.

Okrent, Daniel, *Last Call: The Rise and Fall of Prohibition*, New York, Scribner, 2010.

Mulţumiri

Această carte nu ar fi fost posibilă fără ajutorul tuturor celor care şi-au făcut timp să ne întâlnim sau să răspundă întrebărilor mele impertinente. Le sunt recunoscător profesorului Patrick McGovern, profesorului Paul Strohm, profesorului Judith Jesch, profesorului John C. Darnell, profesorului Betsy Bryan, profesorului Roland Mayer (cu mulţumiri pentru observaţiile lui privind vomitatul la romani), doctorului Lance B. Allred, profesorului Martha Carlin, profesorului Faramerz Dabhoiwala, lui David Langford, doctorului Sam Gilbert, lui Tom O'Shea, Ian Irvine, Elenei Cook, lui Hilary Scott, Derek Robinson şi Stephen Ryan. Toate adevărurile care s-au strecurat cumva în această carte li se datorează; toate greşelile, absurdităţile, neconcordanţele şi concluziile hazardate îmi aparţin în întregime.

Mai mult, pentru că au parcurs versiunile intermediare şi pentru că mi-au făcut sugestii utile în legătură cu corectitudinea gramaticală, le mulţumesc părinţilor mei, John Goldsmith şi Jane Seeber.

Index

abstinență 13, 57-61, 81-82, 85, 119, 127, 224-225
Al Treilea Loc 148, 238
Attila Hunul 101-103

babuini 15-16, 48
Babur 116-120, 238
bacante 87-88
Bean, Roy 195-196, 203-205
Benedict, Sfântul 104-105
Beowulf 128, 133, 136
Bligh, William 184-186

călugări 105-106, 114-115, 141, 240; luați prin surprindere 217
cântece 6, 38-40, 44, 52, 74, 78-81, 87, 112-113, 115-116, 133, 142, 154-155, 186, 189, 207-209
Chaucer 138-139
cocktail 193, 230, 235-236
combustie spontană 172
Confucius 71-73
Coran 109-110, 114-115, 121-122
crimă 88, 96-97, 121, 133-134, 171-172, 182, 203-206, 217, 228-229

dans 44, 48, 56-57, 60, 87, 189, 206-208
Defour, Judith 171-173
Dionysos 56-59, 83, 87, 127, 241
distilare 13, 122, 159-163, 166, 171-172, 190-191, 197, 219, 225, 230-232

elefanți beți 13-14, 240
Enheduanna 29
Epopeea lui Ghilgameș 30, 237

Ferma Animalelor 237
ficat 18-19, 33-34, 66, 217, 219, 227-228
Finlanda 235
Franklin, Benjamin 19-20
furnici 14-15

Göbekli Tepe 23-25
Gorbaciov, Mihail 212, 220
Grose, Francis 180-181

halucinații 7, 65-67, 155
hamei 144-145
Horațiu 97-98

Iuvenal 89, 95-96
Ivan cel Groaznic 217-220

Îmblânzirea scorpiei 150

James, William 53, 240
Johnson, Samuel 140-141

lacuri de vin 69-70; de bere 39
Laussel *vezi* Venus din Laussel
libație 61-63, 70
Liga Antialcool 224-227

Macquarie, Lachlan 186-188
mahmureală 16, 98, 162
maimuțe 12, 16, 19, 48, 215
măsuri 34, 104-105, 148-149, 168-169, 202-203
menade 57-58
mied 23, 127-130, 133-135

NASA 240
Ninkasi 8, 28, 38-40
Norvegia 235
Noua Zeelandă 235
Nuwas, Abu 112-116, 160

pălării 123-124
Petru cel Mare 214-215
pisici (ca mijloc de comercializare a ginului) 173-175
Platon 58-59, 62-63, 65-66
Pliniu cel Bătrân 90, 98
prostituție 31-33, 37-38, 60, 113-114, 139, 175, 181, 207

Rusalii 84

sclavi 58, 60-62, 76, 92, 94-96, 113
Shakespeare, William 135, 140-141, 150, 204
Stalin 213-216, 238
sufi 122

șobolani 12-13

taxe 27-28, 83, 112, 139, 163, 165-166, 172-173, 175, 187-188, 191, 210, 218, 237-238
tupaia malaysiană 16-18

umbrele transformate în armă 186

Venus din Laussel 22, 240-241

vitamine 25, 151
vomă 45, 51, 91, 97, 105, 134-135, 155n, 157, 193, 216
Vortigern 106-108
Washington, George 190-191
Waugh, fraţii 235-236
whisky 15, 122, 161, 190-198, 201-203, 207-209, 217, 225-227, 231-233

Cuprins

Introducere 5
Capitolul 1. Evoluția 11
Capitolul 2. Preistoria consumului de alcool 21
Capitolul 3. Barurile sumeriene 27
Capitolul 4. Egiptul antic 41
Capitolul 5. Simpozionul grecesc 55
Capitolul 6. Băutura în China antică 68
Capitolul 7. Biblia 76
Capitolul 8. Conviviumul roman 86
Capitolul 9. Evul Întunecat 99
Capitolul 10. Băutura în Orientul Mijlociu 109
Capitolul 11. S*umbl*-ul viking 126
Capitolul 12. Berăria medievală 137
Capitolul 13. Aztecii 151
Capitolul 14. Moda ginului 158
Capitolul 15. Australia 177
Capitolul 16. Cârciuma din Vestul Sălbatic 190
Capitolul 17. Rusia 210
Capitolul 18. Prohibiția 221
Epilog 237

Bibliografie 243
Mulțumiri 255
Index 257

În colecția Hexagon. Istorie

au apărut:

Victor Suvorov, *Spărgătorul de gheață. Cine a declanșat al Doilea Război Mondial?*

Victor Suvorov, *Ultima republică. Volumul I: De ce a pierdut Uniunea Sovietică al Doilea Război Mondial?*

Victor Suvorov, *Ultima republică. Volumul II: Cauza sfântă*

Victor Suvorov, *Ultima republică. Volumul III: Dezastrul*

Victor Suvorov, *Epurarea. De ce a decapitat Stalin armata?*

Victor Suvorov, Ziua M. *Când a început al Doilea Război Mondial?*

Victor Suvorov, *Acvariul. Cariera și defecțiunea unui spion sovietic*

Victor Suvorov, *Spețnaz. Istoria secretă a Forțelor Speciale Sovietice*

Victor Suvorov, *O să vă îngropăm! Cronica mărețului deceniu*

Mark Solonin, *Butoiul și cercurile. 22 iunie 1941 sau când a început Marele Război pentru Apărarea Patriei*

Victor Suvorov, *Sinuciderea. De ce a atacat Hitler Uniunea Sovietică?*

Barry Strauss, *Mari comandanți. Alexandru, Hannibal, Cezar și arta conducerii*

Liviu Tofan, *A patra ipoteză. Anchetă despre o uluitoare afacere de spionaj*

Victor Suvorov, *Umbra victoriei*

Liviu Tofan, *Șacalul Securității. Teroristul Carlos în solda spionajului românesc*

Victor Suvorov, *Eliberatorul*

James Lacey, Williamson Murray, *Douăzeci de bătălii care au schimbat lumea*

Victor Suvorov, *Numele ei era Tatiana*

Heinrich Harrer, *Șapte ani în Tibet*

William Stevenson, *Vera Atkins. Povestea celei mai importante agente secrete originare din România din al Doilea Război Mondial*

John Withington, *Cele mai mari dezastre din istoria omenirii*

Victor Suvorov, *Îmi retrag cuvintele*

Victor Suvorov, *Fiasco. Ultima bătălie a mareșalului Jukov*

T.E. Lawrence, *Revoltă în deșert*

Michel Vergé-Franceschi, Anna Moretti, *O istorie erotică a curții de la Versailles (1661-1789)*

Ian Graham, *Vieți scandaloase. Curtezane, concubine și amante celebre*

Heinrich Harrer, *Întoarcerea în Tibet*

Jonathan Clements, *Scurtă istorie a samurailor*

Victor Suvorov, *Principiile spionajului*

Andrei Șarîi, *Dunărea. Fluviul imperiilor*

Magali Delaloye, *O istorie erotică a Kremlinului. De la Ivan cel Groaznic la Raisa Gorbaciova*

Tracy Borman, *Viața privată a dinastiei Tudorilor*

Mark Forsyth, *Scurtă istorie a beției. Cum, de ce, unde și când s-au îmbătat oamenii, din Epoca de Piatră până în prezent*

în pregătire:

Jean-Christophe Brisard, Lana Parshina, *Moartea lui Hitler în dosarele secrete ale KGB-ului*

www.polirom.ro

Coperta: Carmen Parii
Tehnoredactor: Gabriela Ghețău

Bun de tipar: iunie 2018. Apărut: 2018
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro